

ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖ

*ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS BIURAS
VISUOMENĖS SVEIKATOS STEBĖSENOS IR PROGRAMŲ SKYRIUS*

ŠIAULIŲ MIESTO GYVENTOJŲ SVEIKATOS BŪKLĖ 2008 METAIS

Printėja
2009
Kaišiadorys

Parengė: visuomenės sveikatos stebėsenos ir programų skyrius

Šiaulių miesto savivaldybės

Visuomenės sveikatos biuras

Vilniaus g. 229, Šiauliai

Turinys

SANTRAUKA.....	6
1. DEMOGRAFINĖ SITUACIJA	7
2. GYVENTOJŲ UŽIMTUMAS	17
3. MOTINOS IR VAIKO SVEIKATA.....	20
4. GYVENTOJŲ SVEIKATOS BŪKLĖS RODIKLIAI.....	26
4.1. Gyventojų sergamumas.....	26
4.2. Sergamumas piktybiniais navikais	30
4.3. Sergamumas psichikos ir elgesio sutrikimais	32
4.4. Sergamumas užkrečiamomis ligomis	34
4.5. Sergamumas lytiškai plintančiomis ligomis	37
5. TRAUMOS IR NELAIMINGI ATSITIKIMAI	42
6. NEĮGALUMAS	46
7. SVEIKATOS PRIEŽIŪROS ĮSTAIGŲ VEIKLA	50
8. VYKDOMOS PREVENCINĖS PROGRAMOS ŠIAULIŲ MIESTE	57
9. APLINKA.....	65
9.1. Aplinkos oro kokybės stebėjimas.....	65
9.2. Triukšmas, jo šaltiniai ir poveikis žmonių sveikatai	67
9.3. Paviršinio vandens telkinių stebėjimas ir vertinimas.....	69
10. TYRIMAS „Mokinių mitybos organizavimas mokyklose“	73
APIBENDRINIMAS	86

SANTRAUKA

Leidinyje „**Šiaulių miesto gyventojų sveikatos būklė 2008 metais**“ pateikiami 2008 metų statistiniai duomenys ir jų analizė apie demografinę situaciją Šiaulių mieste, gyventojų sveikatą, sveikatos priežiūros įstaigų veiklą, miesto gyvenamosios aplinkos oro taršą, Šiaulių miesto ir apskrities paplūdimių ir jų maudyklų sanitarinę būklę. Aptariamos vykdomos Šiaulių mieste prevencinės programos ir jų rezultatai. Daugelis Šiaulių miesto demografinių, gyventojų sveikatos ir jos priežiūros rodiklių lyginami su Šiaulių apskrities ir Lietuvos Respublikos atitinkamais rodikliais. Nustatyti ir įvertinti svarbiausių rodiklių pokyčiai 2005-2008 metais. Rengiant leidinį naudoti Statistikos departamento prie LR Vyriausybės, Lietuvos sveikatos informacijos centro, Valstybinės ligonių kasos, Šiaulių teritorinės ligonių kasos, Užkrečiamų ligų profilaktikos ir kontrolės centro, Lietuvos AIDS centro, Valstybinio psichikos sveikatos centro, Valstybinės darbo inspekcijos, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vilniaus universiteto onkologijos instituto, Šiaulių municipalinės aplinkos tyrimų laboratorijos, Kauno medicinos universiteto Sveikatos vadybos katedros ir daugelio Šiaulių apskrities bei miesto institucijų duomenys, jų metinės statistinės ataskaitos, kompiuterizuotos duomenų bazės.

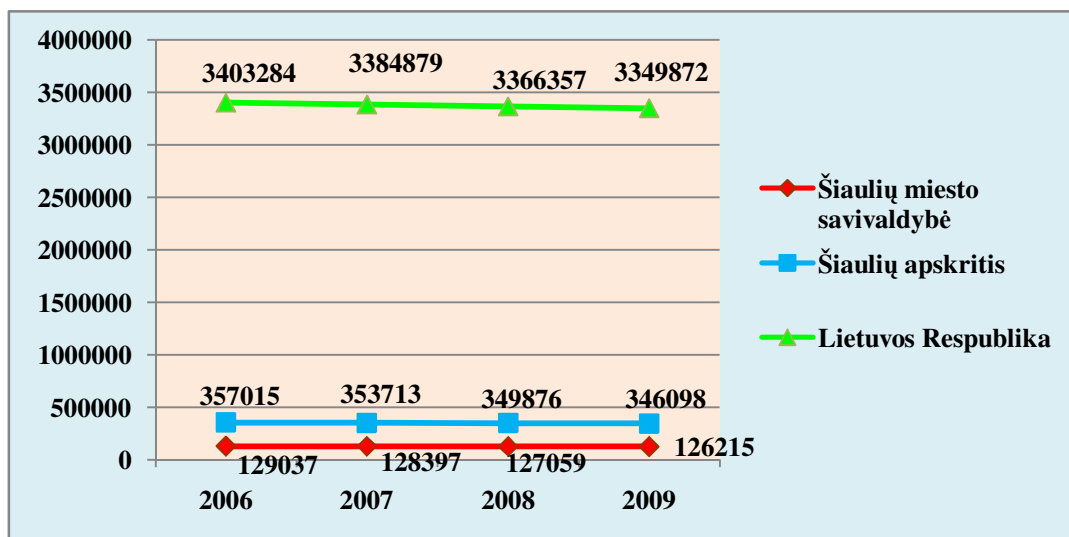
The publication **Health Status of the Population of Siauliai City in 2008** provides statistical data and its analysis for the year 2008 on demographic situation in Siauliai city, health status of the population, activities of health care institutions, air pollution of the living environment of the city, quality of the drinking water, sanitary conditions of the beaches and bathing-places of the Siauliai city and county. Preventive programs, which are carried out in Siauliai City, and its results are discussed. Majority of the demographic, health status of the population, and health care indicators are compared to the corresponding indicators of Siauliai county and Lithuania. Trends of the majority of indicators are estimated and evaluated during the period of 2005-2008. The data was provided by the Statistics Lithuania, Lithuanian Health Information Centre, State Patient Fund, Siauliai Territorial Patient Fund, Center For Communicable Diseases Prevention and Control, Lithuanian AIDS Center, State Mental Health Center, State Labour Inspectorate of the Republic of Lithuania, Disability and Working Capacity Assessment Office to the Ministry of Social Security and Labour, Institute of Oncology of Vilnius University, Siauliai Municipal Laboratory for Environmental Research, Department of Health Management of Kaunas University of Medicine, and by the various institutions of Siauliai city and county. Most of the data was taken from annual statistical reports, computerized databases.

1. DEMOGRAFINĖ SITUACIJA

Statistikos departamento duomenimis, iki 2030 metų Lietuvoje gyventojų sumažės net 10 procentų. Jungtinių Tautų organizacijos (JTO) prognozės dar liūdnės. Ji pranašauja, kad Europos šalis, jų tarpe ir Lietuva, per tris šimtmečius praras apie 50 procentų gyventojų.

Prognozės pildosi, Statistikos Departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, jau daugelį metų gyventojų skaičius šalyje sistemingai mažėja. 2008 metų pradžioje Lietuvoje gyveno 3366,4 tūkst. gyventojų, tai yra 18,5 tūkst. mažiau negu 2007 metų pradžioje. 2009 metų pradžioje – 3349,9 tūkst. gyventojų, tai yra 16,5 tūkst. mažiau nei 2008 metais.

2009 metų pradžioje Šiaulių mieste gyveno 126 215 žmonės: 57 399 (45,5 proc.) vyrai ir 68 816 (54,5 proc.) moterys, Šiaulių apskrityje gyveno 346 098 tūkst. gyventojų. Nuo 2006 iki 2009 metų pradžios tiek Lietuvoje, tiek Šiaulių mieste ir apskrityje gyventojų skaičius mažėja (1.1 pav.). Gyventojų skaičius mažėja dėl neigiamo migracijos saldo ir labai mažo natūralaus gyventojų prieaugio.

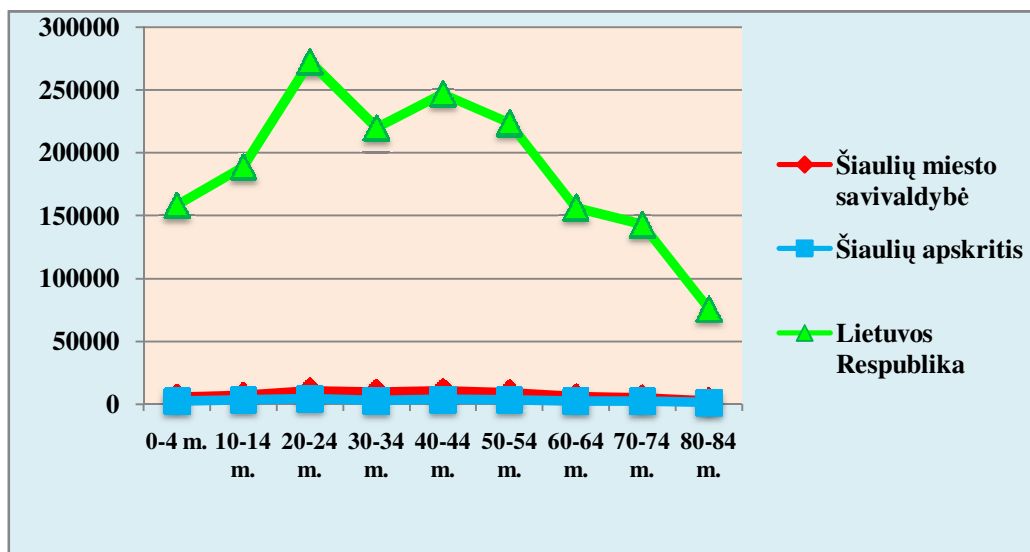

1.1 pav. Šiaulių miesto, Šiaulių apskrities ir Lietuvos Respublikos gyventojų skaičius 2006-2009 m. pradžioje

Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LR Vyriausybės.

Pagal tarptautiniu mastu priimtais vertinimais, Lietuva priskiriama prie demografiškai senėjančių šalių grupės, tai yra didėja senyvo amžiaus (60 metų ir vyresnių) žmonių skaičius bendrame gyventojų skaičiuje. Lietuvoje demografai fiksuoja antrąją senėjimo bangą. 2009 metų pradžioje Lietuvoje buvo 692,6 tūkst. pagyvenusių (60 m. ir vyresnių) žmonių, jie sudarė 20,7 proc. bendro gyventojų skaičiaus. Šiaulių miesto savivaldybėje pagyvenusių žmonių buvo – 18,8 proc., o apskrityje 20,7 proc. Vaikai (0 -14 metų amžiaus) šalyje sudarė 15,1 proc., Šiaulių mieste – 13,7 proc., o apskrityje – 15,3 proc. 1.2 pav. pateiktas gyventojų skaičius pagal amžiaus grupes Šiaulių

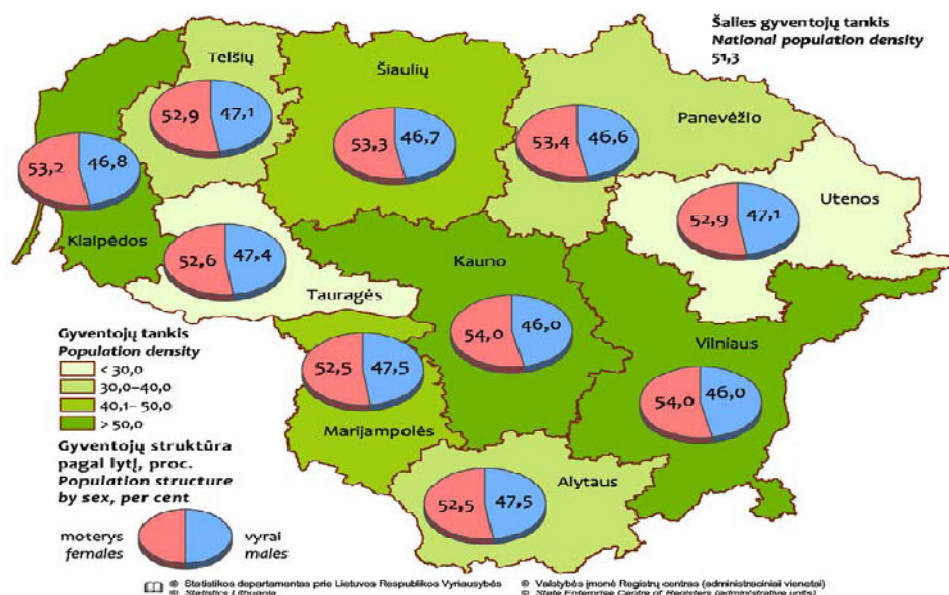
mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2009 metų pradžioje. Taigi šiuo metu tėvų kartą keičia ženkliai mažesnė vaikų karta. Nors nuo 2003 metų gimusiųjų skaičius šalyje didėja, gimstamumo lygis neužtikrina teigiamos kartų kaitos.

1.2 pav. Gyventojų skaičius pagal amžiaus grupes Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2009 m. pradžioje

Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LR Vyriausybės.

Gyventojų tankumas yra gyventojų skaičius tenkantis tam tikros teritorijos plotui. Paprastai gyventojų tankumas skaičiuojamas vienam kvadratiniam kilometrui, tokiu atveju imamas bendras gyventojų skaičius teritorijoje (valstybėje, regione ir pan.) ir dalinamas iš jos ploto, išreikšto kvadratiniais kilometrais. Tokiu būdu skaičiuojamas šalies, miesto, apskrities arba viso pasaulio gyventojų tankumas. Nurodant valstybės gyventojų tankumą paprastai skaičiuojamas tik valstybės sausumos plotas. Bendras pasaulio gyventojų tankumas yra 44,7 žm./km². Lietuvoje 2009 metų pradžioje gyventojų tankis buvo 52,0 žm./km², tuo tarpu Šiaulių apskrityje 40,1 – 50,0 žm./km² (1.3 pav.).

1.3 pav. Gyventojų tankis ir struktūra apskrityse 2009 m.

Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LR Vyriausybės.

Didžiausią Lietuvos gyventojų dalį sudarė darbingo amžiaus asmenys – 64,3 proc., mažiausiai – pensinio amžiaus (19,3 proc.). Lyginant apskritis, daugiausia pensinio amžiaus gyventojų 2009 metų pradžioje buvo Utenos apskrityje, mažiausiai – Telšių apskrityje (1 lentelė).

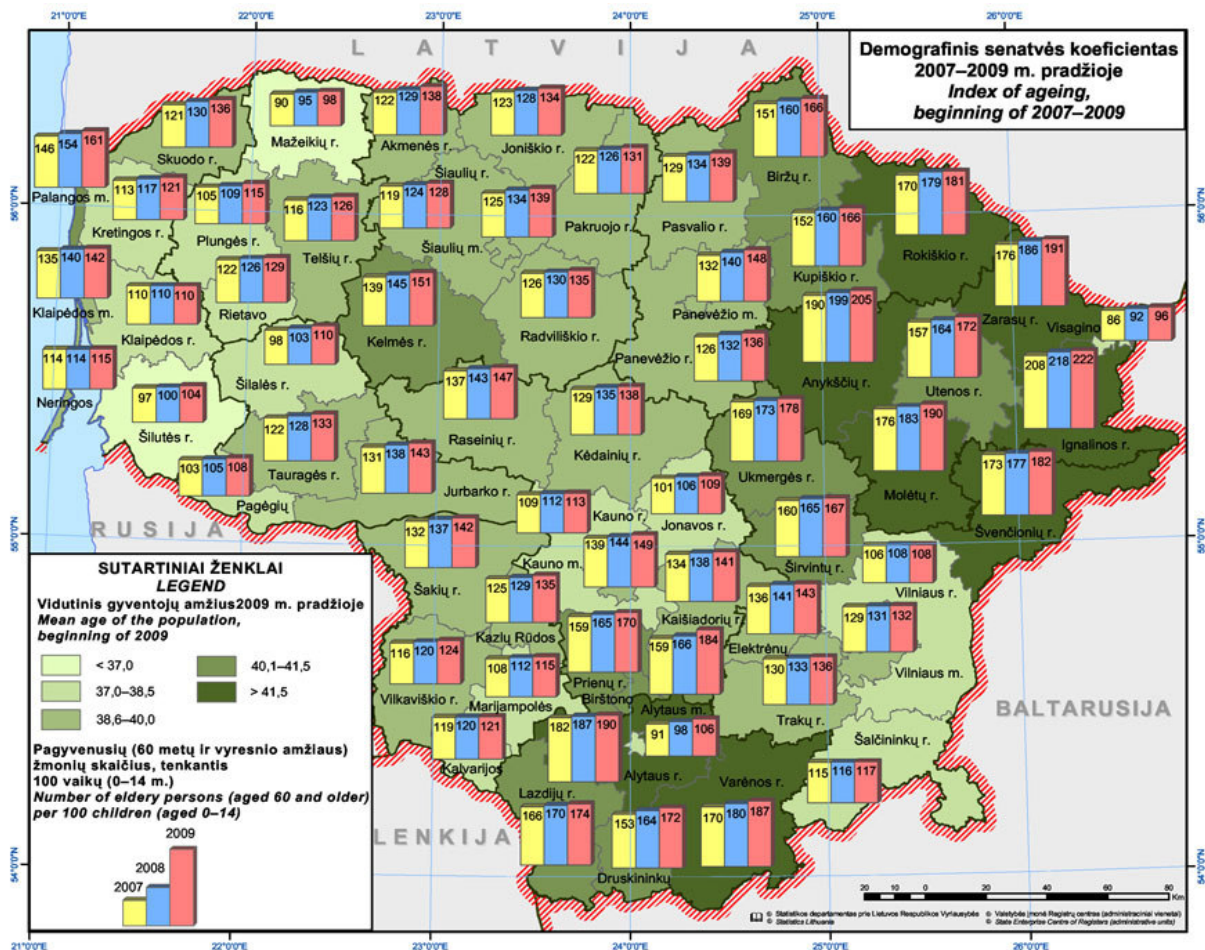
1 lentelė Gyventojai pagal amžiaus grupes 2009* m. (proc.)

APSKRITYS	AMŽIAUS GRUPĖ		
	0 – 15 METŲ	DARBINGO	PENSINIO
IŠ VISO	16,4	64,3	19,3
ALYTAUS	16,4	62,1	21,5
KAUNO	16,4	63,5	20,1
KLAIPĖDOS	16,5	65	18,5
MARIJAMPOLĖS	18,2	61,8	20
PANEVĖŽIO	16,4	61,9	21,7
ŠIAULIŲ	16,8	63,3	19,9
TAURAGĖS	18,2	61,8	20
TELŠIŲ	18,5	63,3	18,2
UTENOS	14,8	62,4	22,8
VILNIAUS	15,5	66,2	18,3

* Metų pradžioje, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, procentais

Šaltinis: Statistikos Departamentas prie LR Vyriausybės.

2009 m. pradžioje vaikų iki 15 metų amžiaus buvo beveik trečdaliu (27,1 proc.) mažiau nei pagyvenusių žmonių, o 2000 m. pradžioje jų buvo 6,2 procento daugiau. **Demografinės senatvės koeficientas** nurodo pagyvenusių (60 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių skaičių, tenkantį šimtui vaikų iki 15 metų amžiaus. Šalyje šis koeficientas - 137, Šiaulių miesto savivaldybėje - 139 (1.4 pav.).

1.4 pav. Lietuvos miestų ir rajonų paskirstymas pagal demografinės senatvės koeficientą 2008 m.

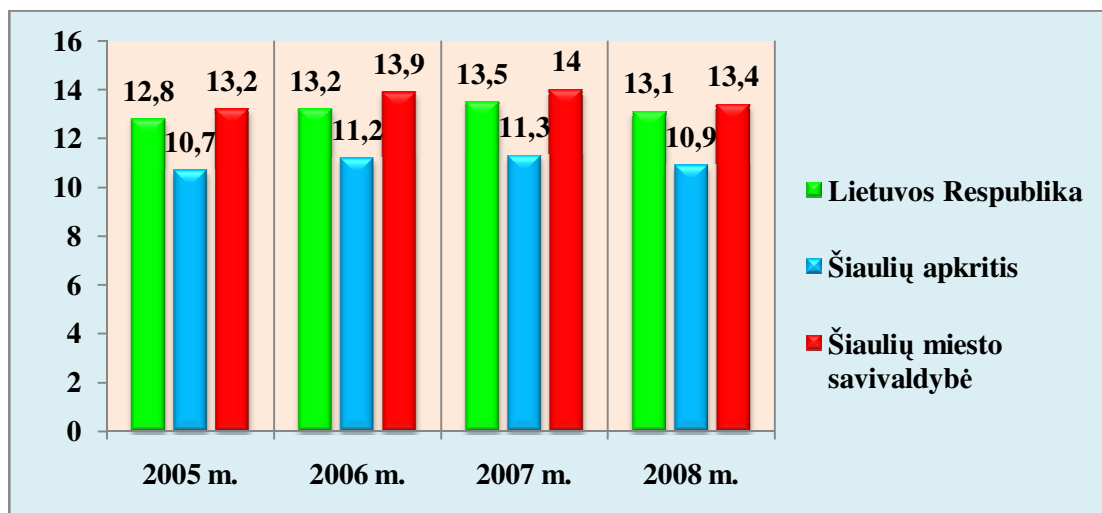
Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

Pagal gyvenamosios vietos deklaravimo duomenis, 2008 m. iš Lietuvos emigravo 17,0 tūkst. gyventojų (2007 m. – 13,9 tūkst.), o įmigravo – 9,3 tūkst. (2007 m. – 8,6 tūkst.). Lietuva pagal emigracijos mastą – pirmoji Europos Sąjungoje. Šiaulių apskrityje emigravusių gyventojų buvo 2 299 asmenys, tuo tarpu imigravusių – 981 asmuo. Siekdamas kuo tiksliau įvertinti nedeklaruotos migracijos mastą, Statistikos departamentas taip pat atlieka nedeklaruotos migracijos tyrimus.

Šiaulių miestui, kaip ir kitiems didiesiems Lietuvos miestams, bei visai šaliai, būdinga natūralaus gyventojų prieaugio mažėjimo tendencija, sąlygojama didėjančio mirtingumo ir mažėjančio gimstamumo.

Paskutiniuosius 15 metų gimstamumas mažėjo tiek dėl veiksnių, kuriuos sąlygojoėjimo į rinkos ekonomiką sąlygos ir patirtas ūkio nuosmukis, tiek dėl Lietuvoje labai paprastėjusios šeimos transformacijos, pasireiškiančios šeimos kūrimo ir vaikų gimdymo atidėjimu vėlesniam laikui.

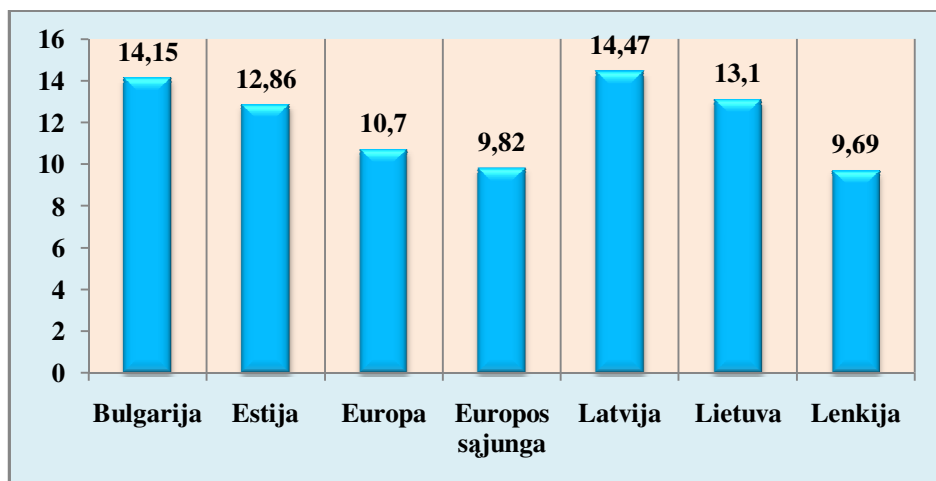
Didelį susirūpinimą kėlė nuo 2000 metų didėjantis Lietuvos gyventojų mirtingumas. Lietuvos gyventojų mirtingumo rodiklis nuo 1994 metų buvo didesnis nei gimstamumo, tuo tarpu Šiaulių mieste iki 1999 metų daugiau žmonių gimdavo, nei mirdavo, 2000-aisiais metais gimstamumas ir mirtingumas buvo toks pat, o nuo 2001 metų mirtingumas viršijo gimstamumą. 2008 mirė 43,8 tūkst. žmonių (1,8 tūkst. mažiau negu 2007 m.). 2007 m. mirtingumas buvo pasiekęs aukščiausią lygį nuo 1950 m. – 1000 gyventojų teko 13,5 mirusiojo, 2008 m. šis rodiklis sumažėjo iki 13,1 mirusiojo 1000 gyventojų (1.5 pav.).

1.5 pav. Mirusiųjų dinamika 2005-2008 m. Šiaulių mieste apskrityje ir Lietuvos Respublikoje (1000 gyventojų tenka mirusių)

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

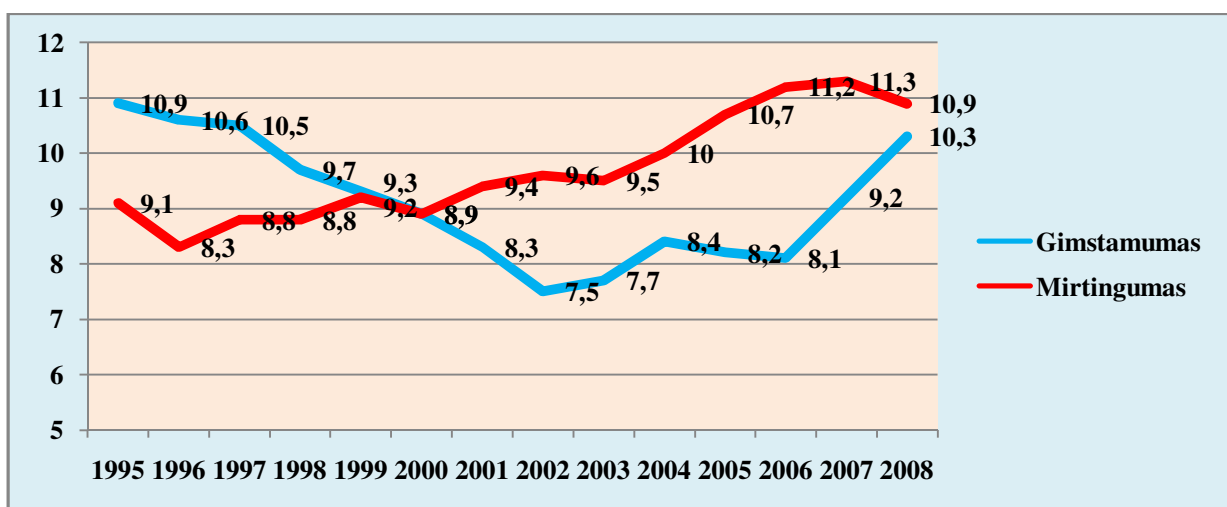
2008 m. birželio mėnesio PSO Europos regiono biuro duomenimis, Lietuvoje mirusiųjų skaičius 1 000 gyventojų 1,3 karto viršijo Europos Sąjungos vidurkį (9,8/1 000 gyv.), bet buvo mažesnis negu Bulgarijoje (14,15/1 000 gyv.) ir Latvijoje (14,47/1 000 gyv.) (1.6 pav.). Europos sąjungos mirtingumo rodiklis siekė 9,82/1 000 gyventojų.

1.6 pav. Gyventojų mirtingumas kai kuriuose Europos šalyse, Europoje bei Europos sąjungoje 2008 m. (1 000 gyv.)*

**PSO Europos regioninio biuro duomenys
Europos šalių duomenys iš HFA duomenų bazės 2008m. birželio mėn. versijos*

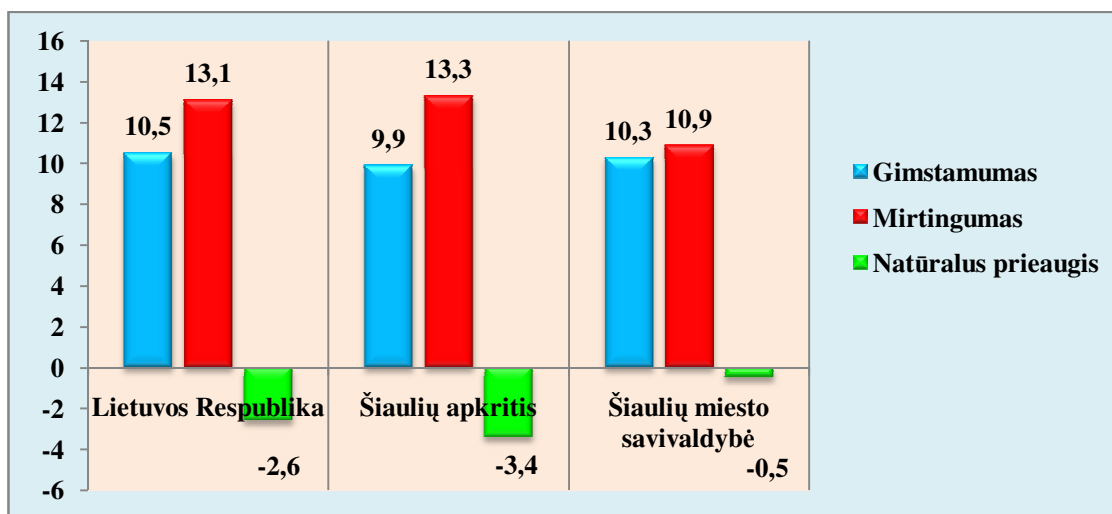
Mirtingumas didėjo iki 2007 metų, o jau 2008 metais registruojamas mažesnis mirtingumas bei didesnis gimstamumas. 2008 m. Lietuvoje gimė 35,3 tūkst. kūdikių – beveik 3 tūkst. daugiau negu 2007 m. Dvylika metų mažėjęs gimstamumas 2003–2005 m. stabilizavosi ir paskutiniuosius trejus metus didėjo. 2006 m. 1000 gyventojų teko 9,2 gimusiojo, 2007 m. – 9,6, o 2008 m. – 10,5. Suminis gimstamumo rodiklis (vidutinis gyvų gimusių vaikų, kuriuos moteris pagimdė per vaisingą savo gyvenimo laikotarpį, skaičius) 2008 m. buvo 1,48 (2007 m. – 1,35). Tačiau ir padidėjęs gimstamumo lygis kol kas neužtikrina demografinės pusiausvyros ir kartų kaitos. Padidėjo natūralus gyventojų prieaugis, lyginant su 2007 metais. 2008 m. Šiaulių mieste gyventojų mirtingumo rodiklis siekė 10,9/1 000 gyv., o gimstamumas – 10,3/1 000 gyv. (1.7 pav.).

1.7 pav. Gimstamumo ir mirtingumo rodiklių kitimas Šiaulių mieste 1995 - 2008 m. (1 000 gyv.)

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

Natūralus gyventojų prieaugis 2008 metais Šiaulių mieste sudarė -0,5 (2007 m. -2,1), šalyje – -2,6 (2007 m. – -3,9) ir Šiaulių apskrityje – -3,4 (2007 m. – -4,8) 1 000 gyv. (1.8 pav.).

1.8 pav. Natūralios gyventojų kaitos rodikliai Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 m. (1 000 gyv.)

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

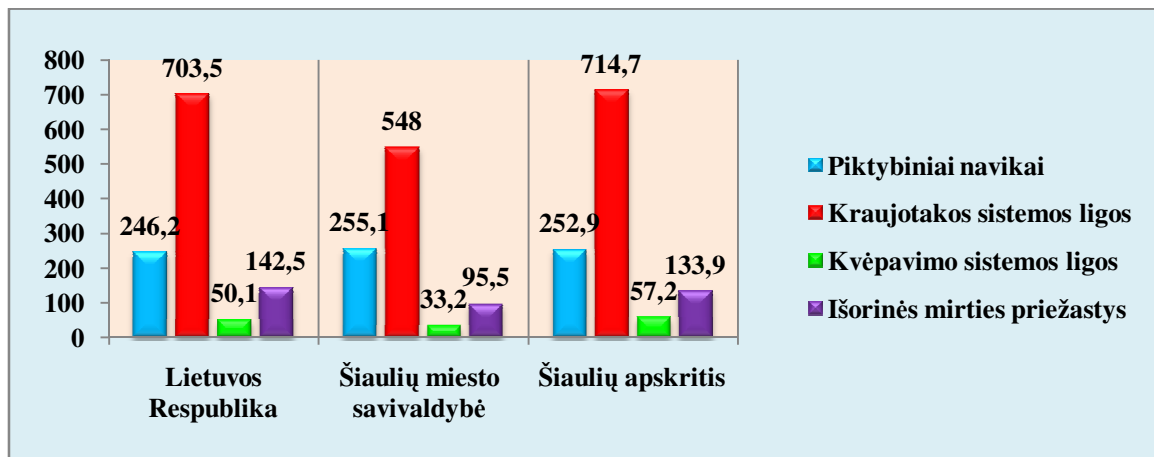
Gyventojų sveikatos būklę tiksliau atspindi ne bendro mirtingumo, o mirtingumo nuo pagrindinių priežasčių vertinimas. Jis rodo, kokios sveikatos problemos visuomenėje yra aktualiausios ir kaip jos kinta.

2008 m. Lietuvoje daugiau kaip pusė (53,9 proc.) visų mirusių asmenų mirė nuo kraujotakos sistemos ligų, 18,9 proc. – nuo piktybinių navikų, 10,9 proc. – dėl išorinių priežasčių. Didžiausią išorinių mirties priežasčių dalį sudarė savižudybės – 2,5 proc., žūtys transporto įvykių metu – 1,4 proc., atsitiktiniai apsinuodijimai alkoholiu – 1,1 proc., bei nukritimai – 1,1 proc. 2008 m. šalyje nuo kraujotakos sistemos ligų mirė 652 žmonėmis mažiau negu 2007 m., dėl išorinių mirties priežasčių – 468, nuo kvėpavimo ir virškinimo sistemos ligų – atitinkamai 287 ir 183. Sumažėjo ir žuvusiųjų transporto įvykiuose – nuo 877 asmenų 2007 metais iki 600 asmenų 2008 metais. Tačiau 2008 m. nusižudė 86 žmonėmis daugiau nei 2007 m.

Mirties priežasčių struktūra jau daugelį metų nekinta. 2000-2008 metais Lietuvoje, Šiaulių mieste ir apskrityje daugiausia žmonių mirė nuo kraujotakos sistemų ligų, piktybinių navikų ir išorinių mirties priežasčių (transporto įvykių, apsinuodijimų alkoholiu, savižudybių, nužudymų ir kt.).

2008 metais Šiaulių mieste mirusieji nuo kraujotakos sistemos ligų sudarė apie pusę (50,4 proc.) visų mirusiųjų. Šiaulių apskrities mirusiųjų dėl kraujotakos sistemos ligų atvejų skaičius (714,7 atvejai 100 000 gyv.) 2008 metais buvo didesnis už Lietuvos (703,5/100 000 gyv.) (1.9 pav.). Kraujo apytakos sistemos ligos yra dažniausia vyresnio amžiaus žmonių mirties priežastis, asmenų, mirusių dėl šios priežasties iki 49 metų amžiaus 2008 m. nesiekė tūkstančio, tuo tarpu 85 metų amžiaus ir vyresnių tokių buvo virš 6 tūkstančių.

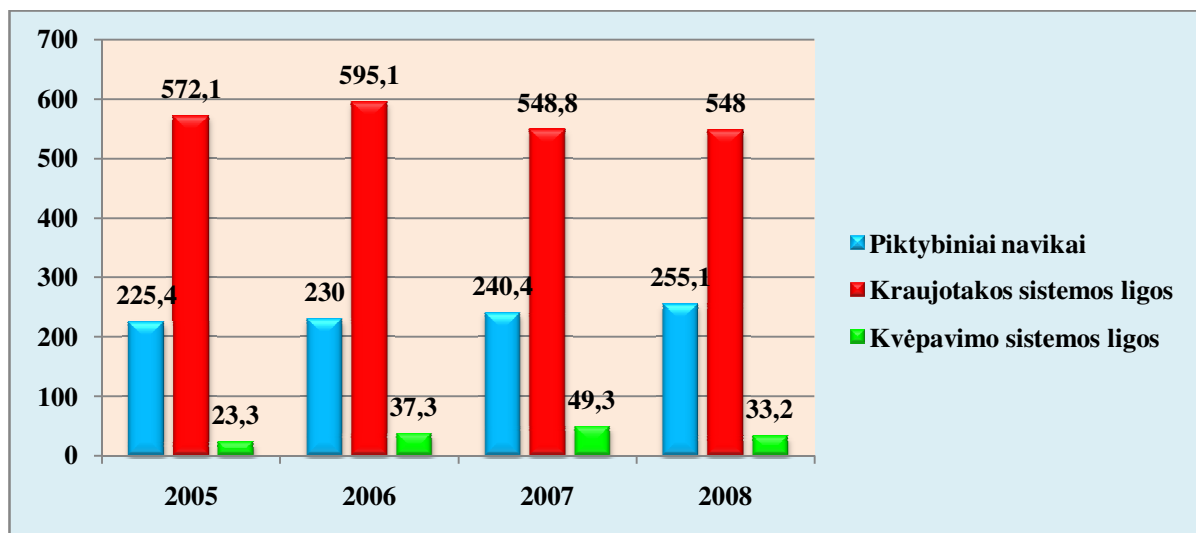
Mirtys dėl piktybinių auglių ir toliau išlieka svarbia sveikatos problema. Piktybiniais augliams tenka antroji vieta tarp mirties priežasčių. 2008 metais Šiaulių mieste mirtingumas nuo piktybinių auglių buvo 255,1 atvejo 100 000 gyv., (1.9 pav.). Lietuvos, Šiaulių miesto ir apskrities vyrų mirtingumas nuo piktybinių navikų yra didesnis negu moterų. Šiaulių mieste 121 (95,5/100 000 gyv.) žmonės mirė nuo išorinių mirties priežasčių.

1.9 pav. Mirtingumas pagal priežastis Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 m. (100 000 gyv.)

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

1.10 paveikslas vaizduoja kaip 2005 - 2008 metais kito mirtingumo rodikliai Šiaulių mieste. 2008 metais mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų buvo 548 atvejo 100 000 gyv., nuo piktybinių navikų – 255,1/100 000 gyv., ir nuo kvėpavimo sistemos ligų – 33,2 atvejo 100 000 gyv.

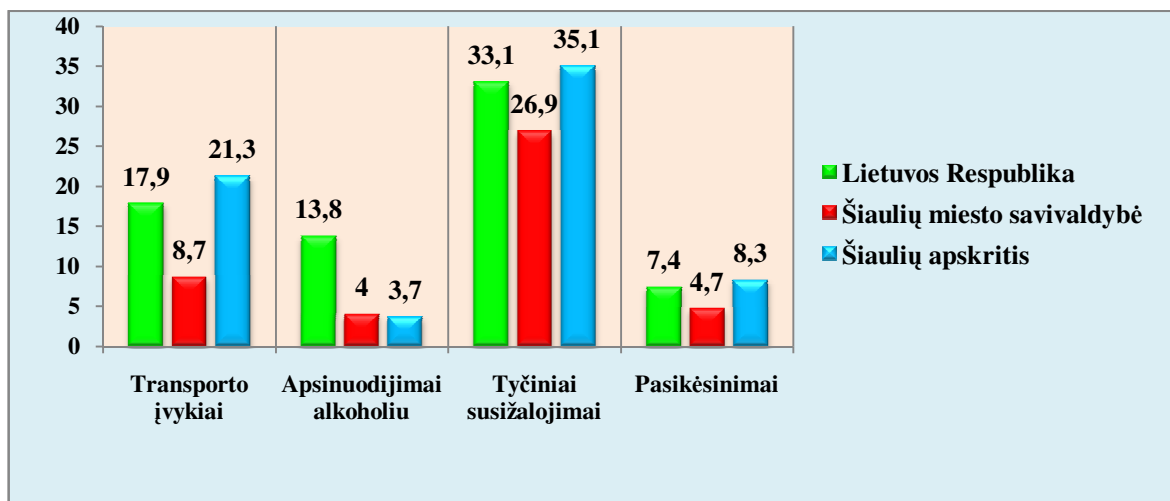

1.10 pav. Mirtingumas pagal priežastis Šiaulių mieste 2005-2008 m. (100 000 gyv.)

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

Transporto įvykiai, apsinuodijimai alkoholiu, tyčiniai susižalojimai (savižudybės) ir pasikėsinimai priskiriami išorinių mirties priežasčių klasei. Jie mirties priežasčių struktūroje užima

trečiąją vietą. 2008 metais Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje daugiausia mirčių buvo dėl tyčinių susižalojimų (savižudybių), kurie Šiaulių mieste sudarė 26,9 atvejo 100 000 gyv. (1.11 pav.) iš kurių dvigubai daugiau buvo vyrų.

1.11 pav. Mirtingumas pagal traumų ir nelaimingų atsitikimų priežastis Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 m. (100 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Paskutiniaisiais dešimtmečiais pasaulio visuomenė nemažą dėmesį skiria socialiniams, politiniams, ekonominiams ir moksliniams dalykams, susijusiems su sparčiu gyventojų demografiniu senėjimu. Šiuo metu pasaulyje gana plačiai nagrinėjamos populiacijų senėjimo pasekmės, akcentuojama, kad vienas iš svarbiausių uždavinių yra ne tik gyvenimo trukmės prailginimas, bet ir aktyvaus, invalidumu neapsunkinto gyvenimo prailgėjimas.

Integruotas demografinės ir gyventojų sveikatos rodiklis, atspindintis psichosocialinę ir ekonominę šalies ar regioninę būklę yra *vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė* (VGT). Šis rodiklis parodo kiek vidutiniškai metų gyvens kiekvienas gimęs arba sulaukęs tam tikro amžiaus žmogus, jeigu visą būsimos tiriamos kartos gyvenimą mirtingumo lygis kiekvienoje gyventojų amžiaus grupėje liks nepakitęs.

2004-2008 metais bendra vidutinė gyvenimo trukmė šalyje kasmet mažėjo (2 lentelė), moterys gyveno ilgiau nei vyrai. Šiaulių miesto gyventojų vidutinė gyvenimo trukmė 2008 metais buvo ilgesnė už šalies gyventojų gyvenimo trukmę. Žymus skirtumas stebimas lyginant Šiaulių ir Lietuvos vyrų vidutines gyvenimo trukmes. Tai leidžia manyti, kad Šiaulių miesto gyventojų, ypač vyrų, sveikata bei jų psichosocialinė ir ekonominė padėtis, lyginant su visos Lietuvos miesto gyventojais, buvo geresnė.

Jau kurį laiką mokslininkai įrodinėja, kad moterys yra biologiškai pranašesnės nei vyrai, ir todėl jos gyvena ilgiau, kiti teigia, kad vyrai užsiima pavojingesniais ir sunkesniais darbais

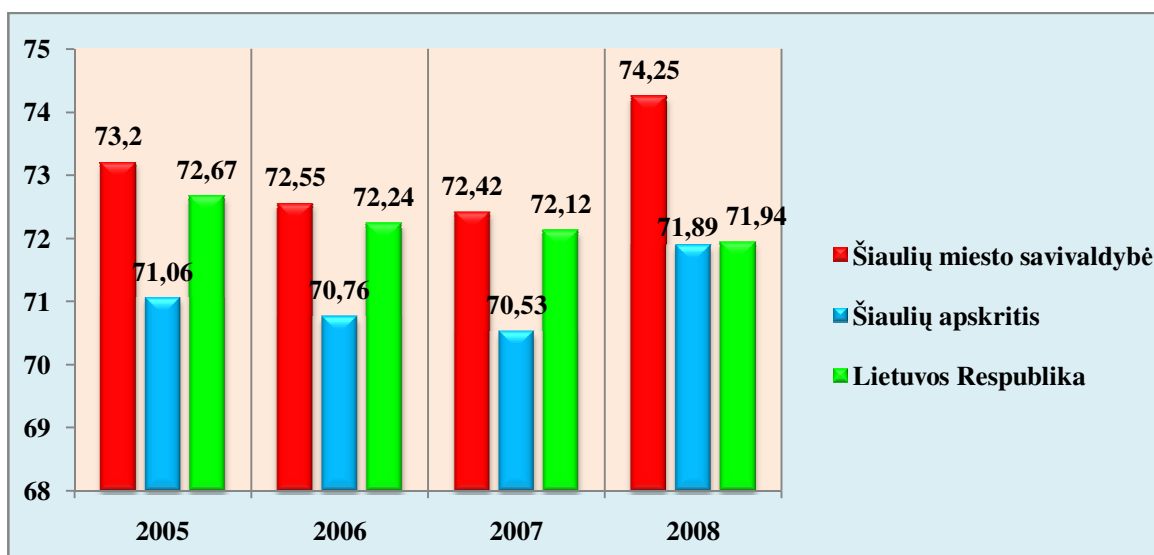
(gamyklose, karinėse tarnybose, ir pan.). Be to, vyrai paprastai vairuoja, rūko, ir piktnaudžiauja alkoholiu daugiau nei moterys – vyrai dažniau net nužudomi.

2 lentelė. Šiaulių miesto gyventojų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė (VGTo) ir jos palyginimas su Lietuvos miesto gyventojų VGTo.

Metai	Šiaulių miesto gyventojai			Lietuvos miesto gyventojai		
	Vyrai	Moterys	Abi lytys	Vyrai	Moterys	Abi lytys
2004	69,09	78,57	74,22	67,83	78,62	73,46
2005	67,42	78,41	73,2	66,74	78,15	72,67
2006	67,1	77,54	72,55	66,35	77,82	72,24
2007	66,69	77,68	72,42	65,99	77,99	72,12
2008	69,24	78,62	74,25	66,30	77,57	71,94

Šaltinis: Kauno medicinos universiteto Sveikatos vadybos katedra.

Šiaulių miesto savivaldybės vidutinė gyvenimo trukmė ženkliai padidėjo labiausiai dėl sumažėjusio kūdikių mirtingumo, ir lyginant su 2007 metais, prailgėjo 2,13 metų (1.12 pav.).

1.12 pav. Vidutinė gyvenimo trukmė Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (metai)

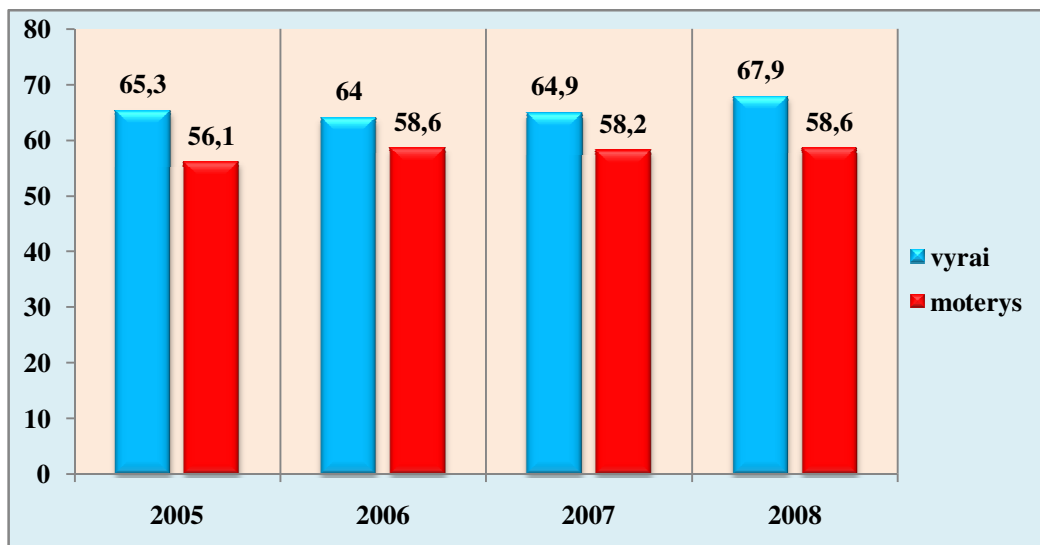
Šaltinis: Kauno medicinos universiteto Sveikatos vadybos katedra.

Ilga gyvenimo trukmė ypač vertinama tuomet, kai senatvėje išsaugomas asmens aktyvumas, pragyvenamas ilgas, aktyvus, invalidumo neapsunkintas gyvenimas. Visa tai skatina ieškoti būdų ir priemonių gyvenimui ilginti siekiant, kad žmogus kuo ilgiau išlaikytų gerą sveikatą ir būtų nuo nieko nepriklausomas. Todėl atliekama nemažai mokslinių darbų, skirtų senėjimo proceso dėsninumams atskleisti. Nepaisant to, darbų, kurių dėka galėtume analizuoti ilgaamžių sveikatą, jos pokyčius ilgalaikio stebėjimo metu, nedaug.

2. GYVENTOJŲ UŽIMTUMAS

Siekdamas įvertinti gyventojų užimtumą, Statistikos departamentas atlieka gyventojų užimtumo tyrimus. Apklausiami 15 m. ir vyresni gyventojai, tiriamąją savaitę ne trumpiau kaip valandą dirbę bet kokią darbą, už kurį gavo darbo užmokestį, ar iš kurio turėjo pelno, taip pat gyventojai, kurie tiriamąją savaitę sirgo, atostogavo, nedirbo dėl prastovų, augino vaikus iki 3 metų amžiaus, t.y. nebuvo nutraukę oficialių ryšių su darbovieta. Tai patikimas būdas įvertinti darbo rinkos padėtį ir pokyčius.

Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, 2008 metais Lietuvoje dirbo 1 520,0 tūkst. gyventojų, Šiaulių apskrityje – 158,8 tūkst. 15-64 m. amžiaus gyventojų užimtumo lygis per metus išaugo nuo 60,5 proc. 2005 m. iki 61,3 proc. 2008 m. Vyrų užimtumo lygis buvo aukštesnis nei moterų – atitinkamai 67,9 ir 58,6 proc. (2.1 pav.) (Lietuvoje – atitinkamai: 66,3 ir 61 proc.). Aktyvumo lygis Šiaulių apskrityje 2008 metais buvo 66,8 proc. Daugiausia gyventojų 2008 m. dirbo paslaugų srityje, pramonėje bei žemės ūkyje. Kas metai mažėja asmenų, dirbančių žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje. 2008 m. šioje veikloje Šiaulių apskrityje dirbo 24,6 tūkst., arba 15,5 proc. visų užimtųjų.

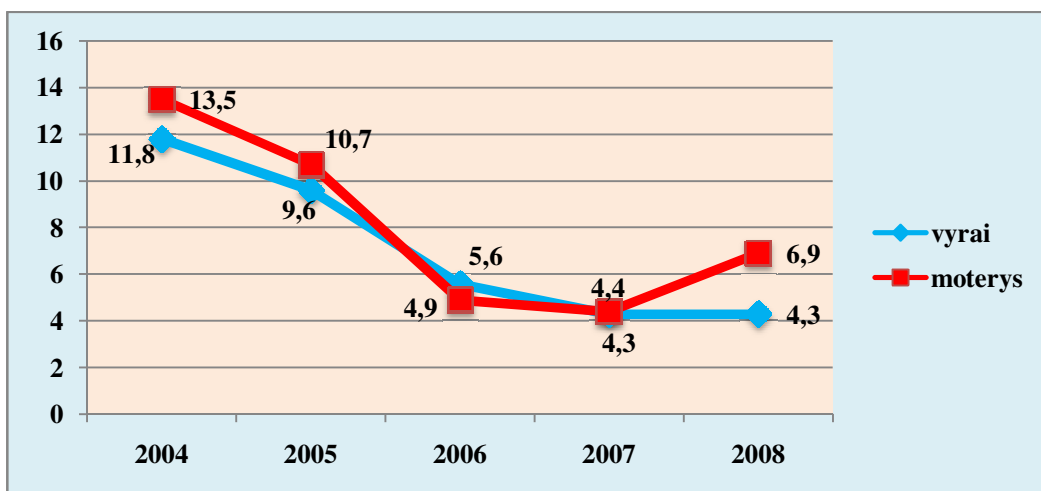
2.1 pav. Gyventojų užimtumo lygio dinamika Šiaulių apskrityje 2005–2008 m. (proc.)

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

2008 m. Šiaulių apskrityje bedarbių buvo 9,3 tūkst. Palyginus su 2007 m., bedarbių padidėjo 36,7 proc. Lietuvoje 2008 m. bedarbių skaičius buvo 94,3 tūkst. (2007 m. – 69 tūkst.).

Nedarbo lygis 2008 metais pradėjo didėti visose Baltijos šalyse. Lietuvoje 2008 metais nedarbo lygis buvo 5,8 proc. (2007 m. – 4,3 proc.). Šiaulių apskrityje 2008 metais nedarbo lygis siekė 5,5 proc. ir per metus padidėjo 25 proc. Moterų nedarbo lygis 2008 m. buvo 6,9 proc., o vyrų

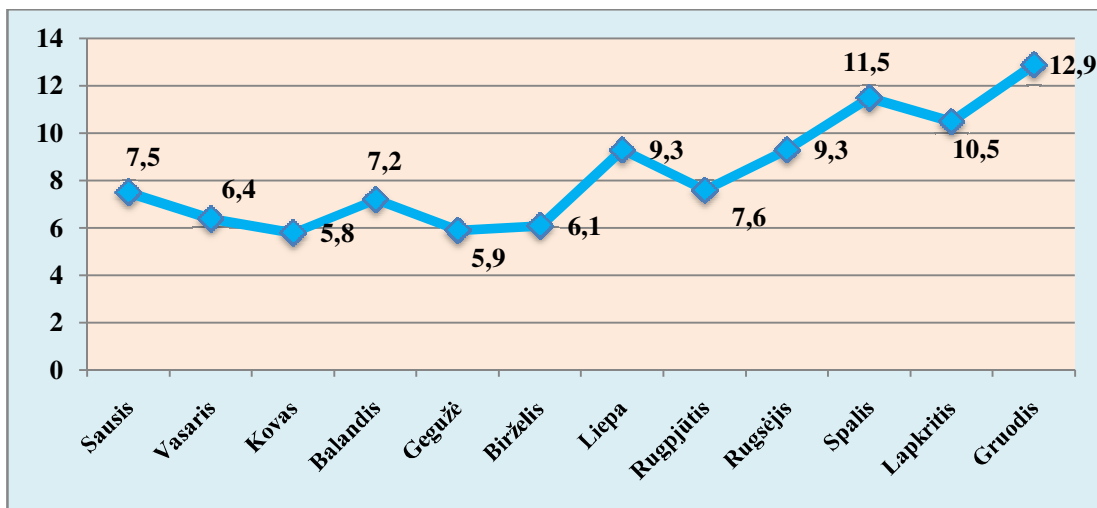
– 4,3 proc. (2.2 pav.). Padidėjo jaunų (15 – 24 metų amžiaus) bedarbių skaičius. Šiaulių apskrityje 2008 metais jaunimo nedarbo lygis buvo 13,4 proc. (2007 m. – 6,4 proc.).

2.2 pav. Nedarbo lygis Šiaulių apskrityje 2004-2008 m. (proc.)

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

2008 metais Šiaulių miesto savivaldybėje užregistruota 8 385 bedarbiai. Nuo 2008 m. sausio mėnesio iki gruodžio bedarbių dalis padidėjo nuo 7,5 proc. iki 12,9 proc. (2.3 pav.). Prognozuojama, kad 2009 m. į Šiaulių darbo biržą kreipsis iki 19 tūkst. ieškančių darbo asmenų, o vidutinis nedarbas padidės 4,7 proc.

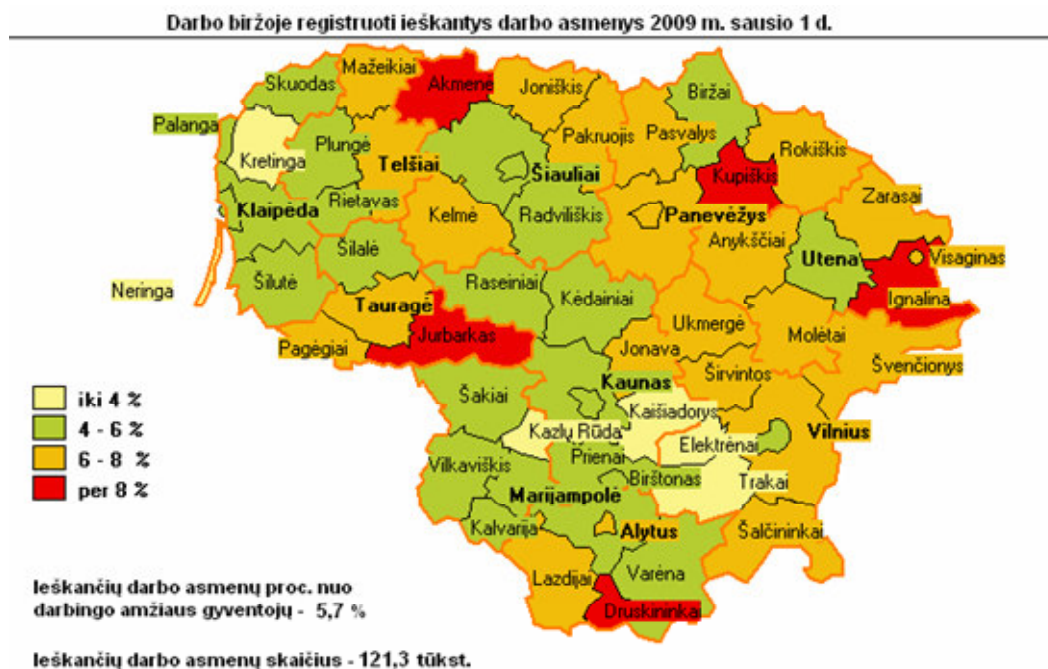

2.3 pav. Įregistruota bedarbių Šiaulių mieste 2008 m. pagal mėnesius (proc.)

Šaltinis: Šiaulių darbo birža.

Vidutinis metinis ieškančių darbo asmenų procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų 2008 metais buvo 4,8 proc., tai yra nežymiai 0,2 proc. punkto daugiau negu vidutinis metinis 2007 metų nedarbo rodiklis. Tačiau 2008 metų paskutiniai mėnesiai pasižymėjo ryškiais ir staigiais nedarbo augimo pokyčiais. Per metus nedarbas išaugo 1,4 proc. punkto. Teritorinėse darbo biržose įregistruoti asmenys 2008 metų pabaigoje sudarė 5,7 proc. visų darbingo amžiaus šalies gyventojų.

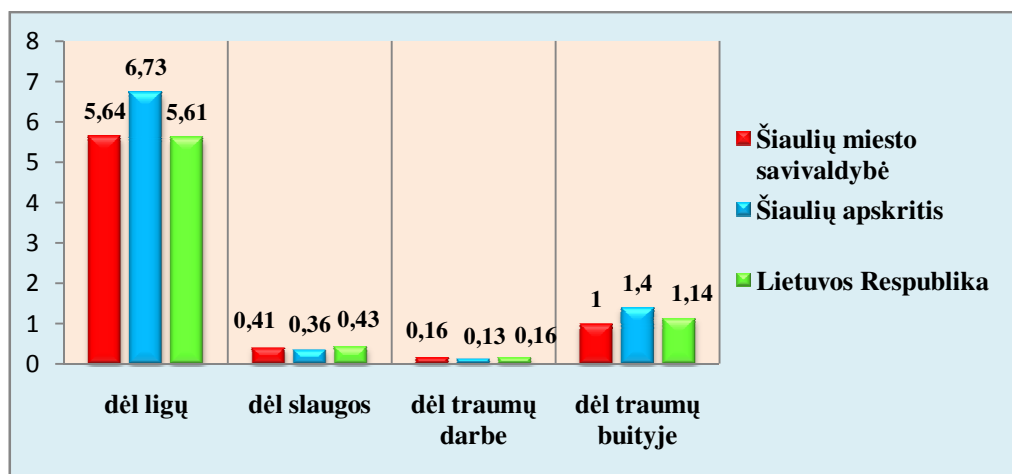
Toks pat nedarbas buvo 2005 metų rugsėjo mėn. Aukščiausi nedarbo rodikliai buvo registruoti 2001 metų balandžio 1 d. – 13,2 proc. Ieškančių darbo vyrų dalis tarp darbingo amžiaus vyrų per metus išaugo nuo 3,4 proc. iki 5,9 proc., moterų – nuo 5,1 proc. iki 5,5 proc. Per metus nedarbas daugiausiai augo Panevėžio, Šiaulių, Druskininkų, Kupiškio ir Akmenės savivaldybėse (2.4 pav.).

2.4 pav. Darbo biržoje registruoti asmenys, ieškantys darbo 2009 m. sausio 1 d.

Šaltinis: Lietuvos darbo rinka skaičiais.

Daugiausia laikino nedarbingumo dienų 1-am apdraustajam buvo dėl ligų – Šiaulių mieste – 5,64, apskrityje – 6,73, o šalyje – 5,61 dienų. Antroje vietoje – dėl traumų buityje (2.5 pav.).

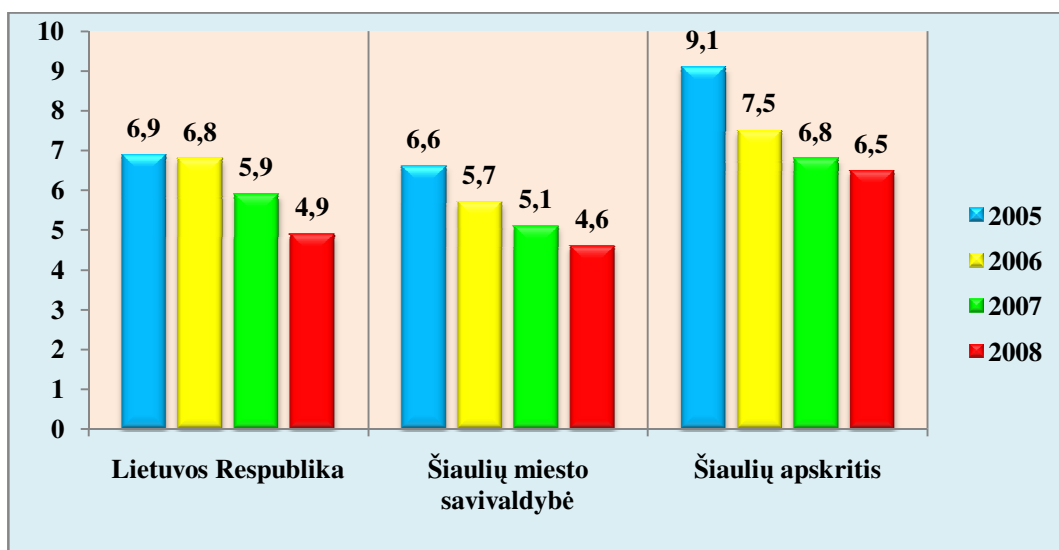
2.5 pav. Apmokėtų laikino nedarbingumo dienų skaičius 1-am apdraustajam Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 metais

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

3. MOTINOS IR VAIKO SVEIKATA

Vertinant gyventojų sveikatą labai svarbus rodiklis yra vaikų iki 1 metų mirtingumas arba kūdikių mirtingumas, kuris tarptautiniu mastu dažnai prilyginamas šalies socialinio – ekonominio išsivystymo ekvivalentui.

Palyginus Šiaulių miesto, apskrities ir Lietuvos Respublikos kūdikių mirtingumą, paaiškėjo, kad Šiaulių miesto situacija yra geresnė už Lietuvos, bet šalies situacija geresnė už Šiaulių apskrities. Šiaulių miesto kūdikių mirtingumas nuo 2005 metų mažėja, 2008 metais teko 4,6 mirties atvejai 1 000 gyvų gimusiųjų vaikų (3.1 pav.).

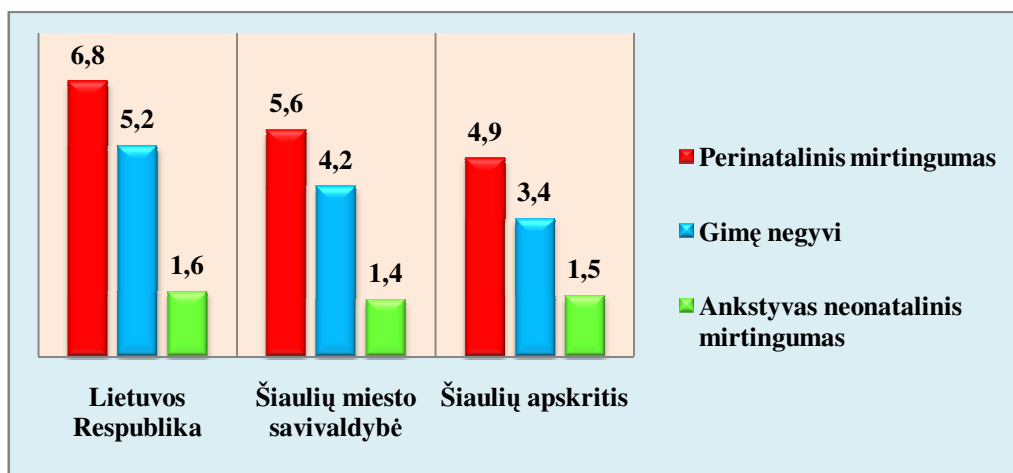
3.1 pav. Kūdikių iki 1 m. mirtingumas Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (1 000 gyvų gimusiųjų)

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

Vaiko mirties tikimybė pirmaisiais jo gyvenimo metais nėra vienoda. Ji ypač didelė pirmosiomis gyvenimo dienomis ir pirmą mėnesį. Dažnai perinatalinis (tai vaisiaus mirtis perinataliniu laikotarpiu. Perinatalinis laikotarpis – tai laikotarpis prasidedantis nuo 22 vaisiaus gyvenimo savaitės ir baigiasi 6 diena po gimdymo) ir ankstyvasis neonatalinis (tai mirusių naujagimių per pirmąsias 6 gyvenimo paras skaičius 1 000-ui gyventojų) mirtingumas laikomas akušerijos ir naujagimių sveikatos priežiūros įstaigų darbo kokybės rodikliu. Kartais perinatalinio mirtingumo rodikliu vertinamas ir bendras sveikatos priežiūros sistemos lygis.

Išanalizavus Lietuvos Respublikos, Šiaulių miesto ir Šiaulių apskrities perinatalinį mirtingumą 2008 metais, paaiškėjo, kad Šiaulių mieste situacija yra šiek tiek geresnė už šalies, bet blogesnė už Šiaulių apskrities. Šiaulių mieste 2008 metais užregistruotas mažiausias ankstyvasis neonatalinis mirtingumas – 1,4/1 000-ui gimusiųjų, lyginant su Lietuva bei Šiaulių apskritimi.

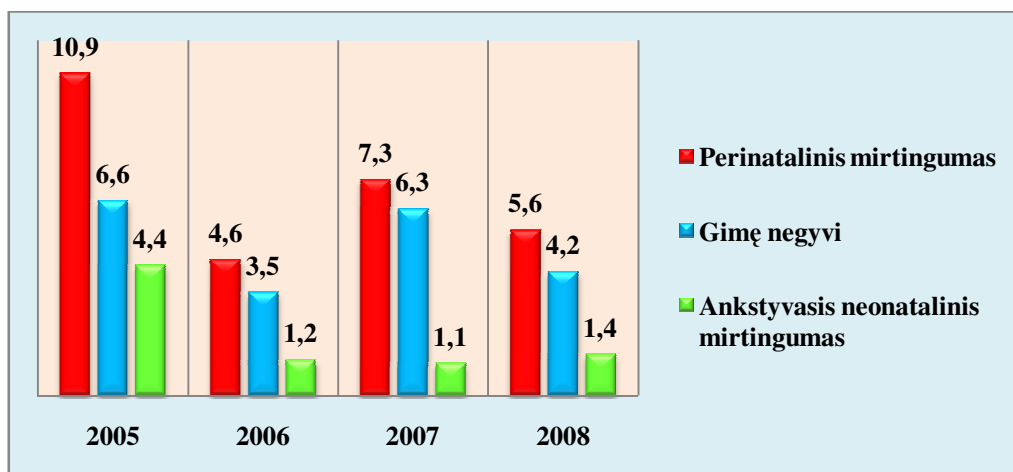
Perinatalinis mirtingumas ir gimusiųjų negyvų kūdikių rodiklis mažiausias buvo Šiaulių apskrityje (3.2 pav.).

3.2 pav. Perinatalinis mirtingumas akušerijos stacionaruose Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 m. (1 000-ui gimusiųjų)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Šiaulių miesto akušerijos stacionaruose 2005 metais buvo užregistruota daugiausia gimusių negyvų kūdikių (6,6/1 000-ui gimusiųjų), didžiausi perinatalinio (10,9/1 000-ui gimusiųjų) ir ankstyvojo neonatalinio mirtingumo (4,4/1 000-ui gimusiųjų) rodikliai. Iki 2008 metų perinatalinis mirtingumas sumažėjo 5,3 atvejais 1 000-ui gimusiųjų, gimusių negyvų kūdikių – 2,4/1 000-ui gimusiųjų ir ankstyvasis neonatalinis mirtingumas sumažėjo 3 atvejais 1 000-ui gimusiųjų (3.3 pav.).

3.3 pav. Perinatalinis mirtingumas akušerijos stacionaruose Šiaulių mieste 2005-2008 m. (1 000-ui gimusiųjų)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Daugiau nei pusę (54,5 proc.) Šiaulių miesto gyventojų sudaro moterys, tarp kurių 51,7 proc. yra vaisingo amžiaus (15-49 m.). Nediskutuoju, jog būsimų kartų sveikata labai priklauso

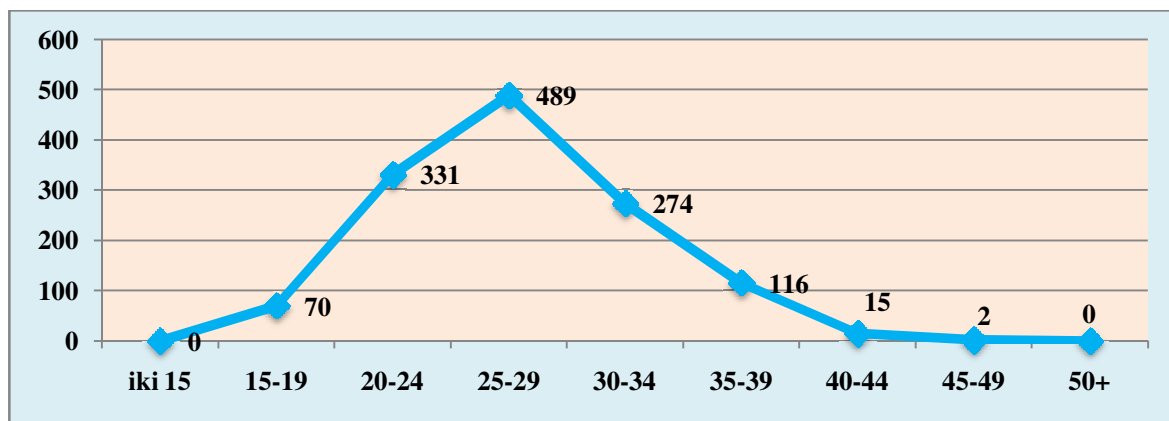
nuo motinų sveikatos būklės. Deja, mūsų visuomenėje paplitę įvairūs moters sveikatą žalojantys socialiniai ir ekonominiai veiksniai. Lietuvoje nėščiąjų, gimdyvių ir naujagimių sveikata – prioritetinė sveikatos priežiūros sritis, o perinatalinis ir kūdikių mirtingumai yra svarbūs sveikatos priežiūros kokybės rodikliai. Būsimų kartų sveikata priklauso nuo šiandienos motinų bei vaikų sveikatos būklės.

2008 metais Šiaulių mieste priimti 2 108 gimdymai, gimė 2 127 gyvi naujagimiai, iš jų 79 neišnešioti. 148 naujagimiai gimė su įgimtais vystymosi defektais. Tam, be abejo, turėjo įtakos ne tik nėščiąjų ligos, ankstesni nėštumo nutraukimai, socialinė ir materialinė padėtis, bet ir žalingi motinų įpročiai.

Šiaulių mieste iš visų gimdžiusiųjų 2008 metais pirmą kartą gimdė 2,3 proc. 15-17 metų amžiaus bei 10,5 proc. 35 metų ir vyresnės moterų. Šalyje 2008 metais užregistruota 2 mirusios per 42 paras po gimdymo moterys. Šiaulių mieste bei apskrityje 2008 metais tokių gimdyvių nebuvo. Naujagimių skaičius, kurių kūno svoris buvo 2500 g ir daugiau, buvo didžiausias. Šiaulių miesto savivaldybėje tokie naujagimiai sudarė 97,3 proc., 2,7 proc. naujagimių svėrė 1000 - 2499 g.

Gimdo vis vyresnio amžiaus moterys. 2008 m. vidutinis pirmą kartą gimdančių gimdyvių amžius buvo 25, 2000 m. – 24 metai. Daugiau nei trečdalis vaikų gimsta santuokos neįregistravusiems tėvams.

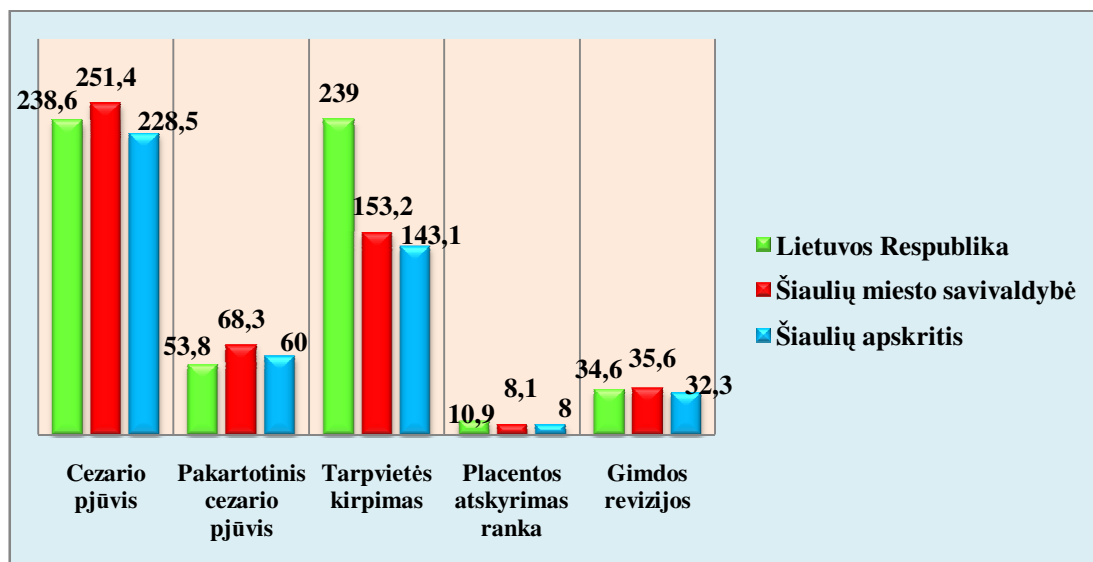
Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenimis daugiausia gimdė 25-29 metų amžiaus moterys (3.4 pav.).

3.4 pav. Gimusiųjų skaičius pagal moters amžių Šiaulių mieste 2008 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

Dažnai gimdymas užbaigiamas cezario pjūvio operacija. 2008 metais Šiaulių miesto savivaldybėje iš 2 108 gimdymų teko 530 (251,4/1 000-ui priimtų gimdymų) cezario pjūviai, 323 (153,2/1 000-ui priimtų gimdymų) tarpvietės kirpimai (3.5 pav.).

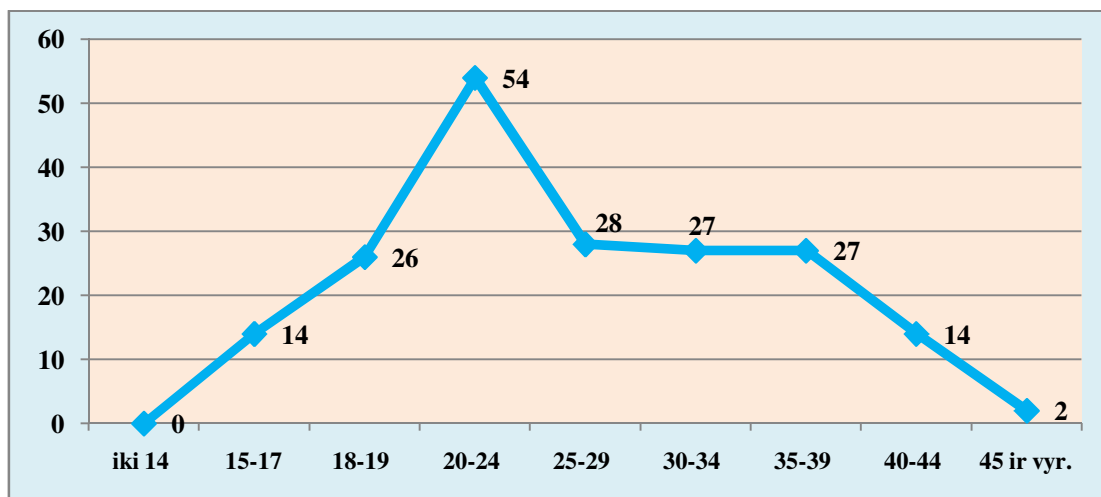

3.5 pav. Akušerinės chirurginės operacijos Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 m. (1 000-ui priimtų gimdymų)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Kūdikių sveikatai didelę reikšmę turi maitinimas krūtimi. Tai tinkamiausia mityba, stimuliuojanti imuninę sistemą, užtikrinanti papildomą apsaugą nuo infekcinių ligų bei alerginių susirgimų vaikystėje. PSO rekomenduoja išimtinai žindyti iki 6 mėnesių. Žindomi vaikai rečiau serga kvėpavimo, virškinimo sistemos ligomis, ausų uždegimais. Žindytiems vaikams mažesnė alergijos karvės pienui atsiradimo rizika. Žindyti iki 6 mėn. vaikai 2 kartus rečiau serga vėžiu vaikystėje, rečiau suseraga I tipo cukriniu diabetu, rečiau būna nutukę vyresniame amžiuje. 2008 metais Šiauliuose vaikų, sulaukusių vienerių metų, buvo 1 404, iš jų iki 3 mėnesių maitinti krūtimi (išimtinai tik motinos pienu) buvo 30,6 proc. kūdikių, iki 6 mėnesių maitinti krūtimi (išimtinai tik motinos pienu) – 20,2 proc. kūdikių.

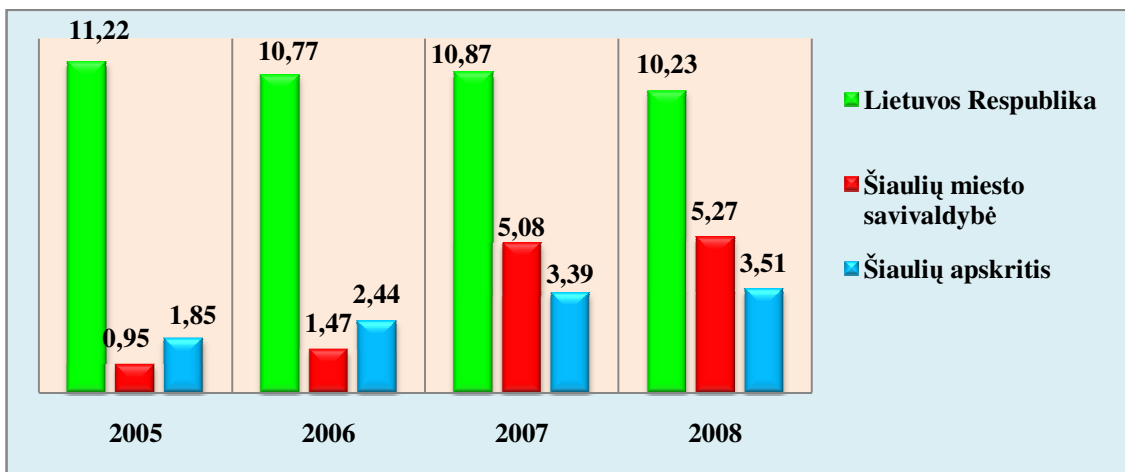
Abortai, kurie dažnai sutrikdo kitų nėštumų ir gimdymų fiziologinę eigą, žaloja fizinę moters sveikatą, yra per daug išplitęs šalyje reiškiny. Nors bendras abortų skaičius kasmet mažėja, tačiau jaunų moterų nėštumo nutraukimų skaičiai ir toliau kelia susirūpinimą. Nemažai nėštumų nutraukia 18-19 metų amžiaus moterys. Iš visų atliktų dirbtinių abortų Šiaulių mieste (192) 15,1 proc. atliko moterys, kurių amžius 18-19 metų. Daugiausia dirbtinių abortų (28,1 proc.) atliko 20-24 metų amžiaus moterys, 7,3 proc. sudarė 15-17 metų amžiaus mergaitės (3.6 pav.).

3.6 pav. Dirbtinių abortų skaičius pagal moters amžių Šiaulių miesto savivaldybėje 2008 metais (abs. sk.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenimis per pastaruosius du metus labai išaugo dirbtinių abortų skaičius. 2005 metais Šiaulių mieste buvo užregistruoti 0,95 abortų atvejai 1 000-ai vaisingo amžiaus moterų, o 2008 metais – 5,27/1 000 moterų. Lietuvos mastu dirbtinių abortų skaičius nuo 2005 metų mažėjo ir 2008 metais jis buvo 10,23 abortų atvejai 1 000-ai vaisingo amžiaus moterų (3.7 pav.).

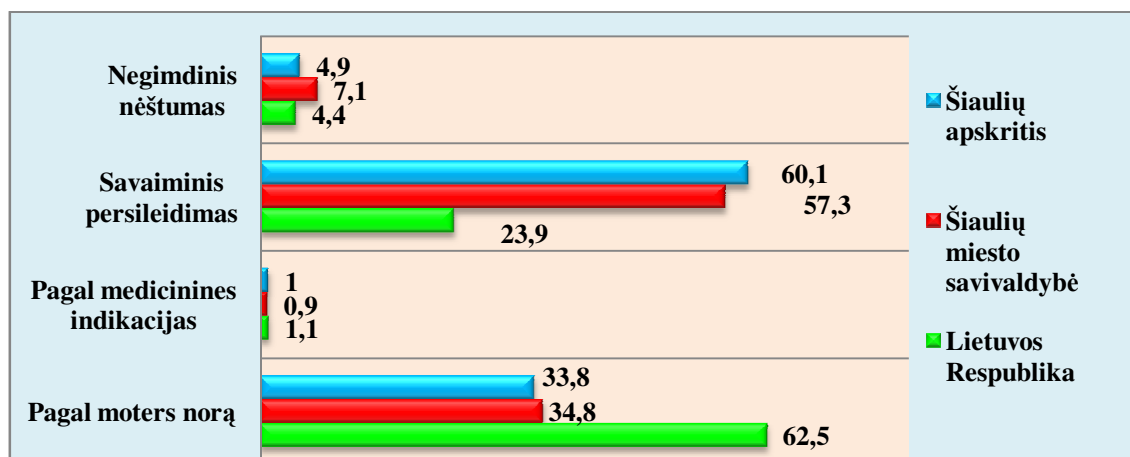

3.7 pav. Dirbtinių abortų skaičius Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (1 000-ai vaisingo amžiaus moterų)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

2008 metais Lietuvos Respublikoje daugiau nei pusė abortų buvo atlikta pagal moterų norą (62,5 proc.). Šiaulių miesto ir apskrities abortų struktūroje pagal jų tipus pirmoje vietoje buvo

savaiminiai persileidimai (mieste – 57,3 proc., apskrityje – 60,1 proc.) (3.8 pav.). Šis rodiklis, palyginus su 2007 metais, pakilo.

3.8 pav. Abortai pagal rūšis Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 m. (proc.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

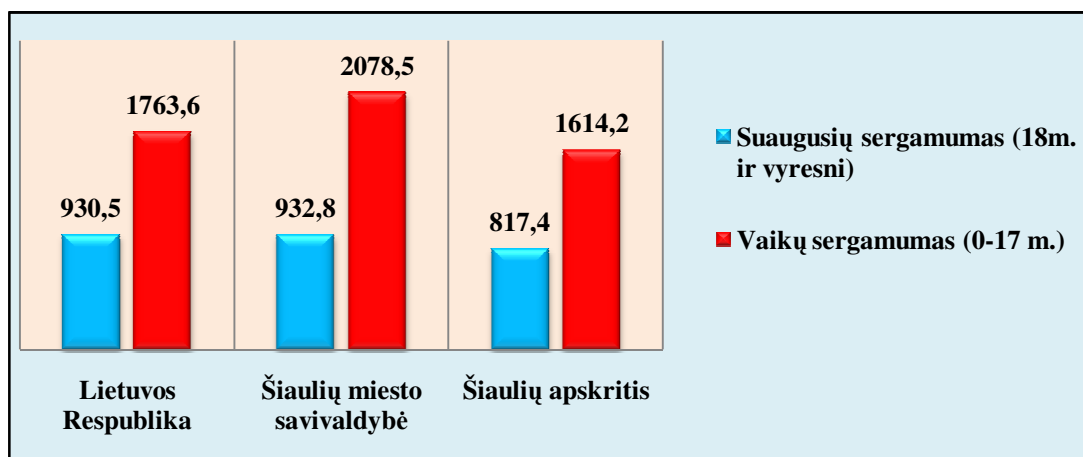
Lietuvoje aborto problema nėra plačiai ir nuodugniai ištirta. Tačiau moksliniai tyrimai atlikti išsivysčiusiuose pasaulio ir Europos šalyse patvirtina, jog tarp aborto ir patiriamojo smurto šeimoje yra labai tamprus ryšys. Moters sprendimą pasirinkti abortą dažnai lemia ne tiek išoriniai, kiek vidiniai veiksniai: iš anksto susiformuota neigiama nuostata nėštumo atžvilgiu. Nepageidaujamas nėštumas yra tam tikra krizė moteriai ir ji gali būti nepajėgi priimti sau palankių sprendimų ir lengviau pasiduoda artimųjų spaudimui. Moteriai tokioje būklėje būtina pagalba, kurios trūkumas taip pat gali būti vertinamas kaip viena iš aborto paplitimo priežasčių. Šiandien itin aktualu ne tik suteikti moteriai informaciją apie aborto žalą jos sveikatai, bet ir kurti bei plėtoti konsultacinę (socialinę, psichologinę, teisinę) pagalbą moterims nepageidaujamo nėštumo atveju siekiančioms jį nutraukti.

4. GYVENTOJŲ SVEIKATOS BŪKLĖS RODIKLIAI

4.1. Gyventojų sergamumas

Gyventojų sergamumas – vienas svarbiausių sveikatos statistikos rodiklių, tai naujai nustatytų ligos atvejų skaičius per tam tikrą laikotarpį tarp tam tikros teritorijos gyventojų. Skirtingai nuo mirtingumo, kuris yra vienkartinis reiškinys, sergamumas pasikartoja ir dažniausiai trunka ilgai. Mirtingumas neatspindi paplitimo tų ligų, kurios retai baigiasi mirtimi, bet dažnai riboja žmonių darbingumą, sukeldamos didelius socialinius ekonominius nuostolius. Todėl duomenys apie sergamumą tam tikromis ligomis yra labai svarbūs vertinant gyventojų sveikatą, nustatant prioritetines sveikatos problemas. Nuolat sekami ir analizuojami sergamumo duomenys leidžia prognozuoti jo pokyčius, skatina visuomenės sveikatos mokslo plėtotę.

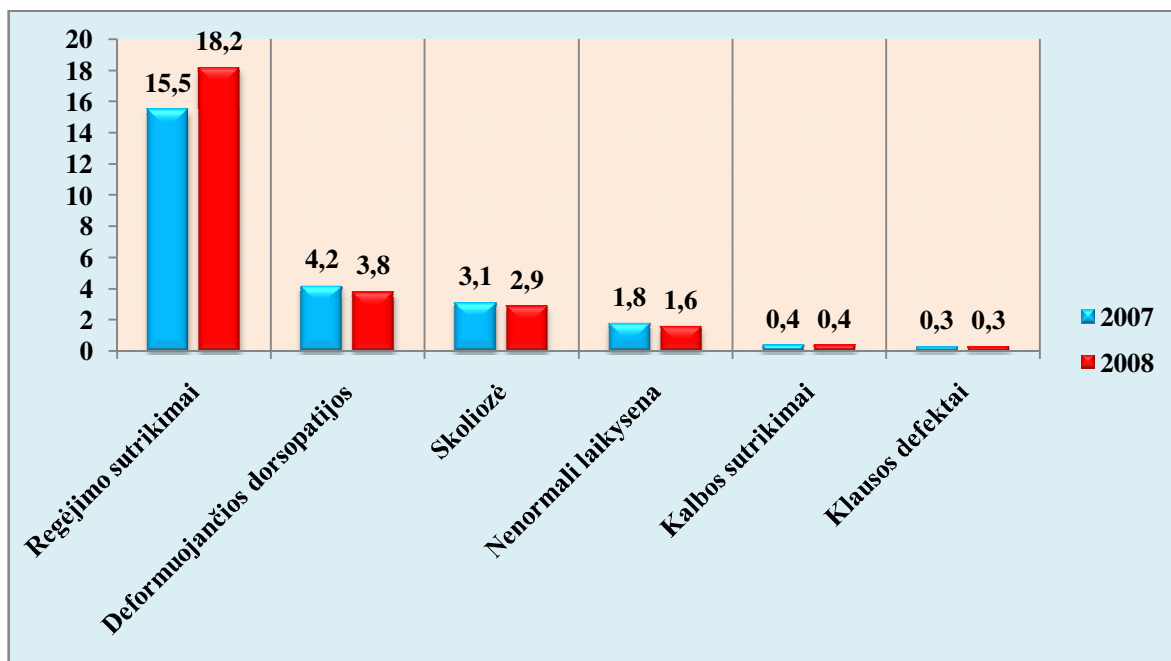
Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenimis 2008 metais Šiaulių mieste, apskrityje ir visoje šalyje vaikų sergamumas buvo didesnis nei suaugusiųjų, Šiaulių mieste 1 000-ui vaikų teko 2078,5 naujai registruoti susirgimo atvejai, o suaugusiųjų – 932,8/1 000-ui suaugusiųjų (4.1.1 pav.).

4.1.1 pav. Suaugusių ir vaikų sergamumas Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 m. (naujai užregistruoti susirgimai ambulatorinę pagalbą teikiančiose įstaigose 1 000-ui vaikų ir 1 000-ui suaugusiųjų).

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

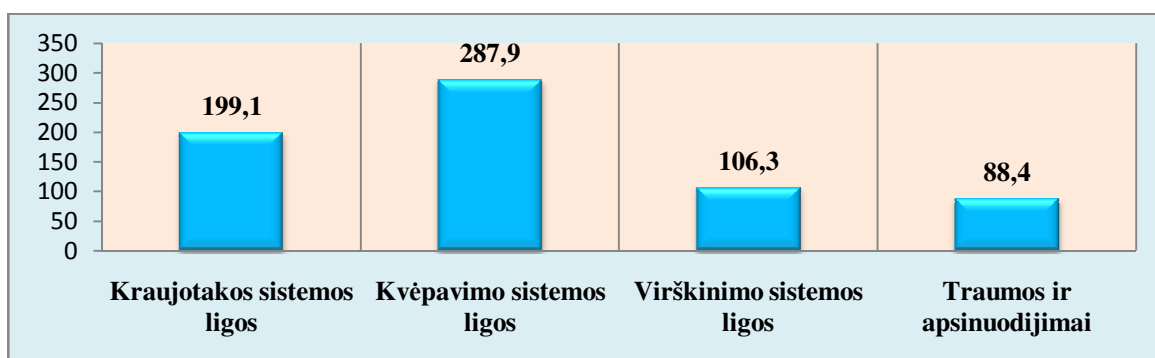
2008 metais Šiaulių miesto ambulatorinėse sveikatos priežiūros įstaigose apsilankė 23 528 vaikai. Iš visų apsilankiusių vaikų, 18,2 proc. buvo nustatyti regėjimo sutrikimai, (2007 metais – 15,5 proc.). Išanalizavus vaikų sergamumą regėjimo sutrikimais pagal amžių, paaiškėjo, kad šie sutrikimai nustatyti 13,7 proc. 0-6 metų vaikams, 20,6 proc. – 7-14 metų vaikams ir 19,8 proc. – 15-17 metų vaikams. Taip pat paplitusios deformuojančios dorsopatijos – 3,8 proc. ir skoliozės – 2,9 proc. (4.1.2 pav.).

4.1.2 pav. Šiaulių miesto 0-17 m. vaikų sergamumas kai kuriomis ligomis ir sutrikimais 2007 - 2008 m. (proc. nuo apsilankiusiųjų)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Gyventojų sergamumo struktūra pagal pagrindines ligų klases skiriasi nuo mirtingumo struktūros. Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenimis, 2008 metais daugiausia Šiaulių miesto gyventojų sirgo kvėpavimo sistemos ligomis (287,9/1 000 gyv.) ir kraujotakos sistemos ligomis (199,1/1 000 gyv.). Naujai užregistruotų kvėpavimo sistemos ligų atvejų buvo 384,2/1 000 gyv. 2008 metais traumų ir apsinuodijimų užregistruota 88,4 atvejo 1 000 gyv. gyventojų (4.1.3 pav.).

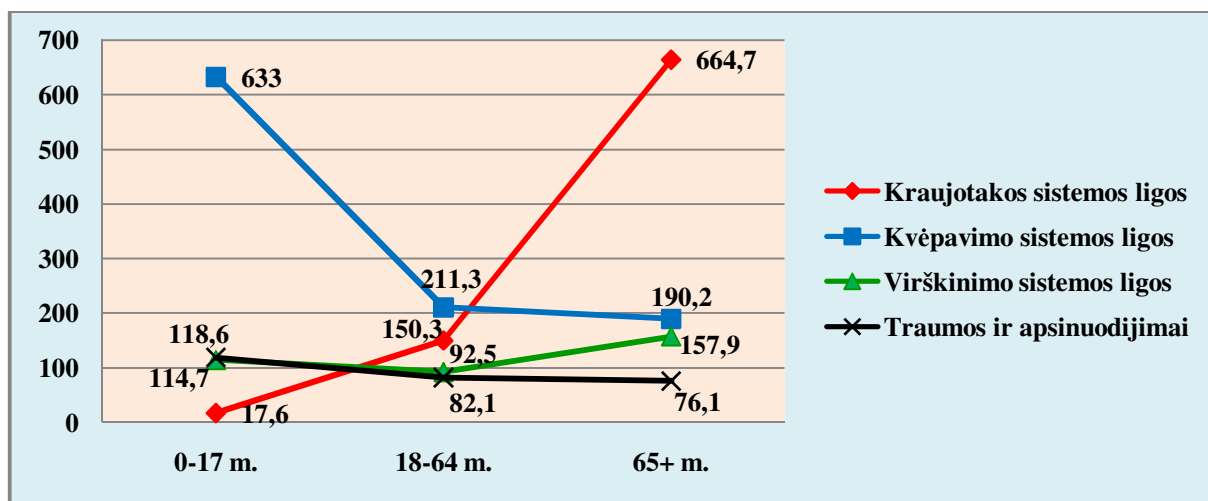

4.1.3 pav. Kai kuriomis ligomis sergantys asmenys Šiaulių mieste 2008 m. (1 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Kaip jau buvo minėta, dažniausiai gyventojų sirgo kvėpavimo sistemos ligomis. Didžiausias sergamumas šiomis ligomis buvo 0-17 metų amžiaus grupėje, kraujotakos sistemos ligos vyrauja

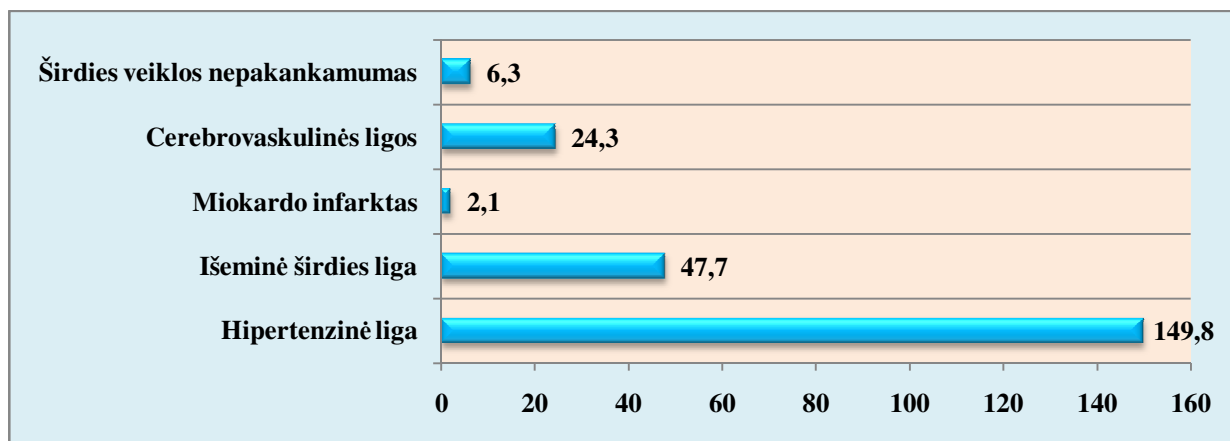
tarp vyresnio amžiaus gyventojų. (4.1.4 pav.). Kreipimosi į sveikatos priežiūros įstaigos duomenimis kraujotakos sistemos ligomis dažniau serga moterys nei vyrai.

4.1.4 pav. Kai kuriomis ligomis sergantys asmenys pagal amžiaus grupes Šiaulių mieste 2008 metais (1000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Lėtinės neinfekcinės ligos yra viena aktualiausių tiek Šiaulių, tiek visos Lietuvos gyventojų sveikatos problemų. Labiausiai paplitusių lėtinių neinfekcinių ligų grupę sudaro kraujotakos sistemos ligos. Mažas fizinis aktyvumas, ilgalaikis stresas, neracionali mityba, rūkymas bei nesaikingas alkoholio vartojimas skatina širdies ir kraujotakos sistemos ligų plitimą. 2008 metais Šiaulių mieste kraujotakos sistemos ligomis sergančių buvo 25 214 asmenų, didžiausią dalį sudarė sergantys hipertenzine liga (149,8/1 000 gyv.), išeminė širdies liga – 47,7 atvejai 1000 Šiaulių miesto gyventojų (4.1.5 pav.).

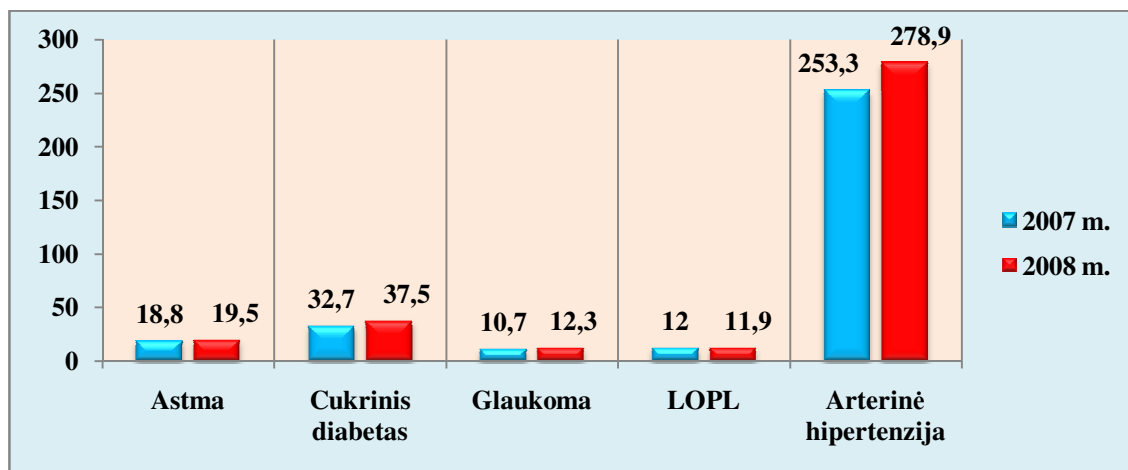

4.1.5 pav. Kraujotakos sistemos ligomis sergantys asmenys Šiaulių mieste 2008 m. (1 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Šiaulių teritorinės ligonių kasos duomenimis Šiaulių mieste gydymo įstaigose prisirašiusių sergamumas kai kuriomis lėtinėmis neinfekcinėmis ligomis vis didėja. 2007 metais tarp lėtinių

neinfekcinių ligų didžiausias rodiklis arterinės hipertenzijos – 253,3/1000 prisirašiusiųjų (4.1.6 pav.). Lyginant su 2008 metais jis išaugo – 278,9/1000 prisirašiusiųjų. Liga pasireiškia padidintu arteriniu kraujospūdžiu, (padidintu laikomas spaudimas, viršijantis 140/90mmHg). Nežymiai, bet padidėjo sergamumo rodikliai astmos, cukrinio diabeto bei glaukomos. Lėtinių neinfekcinių ligų priežastys yra labai įvairios ir kiekvienai iš jų atsirasti turi įtakos daug nepalankių sąlygų, arba, taip vadinamų, rizikos veiksnių. Daugelis rizikos veiksnių vienodai skatina vystytis kelias ligas. Pavyzdžiui, rūkymas didina riziką susirgti širdies ligomis, vėžiu, taip pat lėtinėmis plaučių ligomis.

4.1.6 pav. Sergamumo kai kuriomis lėtinėmis neinfekcinėmis ligomis dinamika Šiaulių mieste 2007-2008 m. (1000-iui prisirašiusiųjų)

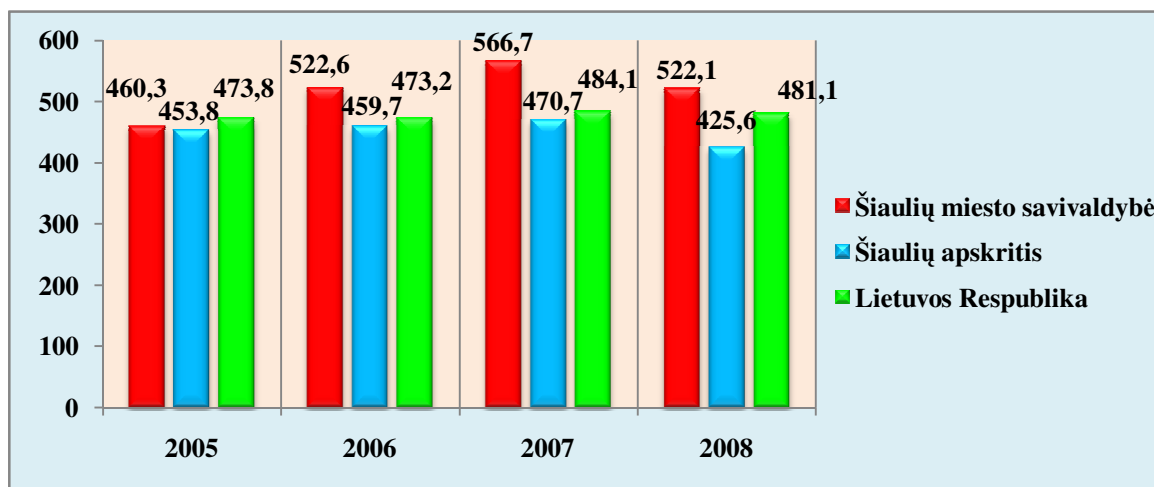
Šaltinis: Šiaulių TLK.

4.2. Sergamumas piktybiniais navikais

Lietuvos gyventojų mirties priežasčių struktūroje vėžiui tenka antroji vieta, auga sergamumas, vėlyva ligos diagnostika – tai lemia būtinybę tobulinti onkologinės pagalbos teikimą ir prieinamumą Lietuvos gyventojams.

Vilniaus universiteto Onkologijos instituto duomenimis, pastaruoju metu Lietuvoje kasmet diagnozuojama apie 17 tūkst. naujų susirgimų onkologinėmis ligomis. Tai reiškia, kad kasdien beveik 50 žmonių išgirsta vėžio diagnozę, o onkologinių ligonių skaičius mūsų šalyje yra apie 70 tūkstančių. Beveik 20 proc. Lietuvos gyventojų mirčių (apie 8 tūkst.) sudaro mirtys nuo vėžio.

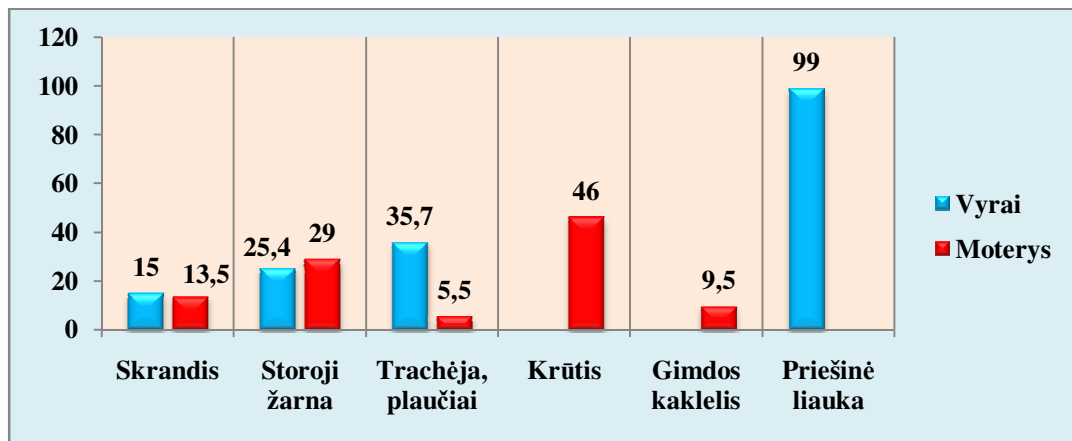
2007 metais Lietuvoje piktybiniais navikais pirmą kartą susirgo 16 295 asmenys (484,1/100 000 gyv.), tai yra 277 asmenims daugiau nei 2006 metais, tačiau 2008 metais stebimos nors ir nežymios, bet piktybiniais navikais pirmą kartą susirgimų mažėjimo tendencijos, tai yra 178 asmenimis mažiau nei 2007 metais. 2008 metais Lietuvoje šia liga susirgo 16 117 asmenys (481,1/100 000 gyv.), Šiaulių mieste susirgo 659 (522,1/100 000 gyv.), apskrityje – 1 473 (425,6/100 000 gyv.) gyventojai (4.2.1 pav.).

4.2.1 pav. Sergamumas (nauji atvejai) visomis piktybinių navikų lokalizacijomis Šiaulių mieste, apskrityje ir šalyje 2004-2008 m. (100 000 gyv.)

Šaltinis: Vilniaus universiteto onkologijos institutas.

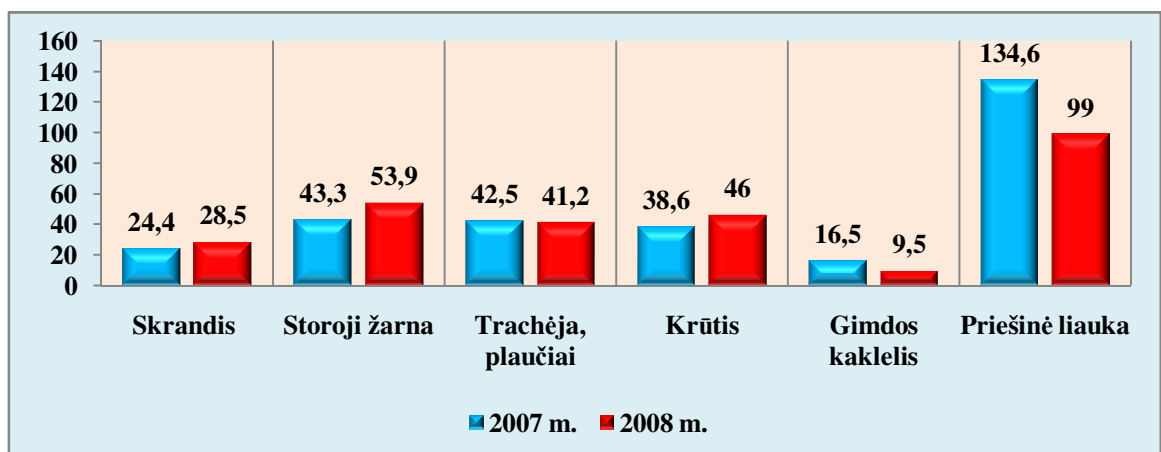
Sergamumo struktūra Lietuvoje, o taip pat ir Šiaulių mieste bei apskrityje išlieka panaši. Vyrai dažniausiai serga plaučių, priešinės liaukos ir skrandžio vėžiu. Moterys – krūties, storosios žarnos, onkoginekologinėmis ligomis (4.2.2 pav.).

4.2.2 pav. Sergamumas piktybiniais navikais pagal lokalizacijas Šiaulių mieste 2008 m. (100 000 gyv.)

Šaltinis: Vilniaus universiteto onkologijos institutas.

2008 metais Šiaulių mieste piktybiniais navikais sirgo 366 vyrai ir 293 moterys, lyginant su 2007 metų statistika, tai 45 vyrais ir 16 moterų mažiau. Vyrų tarpe didžiausias sergamumas priešinės liaukos vėžiu, antroje vietoje - plaučių, trachėjos bronchų piktybiniai navikai, bei skrandžio piktybiniai navikai. Didžiausias sergamumas moterų tarpe buvo krūties piktybiniais navikais. Krūties vėžys užima pirmą vietą onkologinėmis ligomis sergančių moterų mirtingumo rodiklių struktūroje – jis yra 1/5 nuo onkologinių ligų mirstančių moterų mirties priežastis. Sergamumas krūties vėžiu nuolat didėja. Lyginant su 2007 metais, 2008 m. žymiai sumažėjo vyrų sergamumas priešinės liaukos vėžiu, taip pat sumažėjo sergamumas gimdos kaklelio vėžiu (4.2.3 pav.).

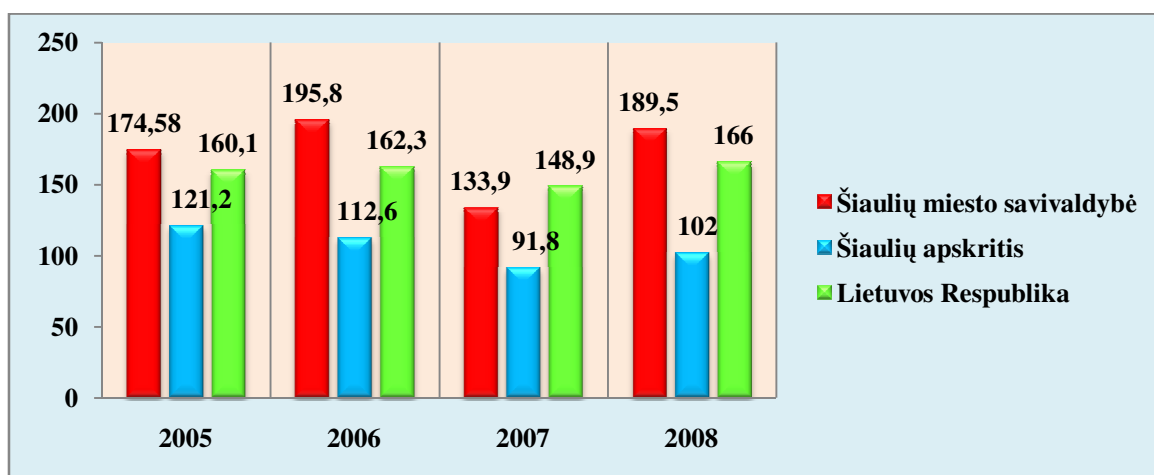
4.2.3 pav. Sergamumo piktybiniais navikais pagal lokalizacijas Šiaulių mieste 2007 - 2008 m. dinamika (100 000 gyv.)

Šaltinis: Vilniaus universiteto onkologijos institutas.

4.3. Sergamumas psichikos ir elgesio sutrikimais

Psichikos sveikata yra neatsiejama bendrosios sveikatos priežiūros dalis. Visuomenės psichikos sveikatai didelę įtaką turi biologiniai, socialiniai ir psichologiniai veiksniai. Remiantis Valstybinio psichikos sveikatos centro metinių ataskaitų duomenimis, per pastaruosius šešerius metus pacientų, besigydančių pas psichikos sveikatos priežiūros specialistus, skaičius padidėjo 1,8 proc. Tačiau šie duomenys atspindi tik tuos atvejus, kai asmuo jau kreipėsi į psichiatrijos įstaigą ir buvo gydomas, o ne tikrąjį psichikos ir elgesio sutrikimų paplitimą.

Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenimis, 2005–2008 metais mažiausias sergamumas psichikos ligomis registruojamas Šiaulių apskrityje. Iš visų Šiaulių miesto 2008 metais pirmą kartą susirgusių psichikos ligomis gyventojų 7,8/100 000 gyv. buvo diagnozuota šizofrenija. Didžiausias sergamumas psichikos ligomis 2005-2008 m. laikotarpyje Šiaulių mieste buvo 195,8/100 000 gyv. 2006 metais (4.3.1 pav.).

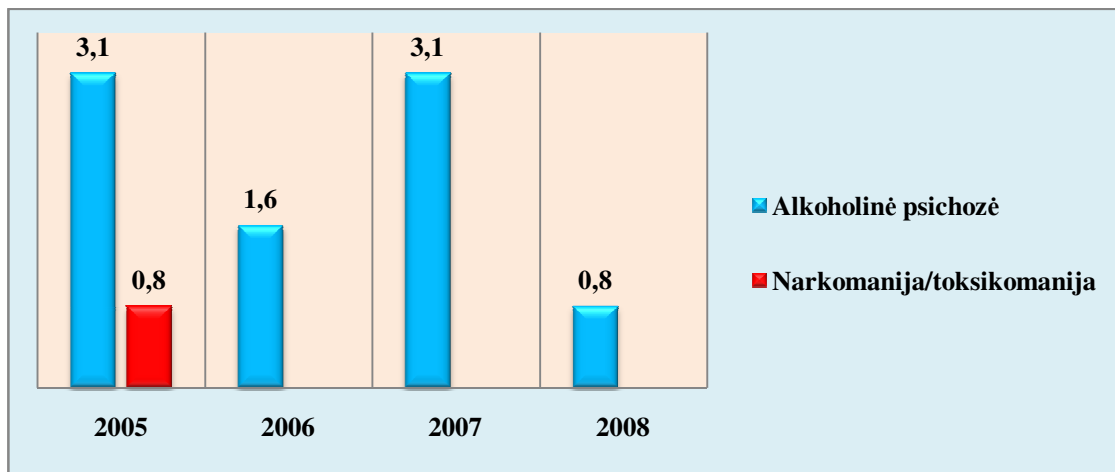
4.3.1 pav. Sergamumas psichikos ligomis Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (100 000 gyv.)

Šaltinis Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Lietuvoje toliau plinta narkomanija. Bet 2006-2008 metais Šiaulių mieste nebuvo užregistruoto nei vieno atvejo, kad asmuo kreiptųsi į sveikatos priežiūros įstaigą dėl psichikos ir elgesio sutrikimų vartojant narkotines ir psichotropines medžiagas. Ligotumas narkomanija, toksikomanija Šiaulių mieste 2008 metais siekė 133,9/100 000 gyv.

Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis, 2008 m. Lietuvoje naujų alkoholinių psichozių atvejų užregistruota 36,1/100 000 gyv. (2007 m. - 43,1/100 000 gyv.). 2008 m. stebimas šių susirgimų mažėjimas. Mažėja asmenų sergančių alkoholinėmis psichozėmis skaičius ir Šiaulių mieste: 2005 m. sirgo 3,1/100 000 gyv., 2008 – 0,8/100 000 gyv. (3.3.2 pav.) Tai rodo mažėjantį

Šiaulių miesto gyventojų girtavimo mastą. Tačiau šių rodiklių sumažėjimas galėjo priklausyti ir nuo pablogėjusios alkoholinių psichozių ir narkomanijos apskaitos.

3.3.2 pav. Sergamumas alkoholine psichoze ir narkomanija, toksikomanija Šiaulių mieste 2005-2008 m. (100 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Šalyje 2008 m. buvo toliau kryptingai vykdomi atrankinės ir tikslinės prevencijos projektai skirti socialinės rizikos grupėms, vyko kasmetinis psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos projektų vertinimas, įgyvendinama Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa, patvirtinta Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 17 d. įsakymu Nr. ISAK-494 (Žin., 2006, Nr. 33-1197).

Labai svarbu, kad būtų suteikiama tinkama ir teisinga informacija, kaip elgtis ir kalbėti su socialinės rizikos grupėmis, ką daryti įtarus vartojant psichoaktyvias medžiagas, kokie rizikos veiksniai pastūmėja pradėti vartoti narkotikus, kur kreiptis kvalifikuotų specialistų pagalbos, jei asmenys turi psichologinių ir elgesio problemų.

4.4. Sergamumas užkrečiamomis ligomis

Prioritetinė visuomenės sveikatos problema Lietuvoje yra užkrečiamos ligos. Užkrečiamųjų ligų plitimą lemia ekonominiai, ekologiniai veiksniai, gyventojų demografiniai ir elgesio pokyčiai, tarptautinės kelionės ir komercija, technologijų ir pramonės plėtra. Didelę įtaką užkrečiamųjų ligų plitimui turi mikroorganizmų prisitaikymas ir kintamumas, jų platintojų populiacijos išplitimas, infekcinių ligų kontrolės priemonių nepaisymas ir kiti veiksniai.

Užkrečiamosios ligos kasmet vidutiniškai sudaro ne mažiau 20 proc. bendrojo šalies gyventojų sergamumo. Manoma, kad tikrasis sergančiųjų ir užsikrėtusiųjų skaičius kelis kartus didesnis, nes lengviau sergantieji gydosi patys ir į medikus nesikreipia. Apie 92 proc. visų užkrečiamųjų ligų sudaro oro lašelinės infekcijos.

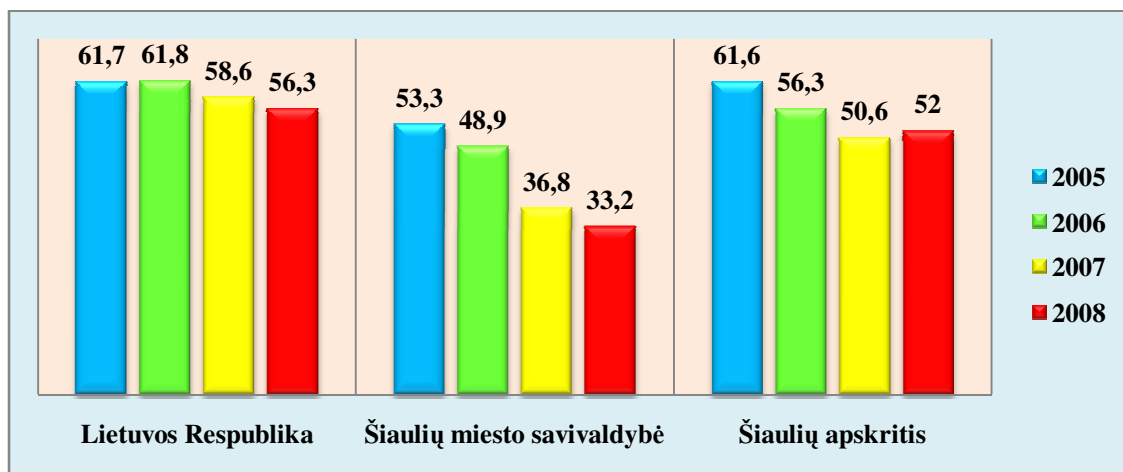
2008 metais užkrečiamųjų ligų registre įregistruoti 32 682 Šiaulių miesto gyventojai, užsikrėtę ir susirgę ūimomis užkrečiamomis ligomis. Palyginus su 2007 metais, bendras užregistruotų susirgimų skaičius yra 18,1 proc. mažesnis. 2008 metais 5,9 proc. daugiau užregistruota ūmių žarnyno infekcijų (657 atv. 2007 m. ir 696 atv. 2008 m.), 37,7 proc. salmoneliozės bei 47,3 proc. kampilobakteriozės susirgimų. Taip pat padidėjo sergamumas nepatiksliantomis virusinėmis žarnyno infekcijomis – 27,4 proc. (nuo 84 iki 107 atvejų).

Bendras susirgusiųjų odos infekcijomis skaičius buvo 88,1 proc. didesnis (nuo 152 iki 286 atvejų), iš jų daugiau užregistruota pedikuliozės (24,4 proc.) ir grybelinių infekcijų (6,7 k.).

Sumažėjo sergamumas kitomis užkrečiamosiomis ligomis: tuberkulioze – 8,3 proc. (nuo 36 iki 33 atv.), erkių platinamomis ligomis – 39,3 proc. (nuo 89 iki 54 atv.), lytiškai plintančiomis infekcijomis – 29,4 proc. (nuo 22 iki 17 atv.). Padidėjo sergamumas vėjaraupiais 2,2 karto (nuo 157 iki 353 atv.), enterobioze 2,9 karto (nuo 11 iki 32 atv.), amebiaze 10 atv. (nuo 1 iki 11 atv.).

Viena iš grėsmingų užkrečiamų ligų yra tuberkuliozė. Sergamumas tuberkulioze nuo 1990 iki 1998 metų didėjo. Tuberkuliozės gydymo strategijos įgyvendinimas asmens sveikatos priežiūros įstaigose padėjo stabilizuoti sergamumą tuberkulioze. Pagerėjus tuberkuliozės bakteriologinei diagnostikai, daugiau išaiškinama ligonių sergančių atvira plaučių tuberkulioze su dideliais pakitimais ir daugybinėmis irimo ertmėmis juose. 2008 metai Lietuvoje aktyvia kvėpavimo organų tuberkulioze sirgo 1 831 asmenys, tai sudarė 54,5 atvejo 100 000 gyv. ir atvira kvėpavimo organų tuberkulioze – 1 420 asmenys arba 42,3 atvejai 100 000 gyv.

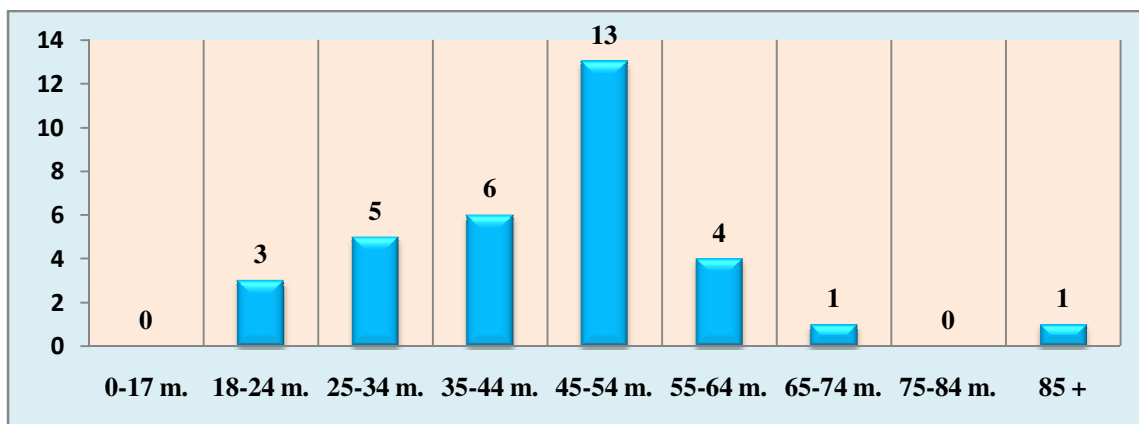
Per paskutiniuosius keturis metus Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje sergamumas tuberkulioze mažėjo, Šiauliuose nuo 2005 metų (53,3/100 000 gyv.) iki 2008 metų (33,2/100 000 gyv.) sergamumas tuberkulioze sumažėjo beveik per pusę. Šiaulių apskrityje 2008 metais, lyginant su 2007 metais šis rodiklis pakilo nuo 50,6 atvejo iki 52 atvejo 100 000 gyv. (4.4.1 pav.).

4.4.1 pav. Sergamumas aktyvia tuberkulioze Šiaulių mieste, Šiaulių apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (100 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Šiauliuose 2007 metais tuberkulioze naujai susirgo 36, o 2008 metais - 33 Šiaulių miesto gyventojai, iš kurių 96,9 proc. buvo hospitalizuota. Daugiausia sergančių tuberkulioze užregistruota 45 - 54 m. amžiaus grupėje (4.4.2 pav.).

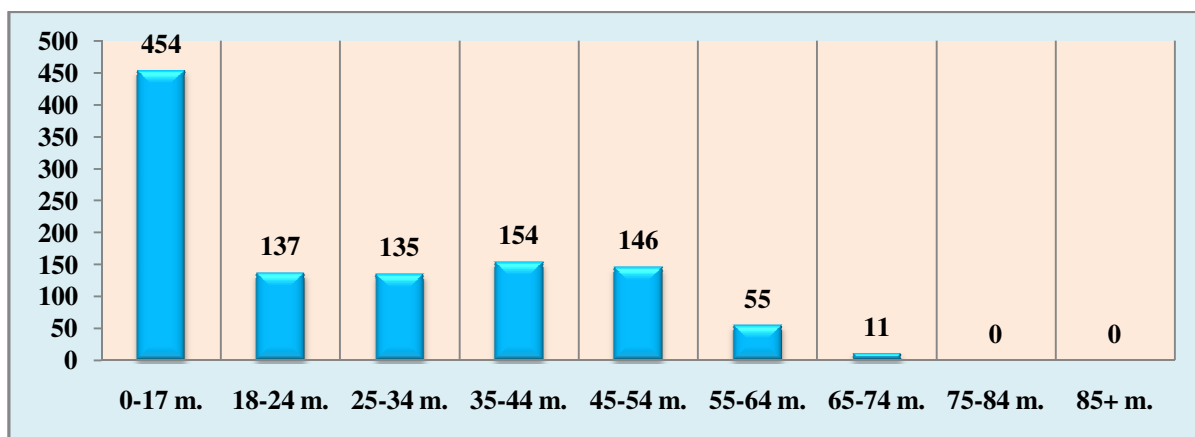
4.4.2 pav. Registruotų ambulatorinę pagalbą teikiančiose įstaigose tuberkuliozės atvejų skaičius pagal amžiaus grupes Šiaulių mieste 2008 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Šiaulių visuomenės sveikatos centras.

Gripas tarp ūmių kvėpavimo takų ligų yra viena dažniausiai epidemijomis pasireiškiančių ligų. Kasmet 20 proc. vaikų ir 5 proc. suaugusiųjų persergeri gripu. Didelių epidemijų metu šia liga susergeri nuo 2 iki 30 proc. gyventojų. Gripo epidemijų metu visada yra stebimas gyventojų mirtingumo padidėjimas. Šį mirtingumo padidėjimą sąlygoja ne tik gripas ir pneumonijos, bet taip pat širdies ir kraujagyslių bei kitos lėtinės ligos, kurių paūmėjimus sukelia gripo infekcija.

2008 metais šalyje buvo užregistruoti 5,4 gripo atvejai 1 000 gyv., iš kurių 0,9 proc. buvo hospitalizuota. Šiaulių mieste gripu sirgo 1 092 gyventojai, iš jų 562 vyrai ir 530 moterys. Vaikų iki

17 metų amžiaus sergamumas gripu, kaip ir 2007 metais, sudarė didžiausią dalį (41,5 proc.) visų susirgusių gripu (4.4.3 pav.).

4.4.3 pav. Registruotų ambulatorinę pagalbą teikiančiose įstaigose gripo atvejų skaičius pagal amžiaus grupes Šiaulių mieste 2008 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Šiaulių visuomenės sveikatos centras.

Lietuvoje mažėja sergamumas skiepais valdomomis užkrečiamomis ligomis. Vakcinacija – būtina asmens sveikatos priežiūros sudedamoji dalis, įgalinanti apsaugoti vaikus nuo susirgimų, jų komplikacijų bei mirčių. Pagrindinis praktinį skiepavimo darbą koordinuojantis dokumentas yra skiepavimo kalendorius. Šiuo metu pagal Lietuvos Respublikos vaikų profilaktikos skiepavimų kalendorių, patvirtintą Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. V-1066 (Žin., 2008, Nr. 1-27), skiepijama nuo tuberkuliozės, hepatito B, kokliušo, difterijos, stabligės, poliomiellito, tymų, epideminio parotito, raudonukės, Haemophilus influenzae B tipo infekcijos. 3 lentelėje matome 2008 metais paskiepytų asmenų dalį Šiaulių mieste.

3 lentelė. Paskiepytų asmenų skaičius Šiaulių mieste 2008 m. (proc.)

	Naujagimiai	1 m. vaikai	2 m. vaikai	7-8 m. vaikai	12-13 m. vaikai	16-17 m. vaikai
Tuberkuliozė	99,6	-	-	-	-	-
Difterija	-	94,5	-	96,3/98,1	-	96,1
Tymai	-	-	98,0	-	97,4/97,8	-
Raudonukė	-	-	98,0	-	97,4/97,8	-
Hepatitis B	99,4	96,8	-	-	-	-
Parotitas	-	-	98,0	-	-	-
Kokliušas	-	94,5	91,3	-	-	-
Polio	-	98,4	98,8	-	-	-

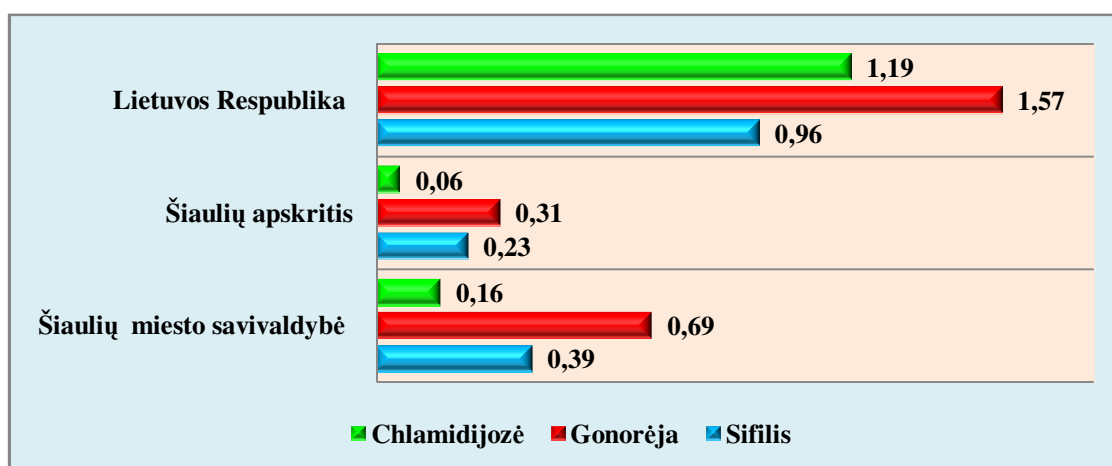
Šaltinis: Šiaulių visuomenės sveikatos centras.

4.5. Sergamumas lytiškai plintančiomis ligomis

Pasaulyje lytiškai plintančiomis ligomis (LPL) kasmet užsikrečia apie 250 mln. žmonių. Rytų Europoje, įskaitant ir Lietuvą, šie susirgimai yra labai paplitę. Dažniausiai šiomis ligomis užsikrečiama nesaugių lytiniu santykiu metu su mažai pažįstamu ar net atsitiktiniu asmeniu, nenaudojant prezervatyvų.

LPL priklauso tų ligų grupei, apie kurias mes mieliau nutylime arba kalbame pašnibždomis. Iškreipti vaizdai ir žinių apie šias ligas stoka sukelia bereikalingą įtampą, nerimą ar baimę.

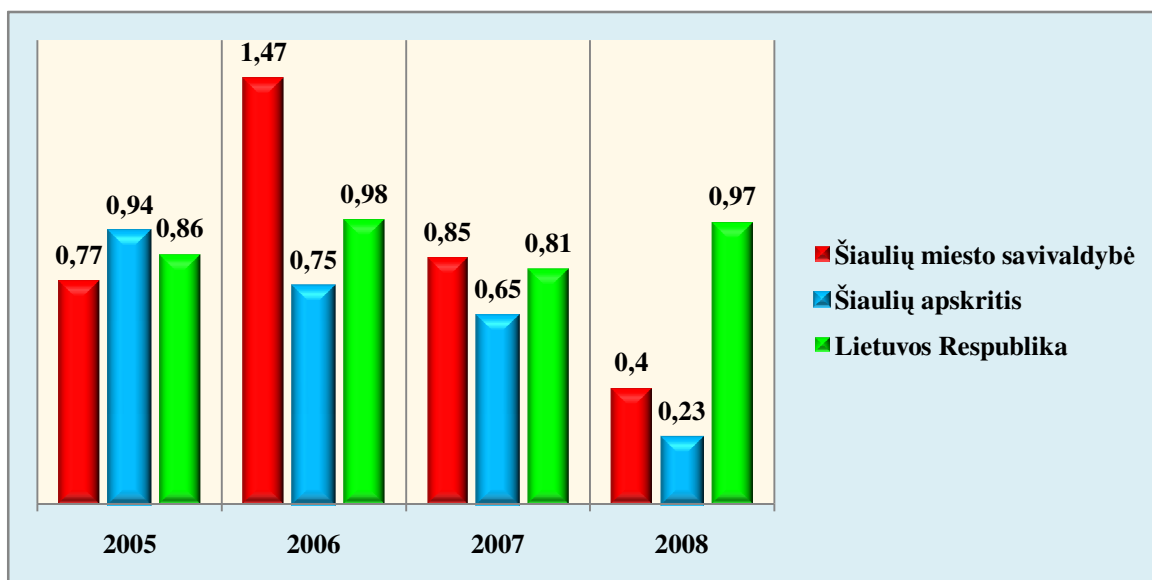
2008 metais sergamumo sifiliu rodiklis Šiaulių mieste (0,39/10 000 gyv.), lyginant su Šiaulių apskrities rodikliu (0,23/10 000 gyv.) yra didesnis, taip pat beveik dvigubai didesnis (0,69/10 000 gyv.), lyginant su Šiaulių apskrities rodikliu (0,31/10 000 gyv.) buvo ir sergamumo gonorėja rodiklis. Sergamumas chlamidijoje Šiaulių apskrityje siekia tik 0,06 atvejo 10 000 gyv., o Šiaulių mieste 2008 metais registruoti 2 (0,16/10 000 gyv.) chlamidiozės atvejai. 2007 metais nebuvo registruota nė vieno sergančio chlamidijoje atvejo. Tačiau negalima teigti, kad šie rezultatai atspindi realų sergamumo LPL skaičių (4.5.1 pav.).

4.5.1 pav. Sergamumas lytiškai plintančiomis ligomis 2008 m. Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvoje (10 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos AIDS centras.

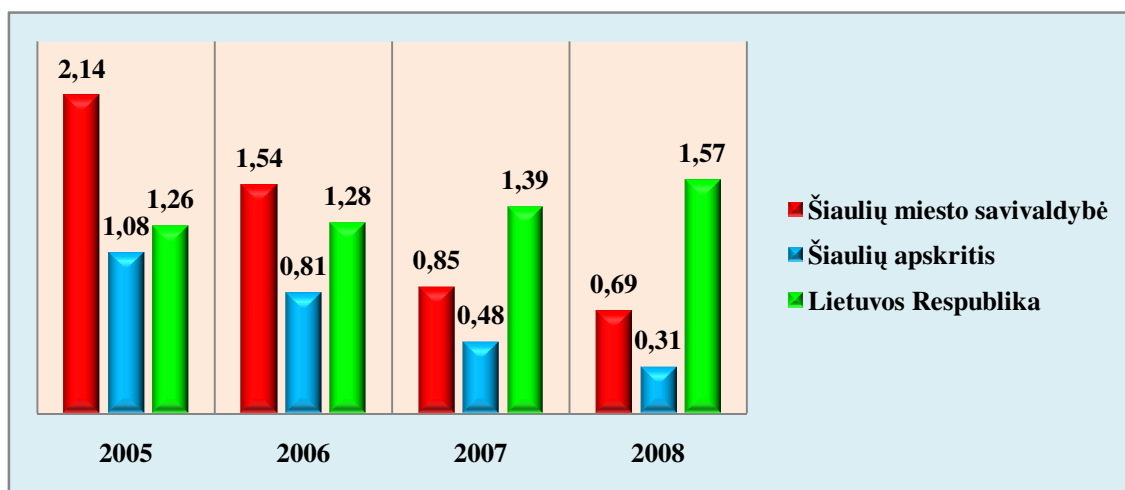
Lietuvos AIDS centro duomenimis, 2008 metais Lietuvoje užregistruoti 326 susirgimo sifiliu atvejai (0,96/10 000 gyv.) (4.5.2 pav.). Palyginus su 2005 m. šis rodiklis kito nežymiai. Šiaulių mieste sergamumo sifiliu pikas buvo 2006 metais, užregistruota 1,47 atvejai 10 000 gyv. 2008 m. – 0,4 atvejai 10 000 gyv.

4.5.2 pav. Sergamumas sifiliu Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvoje 2005-2008 m. (10 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos AIDS centras.

Nuo 2005 iki 2008 metų gonorėjos atvejų užregistruojama daugiau nei sifilio. Sergamumo gonorėja rodiklis 10 000 gyventojų Šiaulių mieste 2008 metais, palyginus su 2005 metais sumažėjo – nuo 2,14/10 000 gyv. iki 0,69/10 000 gyv. Lietuvos mastu 2008 metais, palyginus su 2005 metais šis sergamumas padidėjo atitinkamai nuo 1,26/10 000 gyv. iki 1,57/10 000 gyv. Sergamumas gonorėja Šiaulių apskrityje per pastaruosius metus taip pat mažėja (4.5.3 pav.).

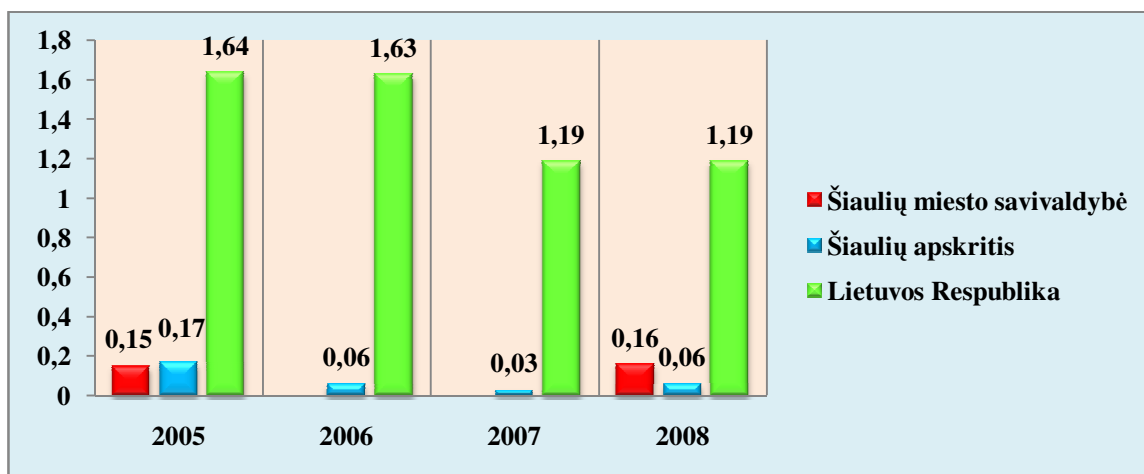

4.5.3 pav. Sergamumas gonorėja Šiaulių mieste, apskrityje ir šalyje 2005–2008 m. (10 000 gyv.)

Šaltinis Lietuvos AIDS centras.

Šalyje sergamumo chlamidioze rodiklis 2008 metais siekė 1,19 atvejo 10 000 gyv. ir, palyginus su 2005 metais, sumažėjo. Šiaulių apskrityje nuo 2005 metų sergamumas taip pat mažėja, o Šiaulių mieste 2006-2007 metais nebuvo užregistruotas nei vieno chlamidinės atvejo. 2008

metais Šiaulių mieste registruoti 2 chlamidijos sergamumo atvejai, t. y. 0,16/10 000 gyv. (4.5.4 pav.).

4.5.4 pav. Sergamumas chlamidijoje Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005–2008 m. (10 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos AIDS centras.

2008 metais Lietuvoje užregistruoti 95 nauji užsikrėtimo ŽIV infekcijos atvejai (0,28/10 000 gyv.). Per visą ŽIV infekcijos registravimo Lietuvoje laikotarpį (1988-2008 m.) užregistruoti 1401 ŽIV infekuotas asmuo. ŽIV infekuotų vyrų 5 kartus daugiau nei moterų. Atitinkamai 1183 ir 218, amžiaus vidurkis buvo 35 metai. 2008 metais Šiaulių miesto administracinėje teritorijoje registruotas 1 ŽIV infekcijos atvejis - (vyras, 40 metų amžiaus) ir 2 moterys – atsakymai teigiami (seni atvejai), kurios tirtos pakartotinai ŽIV infekcijos laboratorijose (4 lentelė). AIDS atvejų neregistruota.

4 lentelė. ŽIV infekcijos laboratorijose įtartų ir laboratorijoje patvirtintų asmenų skaičius 2008 metais (abs. sk.)

Apskritis	Administracinė teritorija	Laboratoriškai įtariamai						Laboratoriškai patvirtinti					
		tirta			teigiamų			tirta			teigiamų		
		Vyr.	Mot.	Než.	Vyr.	Mot.	Než.	Vyr.	Mot.	Než.	Vyr.	Mot.	Než.
Šiaulių	Šiaulių miestas	867	2895	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0

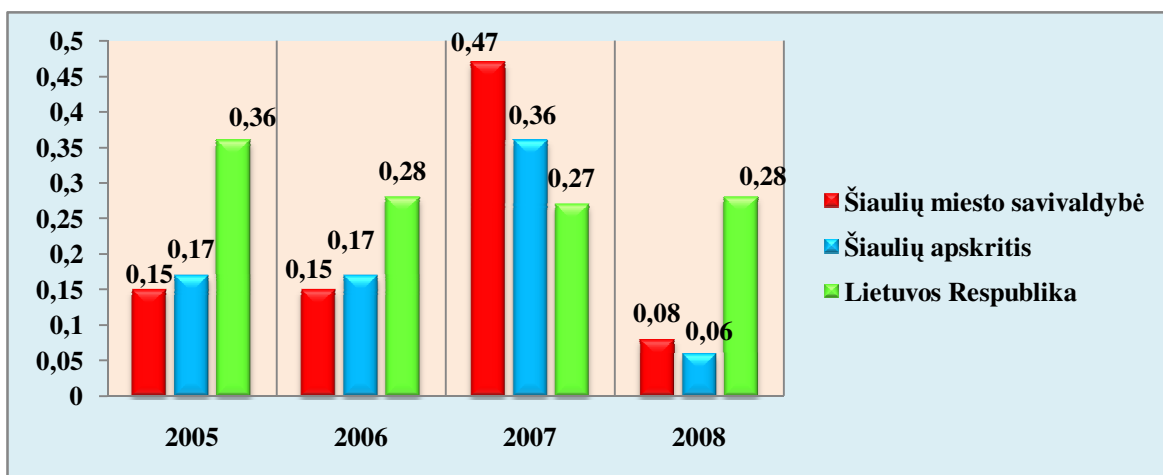
Šaltinis: Lietuvos AIDS centras.

Pagal galimą užsikrėtimo ŽIV būdą, 44,2 proc. šalies asmenų 2008 metais užsikrėtė vartodami švirkščiamuosius narkotikus, 36,8 proc. – per lytinius santykius, kitų 18 asmenų užsikrėtimo būdas nenustatytas. Nors 2008 metais dauguma naujų ŽIV infekcijos atvejų nustatyta kaip švirkščiamų narkotikų vartotojų, tačiau vertinant pagal ŽIV užsikrėtimo būdą pastarųjų 5 metų tendencijas matyti, kad mažėja naujai užsikrėtusiųjų ŽIV per švirkščiamųjų narkotikų vartojimą ir daugėja užsikrėtusiųjų per lytinius santykius, ypač moterų.

2008 metais nėščiąjų patikros metu išaiškintos 6 užsikrėtusios ŽIV moterys. Iš viso pernai gimė 13 vaikų, kuriuos gimdė užsikrėtusios ŽIV moterys. Nuo 2007 metų visoms nėščiosioms Lietuvoje siūloma išsitišti dėl ŽIV nemokamai.

2008 metais AIDS susirgo 46 ŽIV užsikrėtę asmenys, tuo tarpu 2007 metais tokių buvo mažiau – 28, 2005 m. – 10 asmenų. Tokį spartų AIDS didėjimą gali lemti keletas svarbių priežasčių: ŽIV infekcija „sensta“, t.y., Lietuvoje, kaip ir daugelyje šalių, daugėja žmonių, kurie jau gana seniai yra užsikrėtę ŽIV ir kurių ŽIV ligos progresavimas jau pasiekė AIDS stadiją; dauguma susirgusių per vėlai kreipiasi į gydymo įstaigas, todėl laiku neskiriami specifiniai vaistai, stabdantys ŽIV ligos progresavimą, be to Lietuvoje kiek vėlokai leidžiama pradėti skirti specifinius, valstybės kompensuojamus, ŽIV ligai gydyti reikalingus vaistus.

Šiaulių mieste sergamumas nuo 2005 (0,15/10 000 gyv.) iki 2007 metų (0,47/10 000 gyv.) išaugo beveik tris kartus (4.5.5 pav.). 2008 m. Šiaulių mieste stebimas ryškus mažėjimas (0,08/10 000 gyv.).

4.5.5 pav. Sergamumas ŽIV Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje (10 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos AIDS centras.

4.5.6 paveiksle pavaizduota ŽIV atvejų skaičius (abs. sk.) diagnozuotų per visą registravimo laikotarpį (1988-2008 m.) Lietuvos apskrityse, viso – 1242 asmenys.

4.5.6 pav. ŽIV infekcijos epidemiologinė situacija Lietuvoje pagal apskritis (abs. sk.)

Šaltinis: Lietuvos AIDS centras.

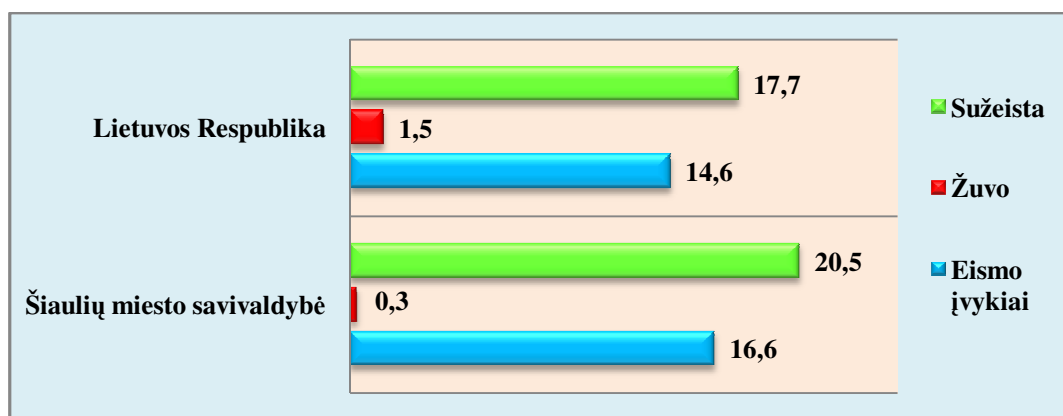
5. TRAUMOS IR NELAIMINGI ATSIDIKIMAI

2008 metais Lietuvoje užregistruoti 14,6 eismo įvykių atvejai, tenkantys 10 000 gyventojų, t.y. 4897 eismo įvykiai. Žuvo 498 žmonės (1,5 atvejo 10 000 gyv.), 5940 sužeista (17,7 atvejo 10 000 gyv.) (5.1 pav.). Palyginti su 2007 metais, eismo įvykių skaičius sumažėjo 24,1 proc. (arba užregistruota 1551 įvykių mažiau), žuvo žmonių 32,7 proc. mažiau (arba 242 mažiau), sužeista 26,1 proc. mažiau (arba 2102 mažiau) (5.2 pav.).

2008 metais Šiaulių apskrities vyriausiam policijos komisariate užregistruota 210 (16,6 atvejo 10 000 gyv.) eismo įvykių, kurių metu 4 (0,3 atvejo 10 000 gyv.) žmonės žuvo ir 260 (20,5 atvejo 10 000 gyv.) buvo sužalota.

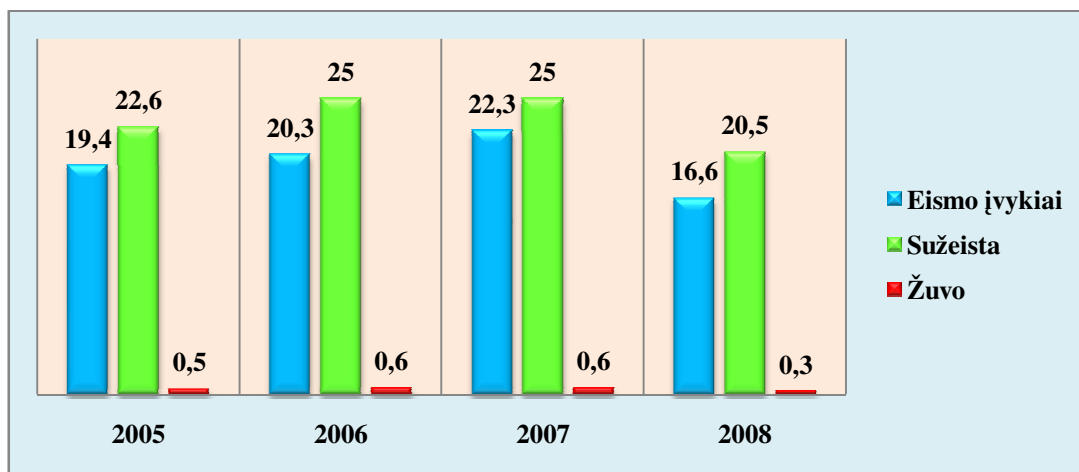
2008 metais eismo įvykiuose dalyvavo 67 asmenys apsvaigę nuo alkoholio ir 1 asmuo apsvaigęs nuo narkotinių medžiagų.

2008 metais Šiaulių apskrities vyriausiam policijos komisariate užregistruota 81 nusikalstama veika, susijusi su narkotinėmis medžiagomis, iš jų ištirtos – 64. Šiaulių apskrityje ištirta 2750, arba 50,8 proc. visų užregistruotų nusikalstamų veikų. Pažymėtina, kad visi Šiaulių apskrities rajonai viršija šalies išaiškinamumo vidurkį (43,9 proc.). Šiaulių apskrities policijos įstaigų prevencijos padalinių pareigūnai 2008 metais parengė ir vykdė 35 prevencines programas. 2004 metais Šiaulių apskrities gyventojų pasitikėjimas policija siekė 55 proc., 2005 metais sumažėjo ir buvo 46 proc., 2006 metais siekė 61 proc., 2007 metais buvo 55 proc., o 2008 metais net 68 proc.

5.1 pav. Eismo įvykiai ir jų pasekmės Šiaulių mieste ir šalyje 2008 m. (10 000 gyv.)

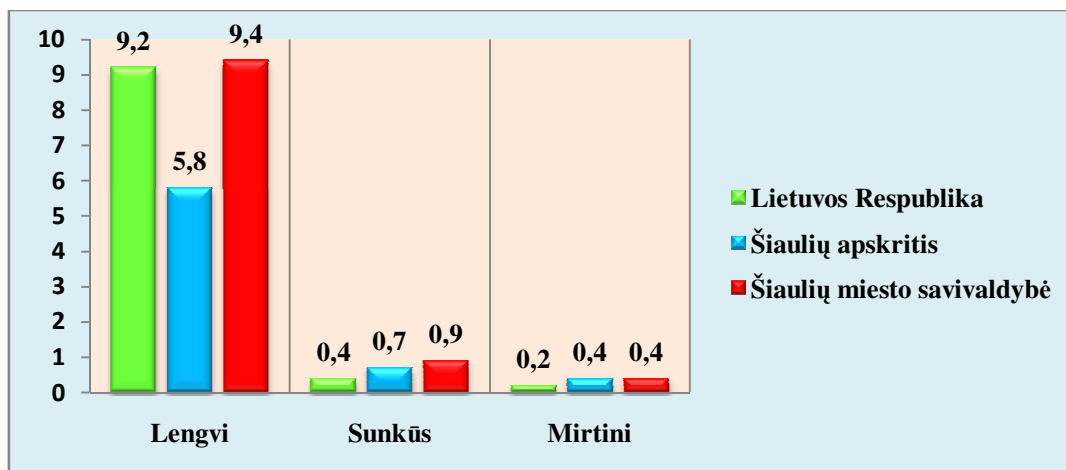
Šaltinis: Šiaulių miesto vyriausias policijos komisariatas.

5.2 pav. Eismo įvykių dinamika Šiaulių mieste 2005-2008 m. (10 000 gyv.)

Šaltinis: Šiaulių miesto vyriausias policijos komisariatas.

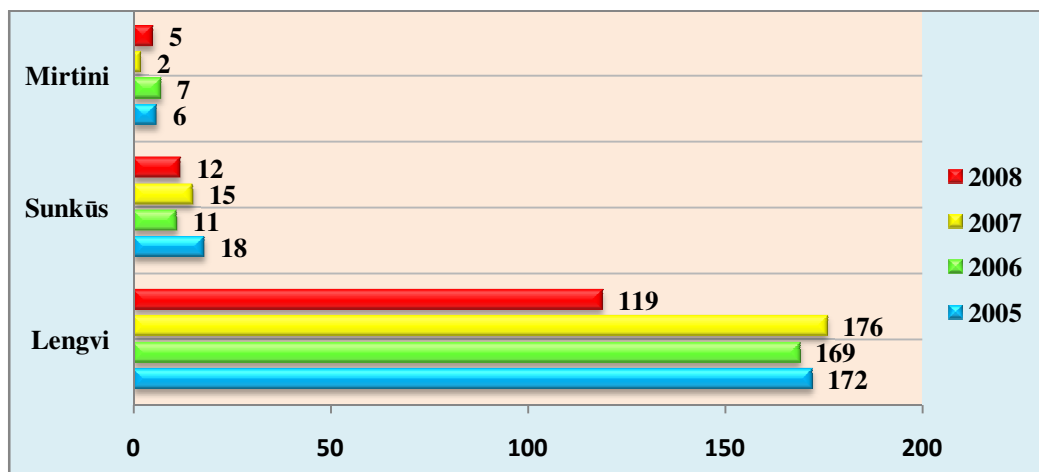
Nelaimingi atsitikimai ir traumos – sudėtinga medicininė, demografinė, socialinė ir ekonominė problema, nes dėl nelaimingų atsitikimų dažniausiai miršta jauni ir darbingo amžiaus žmonės. Nemažai nelaimingų atsitikimų įvyksta darbe. 2008 metais Lietuvoje buvo užregistruota 3293 nelaimingi atsitikimai, iš kurių 149 buvo sunkūs ir 77 – mirtini. Mirtini nelaimingi atsitikimai Šiaulių mieste 2008 metais sudarė 0,3 atvejus 10 000 gyv. (5.3 pav.). Pagal ekonomines veiklos rūšis 2008 metais šalyje daugiausia mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe įvyko transporte (29 proc.), statyboje (27 proc.) ir žemės ūkyje (9 proc.), Šiauliuose – transporte (60 proc.) bei statyboje (40 proc.).

5.3 pav. Nelaimingi atsitikimai darbe Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 m. (10 000 gyv.)

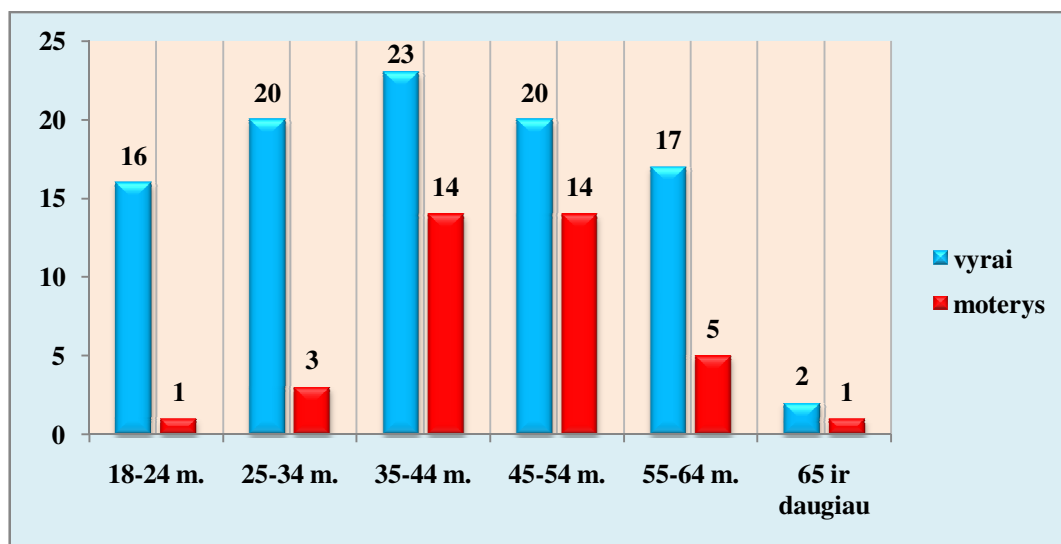
Šaltinis: Valstybinė darbo inspekcija.

Šiaulių mieste 2008 metais iš viso įvyko 136 nelaimingi atsitikimai darbe, iš jų: lengvi – 119, 12 sunkūs ir 5 mirtini (5.4 pav.), 72 proc. nelaimingų atsitikimų įvyko vyrams. Nelaimingų atsitikimų Šiaulių mieste daugiausia patyrė 35-44 metų vyrai ir 35-54 metų moterys (5.5 pav.).

5.4 pav. Nelaimingi atsitikimai darbe Šiaulių mieste 2005-2008 m. (abs. sk.)

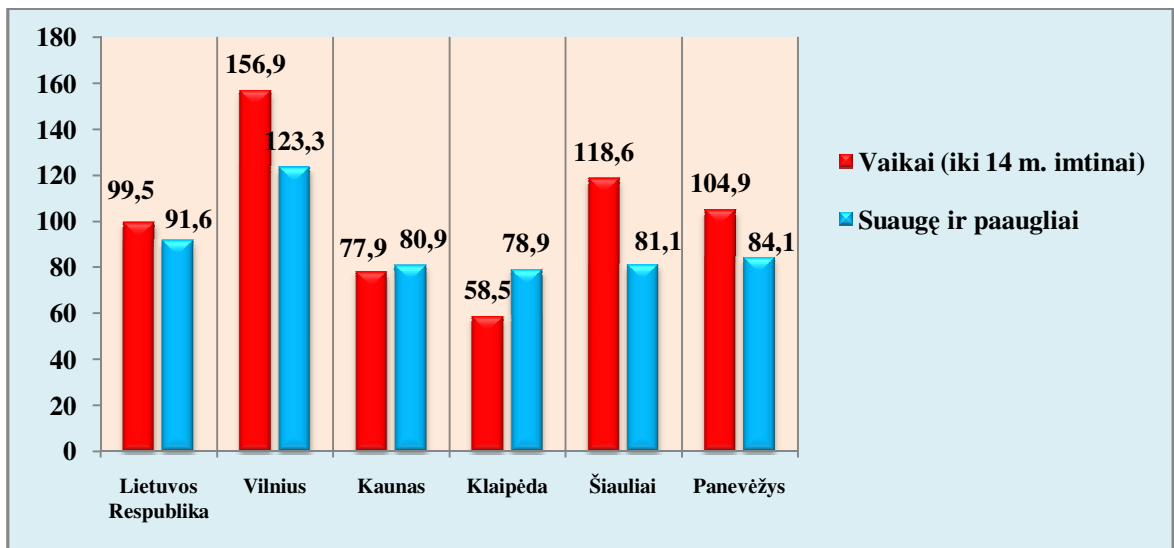
Šaltinis: Valstybinė darbo inspekcija.

5.5 pav. Nelaimingų atsitikimų darbe pasiskirstymas pagal nukentėjusiųjų lytį ir amžių Šiaulių miesto savivaldybėje 2008 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Valstybinė darbo inspekcija.

Dėl traumų, apsinuodijimų ir kitų išorinių priežasčių padarinių 2008 metais Šiaulių miesto stacionaruose ir ambulatorinėse įstaigose gydyta 8 381 (81,1/1 000 gyv.) suaugusių ligonių ir 2 810 (118,6/1 000 gyv.) vaikų (5.6 pav.).

5.6 pav. Asmenų, kuriems ambulatorinėse ar stacionarinėse sveikatos priežiūros įstaigose užregistruota bent viena trauma skaičius pagal didžiuosiuos Lietuvos miestus 2008 m. (1 000 gyv.)

Šaltinis Lietuvos sveikatos informacijos centras.

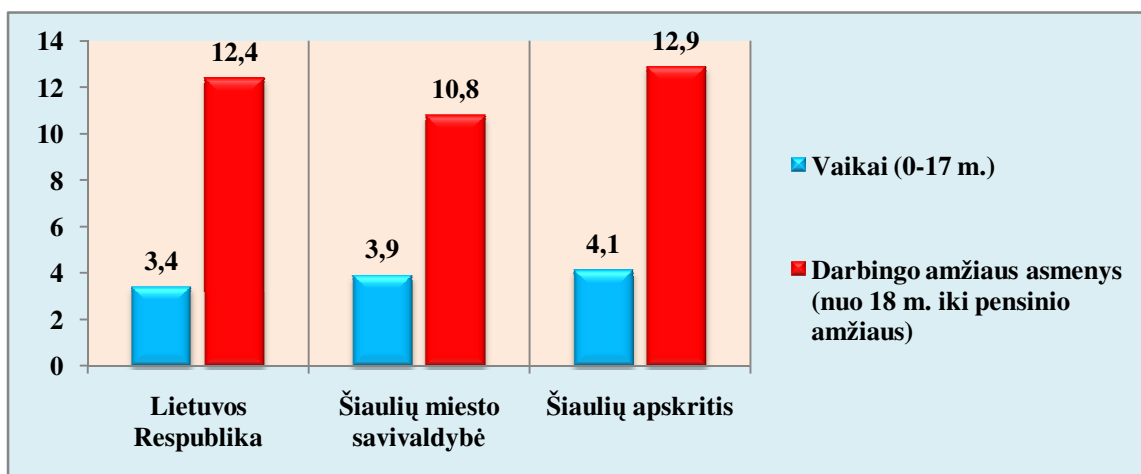
6. NEĮGALUMAS

Neįgalumo lygis - tai kompleksiskai įvertinus nustatytas asmens sveikatos būklės, savarankiškumo kasdieninėje veikloje ir galimybių ugdytis netekimo mastas. Neįgalumo lygis nustatomas asmenims iki 18 metų, išskyrus asmenis, kurie yra (buvo) draudžiami valstybiniu socialiniu draudimu.

Neįgalumas gali būti trijų lygių :

- 1. Sunkaus neįgalumo lygis** - asmens būklė, kai dėl ligos, traumos, sužalojimo, įgimtų arba vaikystėje įgytų sveikatos sutrikimų, aplinkos veiksnių neigiamo poveikio žymiai sumažėjusios galimybės ugdytis, dalyvauti, veikti ir būtina nuolatinė kitų žmonių slauga, priežiūra, pagalba;
- 2. Vidutinio neįgalumo lygis** - asmens būklė, kai dėl ligos, traumos, sužalojimo, įgimtų arba vaikystėje įgytų sveikatos sutrikimų, aplinkos veiksnių neigiamo poveikio sumažėjusios galimybės ugdytis, dalyvauti, veikti ir reikia nenuolatinės kitų žmonių priežiūros, pagalbos;
- 3. Lengvo neįgalumo lygis** - asmens būklė, kai dėl ligos, traumos, sužalojimo, įgimtų arba vaikystėje įgytų sveikatos sutrikimų, aplinkos veiksnių neigiamo poveikio nežymiai sumažėjusios galimybės ugdytis, dalyvauti, veikti.

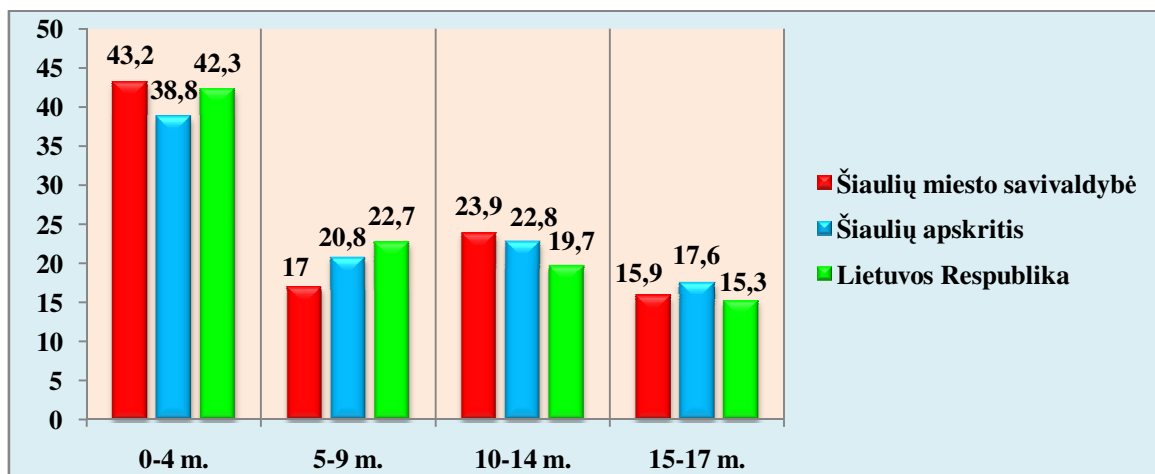
2008 m. pirmą kartą buvo pripažinti neįgaliaisiais 2 243 (3,4/1 000 vaikų) šalies vaikai bei 26 649 (12,4/1 000 gyv.) darbingo amžiaus asmenys (6.1 pav.). Vaikų didžiausia dalis pripažinta neįgaliais dėl psichikos ir elgesio sutrikimų bei įgimos formavimosi ydos, deformacijos ir chromosomų anomalijos.

6.1 pav. Asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais Šiaulių mieste apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 m. (1 000 gyv.)

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

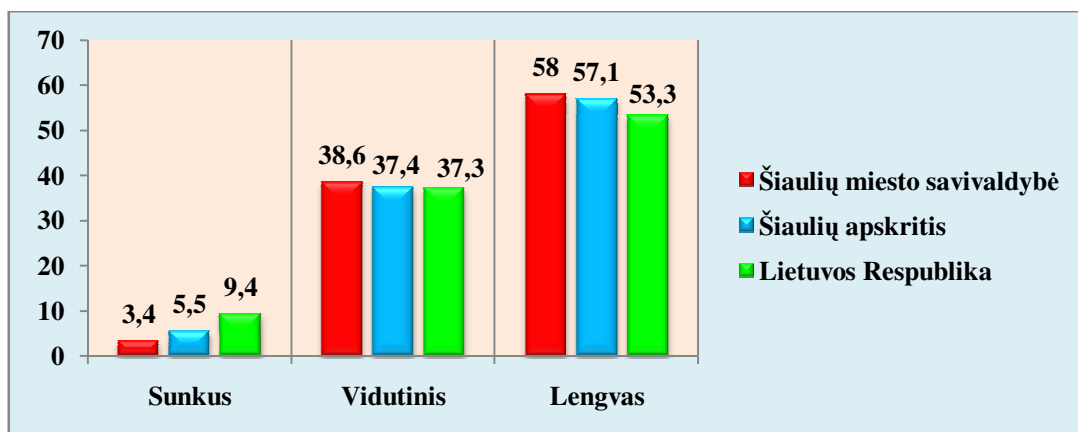
2008 m. Šiaulių mieste buvo 88 vaikai, kuriems pirmą kartą buvo nustatytas neįgalumas. Didžiausią dalį jų sudarė 0-4 metų amžiaus vaikai (43,2 proc.) (6.2 pav.). Mažiausia dalis buvo 15-17 m. amžiaus grupėje.

6.2 pav. Vaikams, kuriems pirmą kartą nustatytas neįgalumas, pasiskirstymas pagal amžių 2008 m. Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje (proc.)

Šaltinis: Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Lengvas neįgalumo lygis 2008 m. buvo nustatytas daugiau nei pusei Šiaulių miesto, apskrities bei visos šalies vaikų (6.3 pav.). 9,4 proc. šalies vaikų buvo nustatytas sunkus neįgalumo laipsnis.

6.3 pav. Vaikams, kuriems pirmą kartą nustatytas neįgalumas, pasiskirstymas pagal neįgalumo lygį 2008 m. Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje (proc.)

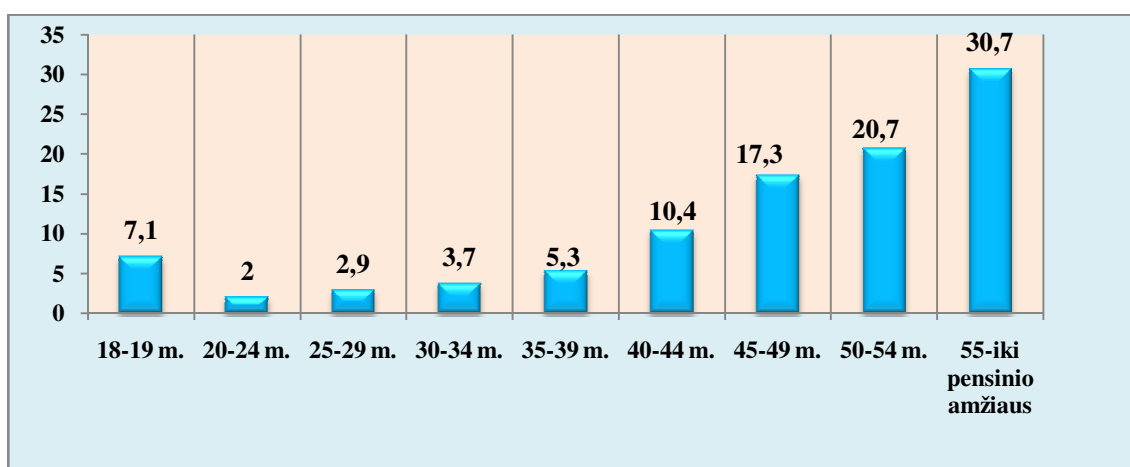
Šaltinis: Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Darbingumo lygis - asmens pajėgumas įgyvendinti anksčiau įgytą profesinę kompetenciją ar įgyti naują profesinę kompetenciją arba atlikti mažesnės kompetencijos reikalaujančius darbus.

Darbingumo lygis nustatomas asmenims nuo 18 metų iki senatvės pensijos amžiaus. Darbingumo lygis dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos nustatomas asmenims

neatsižvelgiant į jų amžių Lietuvos Respublikos Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka. Darbingumo lygis nustatomas remiantis asmenį gydančių gydytojų, profesinės reabilitacijos ir kitų specialistų pateiktais dokumentais. Darbingumo lygis nustatomas įvertinus asmens sveikatos būklę ir galimybes atlikti turimos kvalifikacijos darbus, nereikalaujančius profesinės kvalifikacijos po to, kai yra panaudotos visos galimos medicininės ir profesinės reabilitacijos bei specialiosios pagalbos priemonės.

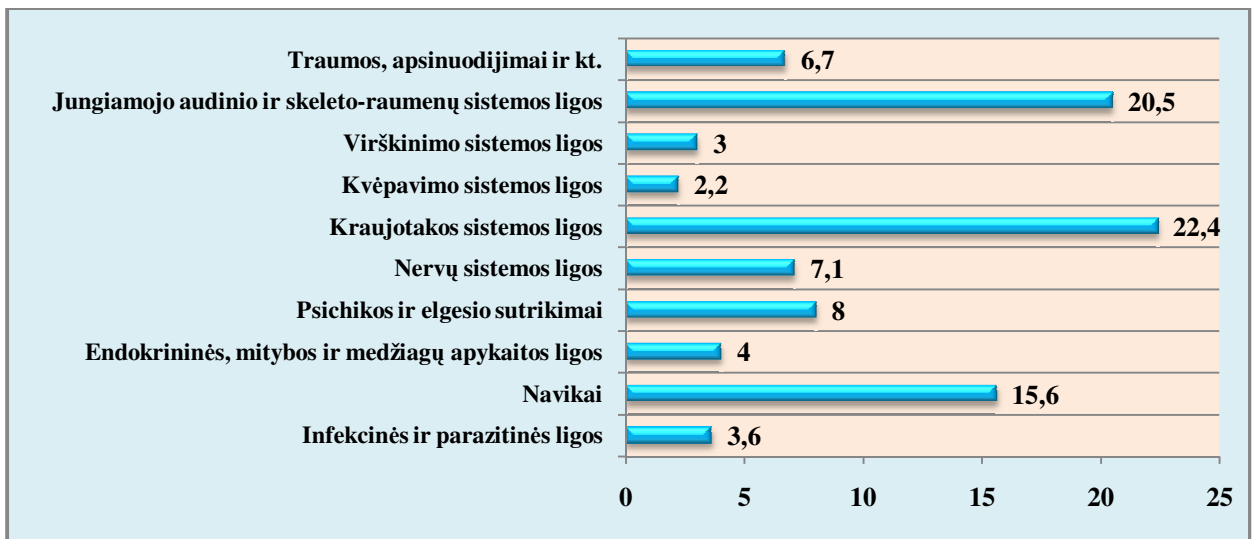
2008 metais Šiauliuose buvo 920 gyventojų su 0-55 proc. darbingumo lygiu, Lietuvoje – 26 649 asmenys. Suaugusių Šiaulių miesto gyventojų dalis, kuriems pirmą kartą 2008 m. nustatytas 0-55 proc. darbingumo lygis, augo kartu su amžiumi, pradedant nuo 20 m. amžiaus (6.4 pav.). 55 m. - iki pensinio amžiaus grupėje buvo daugiausia (30,7 proc.) gyventojų, kuriems nustatytas 0-55 proc. darbingumas.

6.4 pav. Suaugusieji, kuriems pirmą kartą nustatytas 0-55 proc. darbingumo lygis, pasiskirstymas pagal amžių 2008 m. Šiaulių mieste (proc.)

Šaltinis: Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Neįgalumo ir darbingumo tarnybos duomenimis, Šiaulių mieste daugiausia darbingo amžiaus asmenims buvo pripažintas 0-55 proc. darbingumo lygis nustatytas dėl kraujotakos sistemos ligų (22,4 proc.), jungiamojo audinio ir skeleto – raumenų sistemos ligų (20,5 proc.) bei navikų (15,6 proc.) (6.5 pav.). Lietuvoje 2008 m. 0-55 proc. darbingumo lygis dažniausiai buvo nustatytas dėl jungiamojo audinio ir skeleto – raumenų sistemos ligų, antroje vietoje buvo kraujotakos sistemos ligos ir navikai.

6.5 pav. Suaugusieji, kuriems pirmą kartą nustatytas 0-55 proc. darbingumo lygis, pasiskirstymas pagal ligų grupes 2008 m. Šiaulių mieste (proc.)

Šaltinis: Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

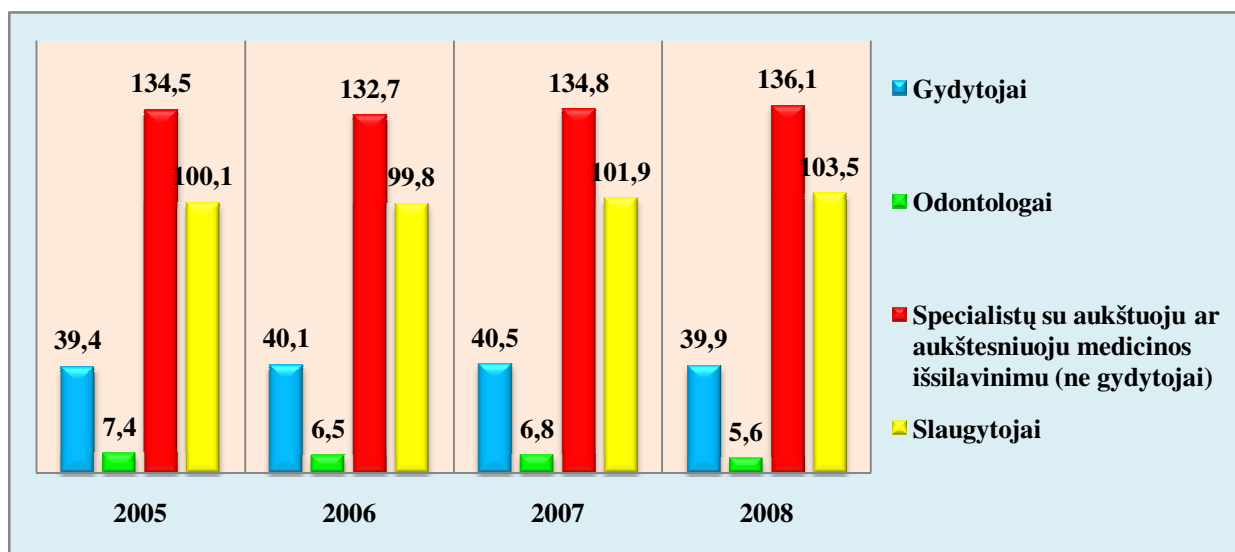
Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2008 m. šalyje gyveno 258 894 neįgalūs asmenys, gaunantys netekto darbingumo pensijas ar išmokas.

Didžiąją dalį neįgaliųjų sudaro asmenys, kuriems nustatytas 30-40 proc. darbingumo lygis, tokių asmenų buvo 159 036. Sunkiausią negalią turėjo 33 110 asmenų. 2008 metais šalyje gyveno 15 881 vaikų, kuriems nustatytas neįgalumo lygis.

Neįgaliųjų skaičius mūsų šalyje atitinka Jungtinių Tautų Organizacijos duomenis, kad pasaulyje žmonės su negalia sudaro apie 10 procentų visų gyventojų.

7. SVEIKATOS PRIEŽIŪROS ĮSTAIGŲ VEIKLA

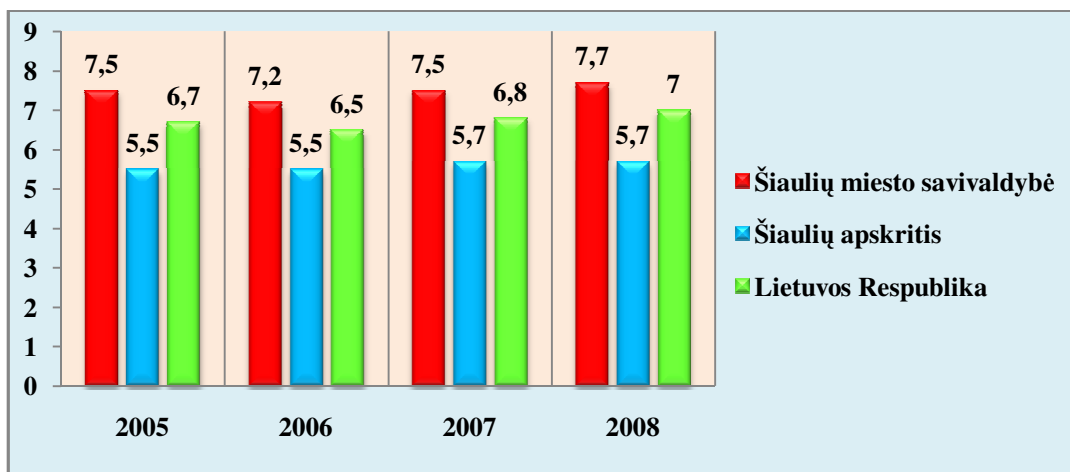
2008 metais Šiaulių mieste daugiausia sveikatos priežiūros įstaigose dirbančių specialistų sudarė specialistai su aukštuoju ar aukštesnioju medicinos išsilavinimu (ne gydytojai) – 136,1/10 000 gyv., slaugytojų skaičius antras pagal dydį – 103,5/10 000 gyv. Gydytojų skaičius sudarė 39,9/10 000 gyv., tai yra daugiau nei 2,5 karto mažiau nei slaugytojų ir 3,4 karto mažiau nei specialistų su aukštuoju ar aukštesnioju medicinos išsilavinimu (ne gydytojai). Mažiausias skaičius Šiaulių mieste buvo odontologų, 5,6/10 000 gyv. Visų specialistų skaičius nuo 2005 iki 2008 metų kito neženkliai (7.1 pav.).

7.1 pav. Gyventojų aprūpinimas medicinos personalu Šiaulių mieste 2005-2008 m. (10 000 gyv.)

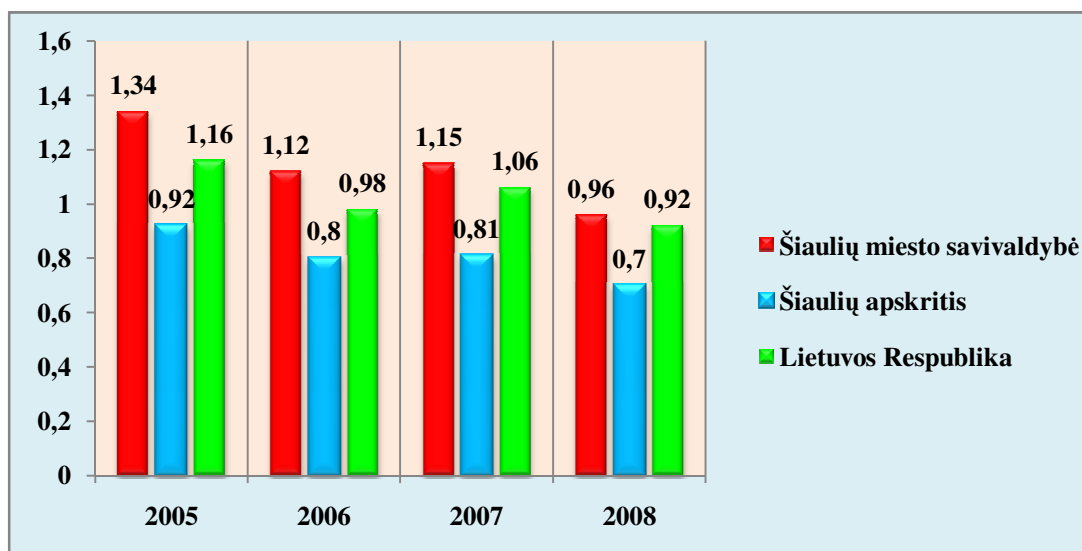
Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Lietuvoje nuo 2005 iki 2008 metų apsilankymų pas gydytojus skaičius vienam gyventojui per metus kilo nuo 6,5 iki 6,8 karto, Šiauliuose – nuo 7,5 iki 7,7 karto, Šiaulių apskrityje – nuo 5,5 iki 5,7 karto. Šiauliuose nuo 2005 iki 2008 metų apsilankymų skaičius, tenkantis vienam gyventojui išliko didesnis už Lietuvos vidurkį (7.2 pav.). Apsilankymų pas odontologus rodiklis per pastaruosius kelerius metus mažėjo tiek Šiaulių mieste, tiek apskrityje bei visoje šalyje. Vis tik didžiausias rodiklis išliko Šiaulių mieste - 2008 metais apsilankymų skaičius vienam gyventojui pas odontologą buvo 0,96 karto (7.3 pav.).

7.2 pav. Apsilankymų pas gydytojus skaičius Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m (1-am gyv.)

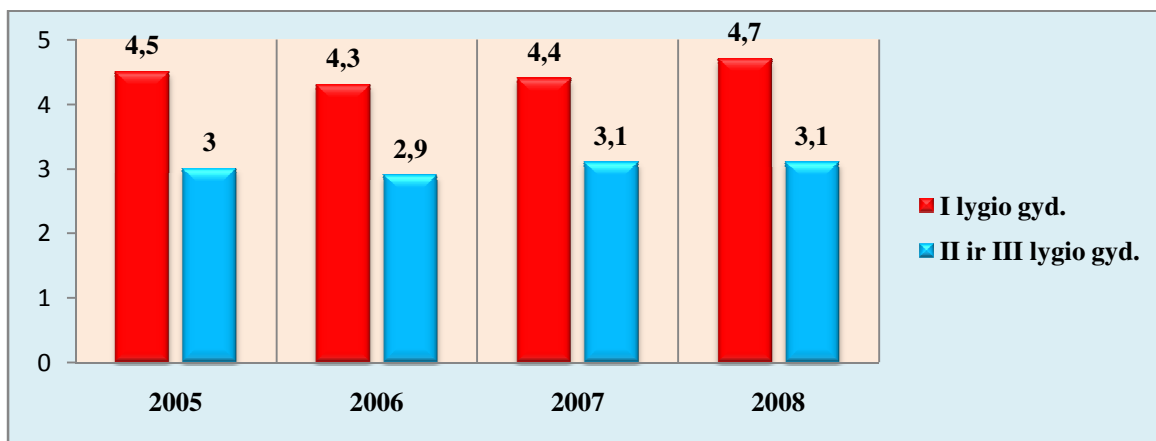
Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

7.3 pav. Apsilankymų pas odontologus skaičius Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2006-2008 m (1-am gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

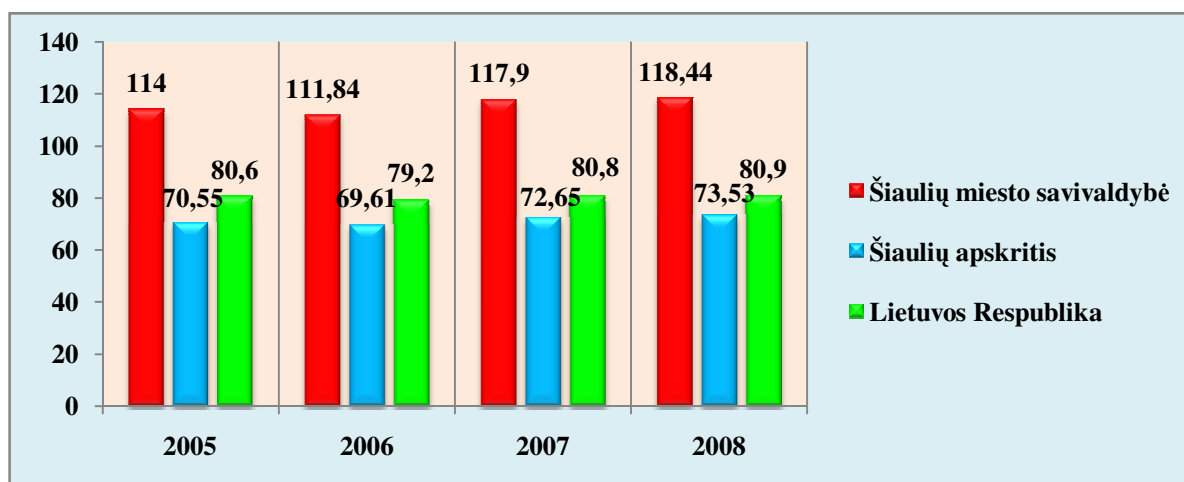
Daugiausia Šiaulių miesto gyventojų lankėsi pas pirmo lygio paslaugas teikiančius gydytojus. Iš viso 2008 metais užregistruota 591,5 tūkst. apsilankymų, tai sudarė 4,7 atvejų vienam gyventojui. Nuo 2005 iki 2008 metų vidutiniškai pas I lygio gydytojus teko 4,5 apsilankymų vienam gyventojui ir pas II ir III lygio paslaugas teikiančius gydytojus – 3 (7.4 pav.).

7.4 pav. Apsilankymų pas gydytojus skaičius pagal gydytojų teikiamų paslaugų lygius Šiaulių mieste 2005-2008 m (1-am gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

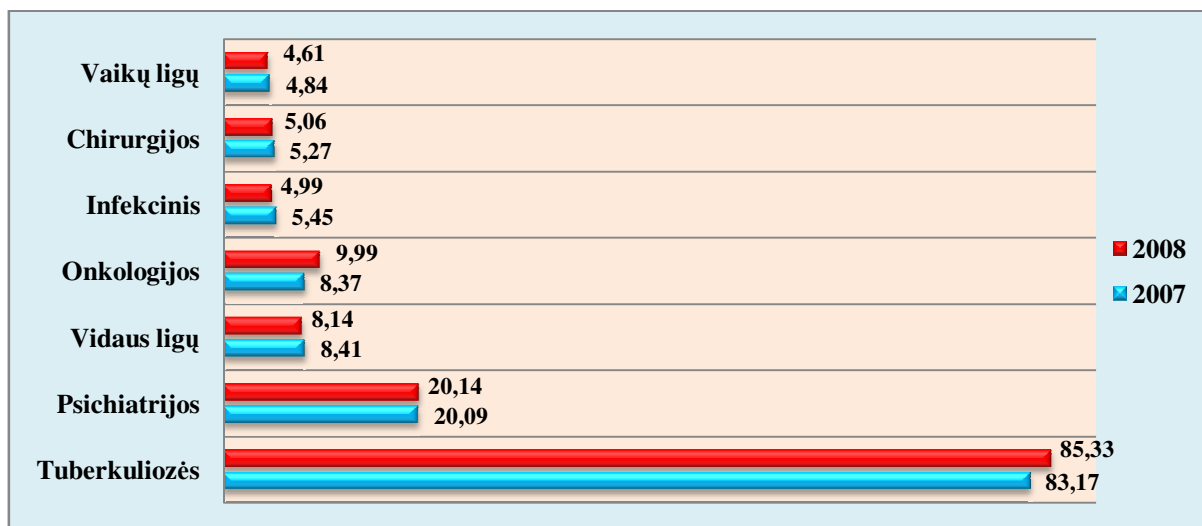
Nuo 2005 iki 2008 metų bendras lovų skaičius tiek Šiaulių miesto, apskrities, ir šalies sveikatos priežiūros įstaigose kito nežymiai. 2008 metais Šiaulių miesto savivaldybėje bendras lovų skaičius buvo 118,4/10 000 gyv. (7.5 pav.).

7.5 pav. Bendras lovų skaičius ligoninių stacionare Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (10 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

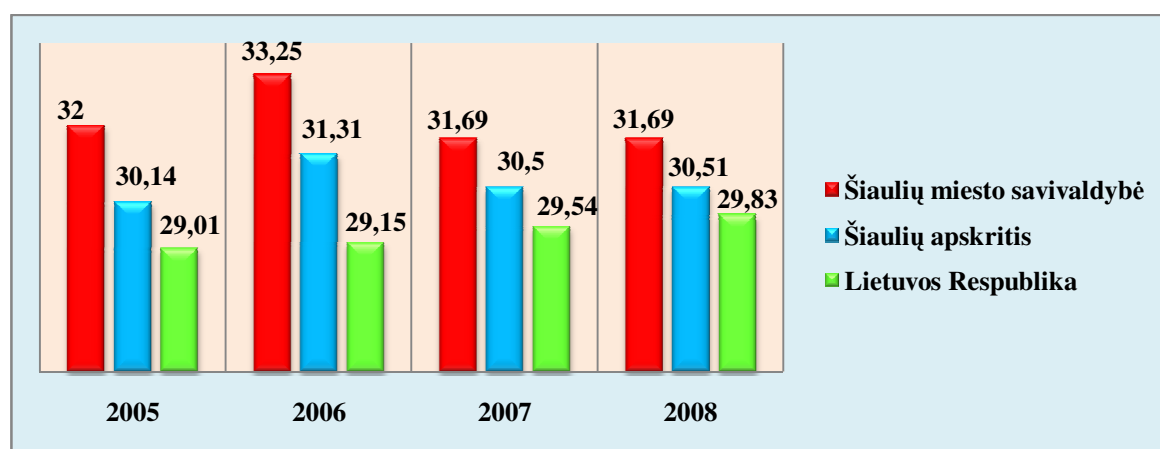
Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenimis, 2008 metais vidutinė gulėjimo trukmė Šiaulių miesto ligoninėse ilgiausia buvo tuberkuliozės ir psichiatrijos, skyriuose, mažiausia – infekciniame ir vaikų ligų skyriuose (7.6 pav.).

7.6 pav. Vidutinis gulėjimo laikas pagal lovų profilius Šiaulių miesto ligoninėse 2007-2008 m. (dienomis)

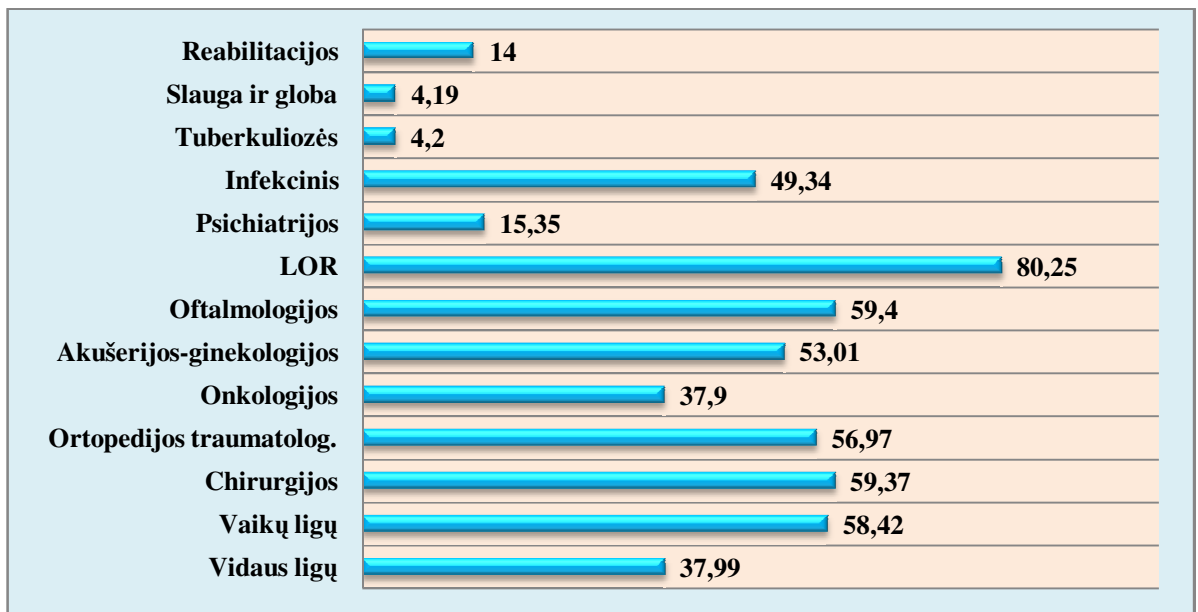
Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Nuo 2005 iki 2006 metų gerėjo lovos apyvartos rodiklis, kuris Šiaulių mieste nuo 2005 metų didėjo ir 2006 metais buvo 33,25, tik 2007 metais sumažėjo iki 31,69 karto ir 2008 metais išliko toks pat (7.7 pav.). Didžiausia lovos apyvarta 2008 metais pagal lovų profilius buvo LOR skyriuje (ausų, nosies, gerklės gydymas) (7.8 pav.).

7.7 pav. Lodos apyvarta Šiaulių miesto, apskrities ir Lietuvos Respublikos stacionarinėse sveikatos priežiūros įstaigose 2005-2008 m. (kartai)

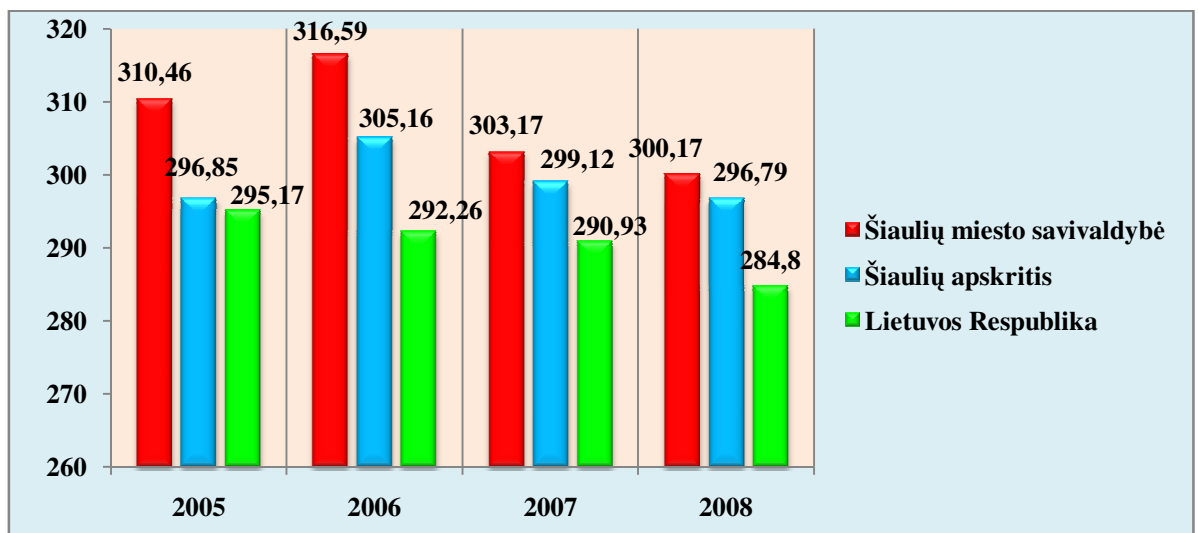
Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

7.8 pav. Lovos apyvarta pagal lovų profilius Šiaulių mieste stacionarinėse sveikatos priežiūros įstaigose 2008 m. (kartai)

Šaltinis Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Lovos funkcionavimo rodiklis parodo, kiek dienų per metus stacionaro lova buvo užimta. Nuo 2005 metų šis rodiklis tendencingai mažėjo. 2008 metais didžiausias lovos funkcionavimo rodiklis išliko Šiaulių mieste – 300,17 dienų per metus (7.9 pav.).

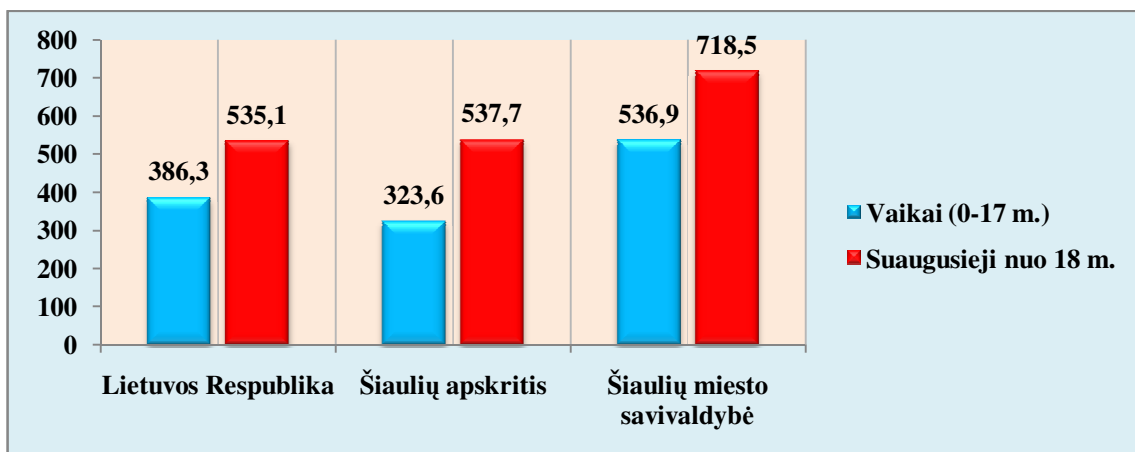

7.9 pav. Lovos funkcionavimas Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (dienos)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Suaugusiųjų, esančių ilgalaikio stebėjimo įskaitoje 2008 metais buvo daugiau nei vaikų. Šiaulių miesto savivaldybėje ataskaitiniais met--ais suaugusiųjų ilgalaikio stebėjimo įskaitoje buvo daugiausia (718,8 suaugusiųjų 1000-čiui gyventojų) lyginant su Šiaulių apskritimi bei Lietuvos Respublika (7.10 pav.). Daugiausia Šiaulių miesto suaugusiųjų (nuo 18 m.) 2008 metais ilgalaikio

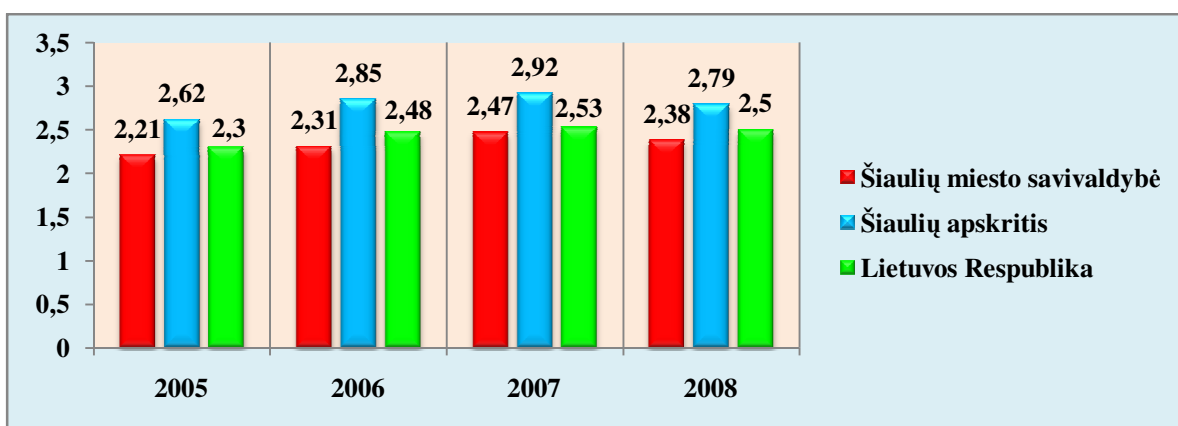
stebėjimo įskaitoje buvo dėl kraujotakos sistemos ligų – 34,7 proc., iš kurių didžiausia dalis buvo asmenys sergantys išemine širdies liga (8,2 proc.). Vaikų grupėje daugiausia ilgalaikio stebėjimo įskaitoje buvo vaikai sergantys kvėpavimo sistemos ligomis (20,5 proc.) bei akių ir jos priedinių organų ligomis (13,7 proc.).

7.10 Asmenų, esančių ilgalaikio stebėjimo įskaitoje, skaičius 2008 m. (1 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Letališkumo (mirštamumo) rodiklis 2005-2008 m. m. didžiausias buvo Šiaulių apskrityje ir nuo 2,62 proc. (2005 m.) pakilo iki 2,79 proc. (2008 m.). Mažiausias šis rodiklis buvo Šiaulių miesto savivaldybėje, ir 2008 m. siekė 2,38 proc. Lietuvoje stacionarusis letališkumas 2008 m. buvo 2,5 proc. (7.11 pav.).

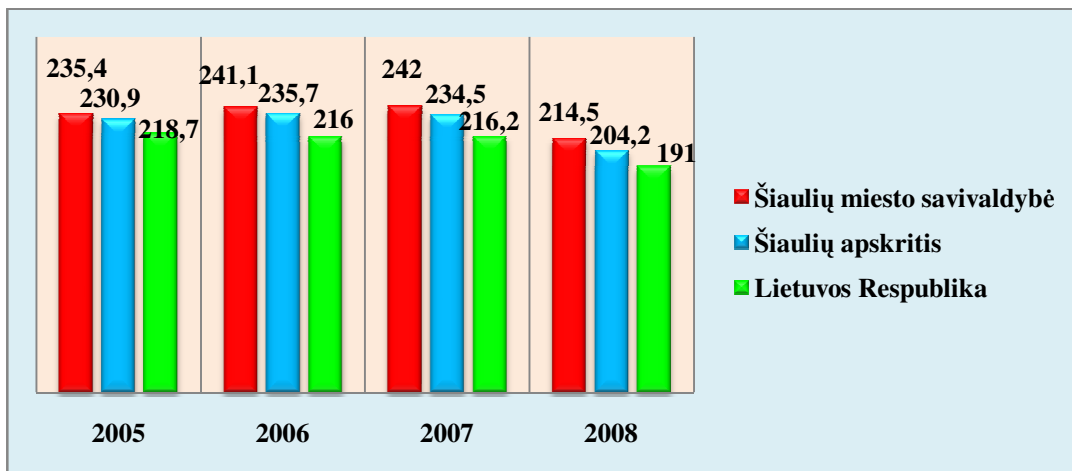

7.11 pav. Stacionarusis letališkumas (mirštamumas) Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2008 m. (proc.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenimis, nuo 2005 metų iki 2007 metų Šiaulių mieste didėjo greitosios medicinos pagalbos suteiktų paslaugų skaičius. 2008 metais šis rodiklis

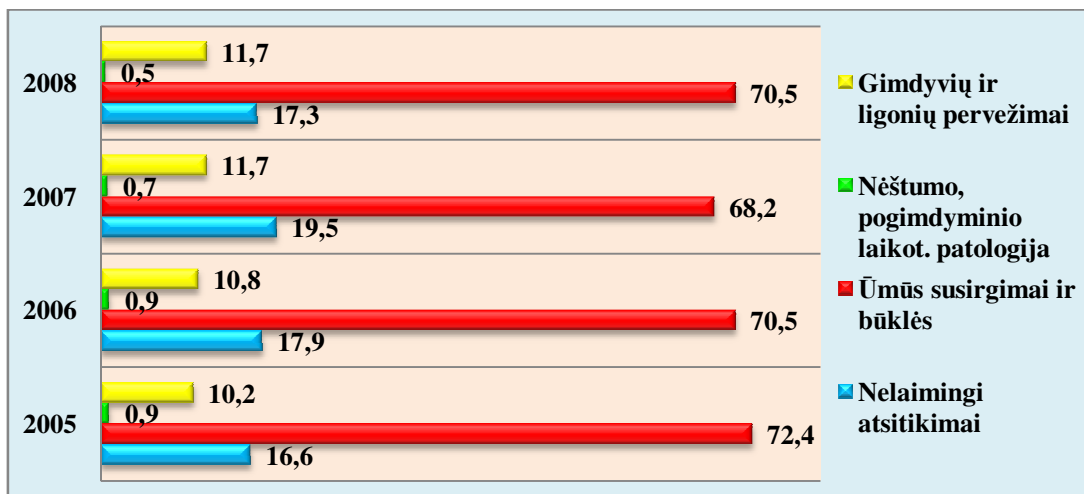
krito tiek Šiauliuose, tiek apskrityje, bei visoje šalyje. Lietuvos Respublikoje išliko mažiausias šis rodiklis (191/1 000 gyv.) (7.12 pav.).

7.12 pav. Greitosios medicinos pagalbos suteiktų paslaugų skaičius Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (1 000 gyv.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

2008 metais Šiaulių mieste iš viso buvo suteiktos 27 160 greitosios medicinos paslaugos, iš kurių 70,5 proc. dėl ūmių susirgimų ir būklių. Antroje vietoje (17,3 proc.) dėl nelaimingų atsitikimų (7.13 pav.).

7.13 pav. Greitosios medicinos pagalbos suteiktų paslaugų struktūra pagal priežastis Šiaulių mieste 2005-2008 m. (proc.)

Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras.

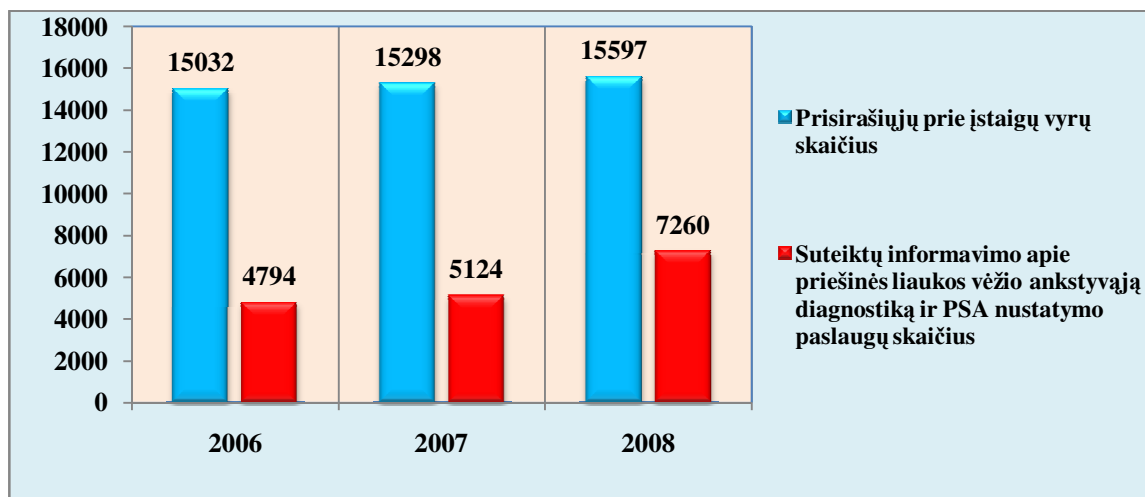
8. VYKDOMOS PREVENCINĖS PROGRAMOS ŠIAULIŲ MIESTE

Šiuo metu Lietuvoje Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis finansuojamos ir vykdomos penkios prevencinės profilaktinės programos, ir net trys iš jų yra skirtos onkologinių susirgimų prevencijai bei profilaktikai. Tai Gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių finansavimo programa, Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programa ir Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programa.

Vilniaus universiteto onkologijos instituto duomenimis, vykdomos gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinės programos dėka, dažniau diagnozuojamas I stadijos vėžys, aktyvi krūties vėžio programa gali padėti sumažinti mirtingumą 25-30 proc. Mirtingumo mažėjimui įtakos turi ir priešinės liaukos prevencinė programa, kuri Lietuvoje vykdoma geriausiai iš visų vėžio prevencijos programų.

Valstybinės ligonių kasos 2008 metų duomenys rodo, kad Lietuvoje vėžio prevencija vyrai yra susirūpinę kur kas labiau nei moterys. Aktyviausiai buvo įgyvendinama vėliausiai pradėta vykdyti programa (2005 m. rugsėjo 30 d. PSDT posėdyje buvo pritarta priešinių liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos programai). Pagal šią programą visi 50-75 metų vyrai bei vyrai nuo 45 metų, kurių tėvai ir broliai yra sirgę priešinės liaukos vėžiu, nemokamai tikrinami dėl šios ligos. Sergant šia liga ilgai nejaučiama jokių prostatos vėžio simptomų.

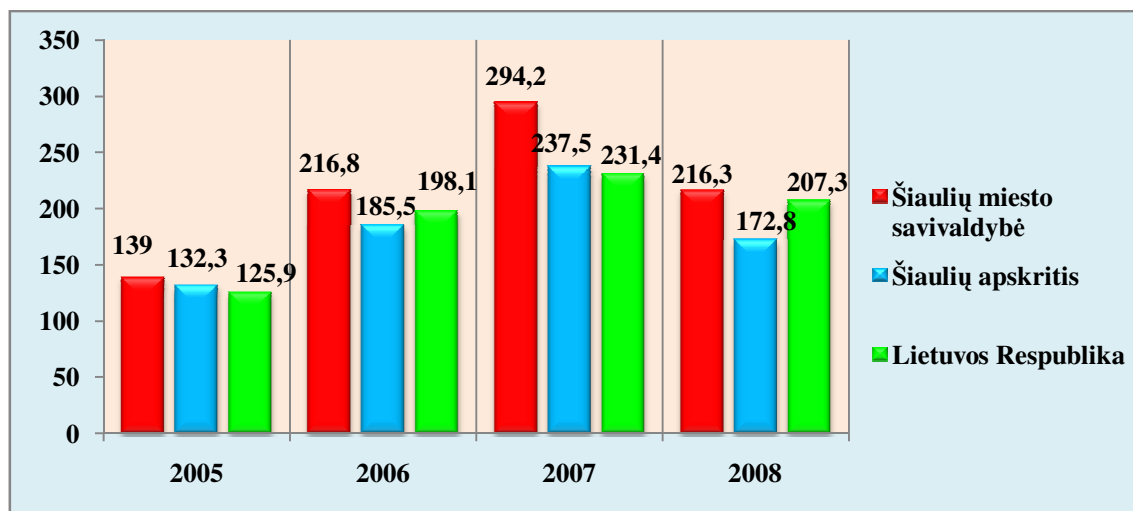
Šiaulių Teritorinės ligonių kasos (TLK) duomenimis 2008 metais prie Šiaulių miesto asmens sveikatos priežiūros įstaigų buvo prisirašę 15 597 50-75 metų amžiaus vyrai. 2007 metais - 15 298. Palyginti didelis vyrų aktyvumas pagal šią prevencinę programą teikia vilties, kad vis dažniau bus nustatomas ankstyvųjų stadijų vėžys. 2008 metais Šiaulių mieste buvo suteiktos 7 260 informavimo apie priešinės liaukos vėžio ankstyvąją diagnostiką ir PSA nustatymo paslaugų, 2 136 paslaugomis daugiau nei 2007 metais (2007 metais – 5 124) (8.1 pav.). 2006-2008 metais daugiausia prisirašiusių 50-75 metų amžiaus vyrų ir suteiktų paslaugų skaičius buvo VŠĮ Šiaulių ASPC (asmens sveikatos priežiūros centras) ir VŠĮ Dainų PSPC (pirminės sveikatos priežiūros centras) įstaigose.

8.1 pav. Prisirašiusių prie sveikatos priežiūros įstaigų 50 – 75 m. amžiaus vyrų skaičius ir suteiktų informavimo apie priešinės liaukos vėžio ankstyvąją diagnostiką ir PSA nustatymo paslaugų skaičius 2006 – 2008 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Šiaulių TLK.

Nuo 2005 m. Šiaulių mieste kasmet daugėjo asmenų sergančių priešinės liaukos vėžiu, 2007 m. jų buvo užregistruota 294,2 atvejo 100 000 gyv. (8.2 pav.). 2008 m. mažiausias rodiklis šio susirgimo užregistruota Šiaulių apskrityje (172,8/100 000 gyv.).

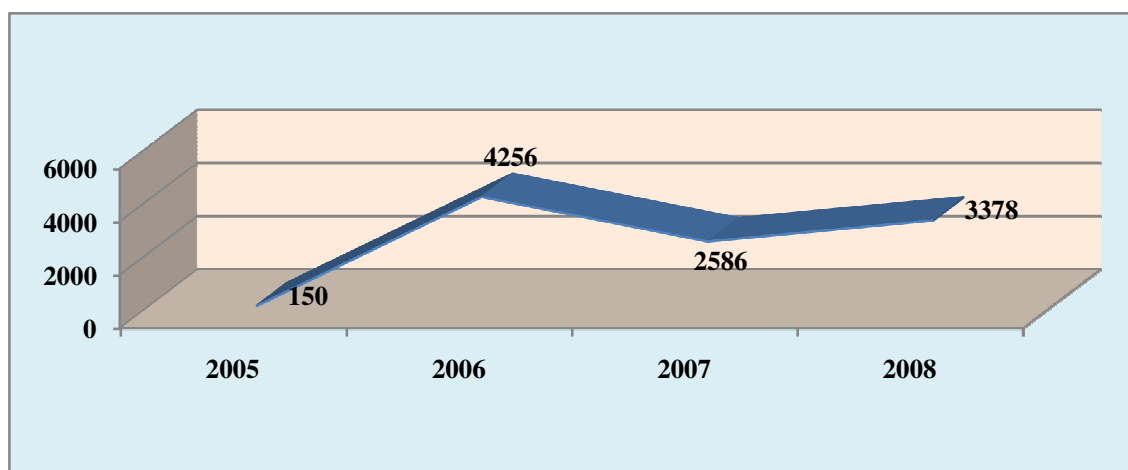
8.2 pav. Sergamumo dinamika priešinės liaukos vėžiu Šiaulių mieste, apskrityje, Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (100 000 gyv.)

Šaltinis: Vilniaus universiteto onkologijos institutas.

Nepaisant tobulėjančių diagnostikos metodų ir gydymo būdų, Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, krūties vėžys išlieka viena dažniausių moterų ligų. Lietuvoje kasmet diagnozuojama 1300 naujų krūties vėžio atvejų. Kiekvienais metais ši liga atima šimtus gyvybių. Laiku pastebėjus

ligą, jai galima užkirsti kelią, nes daugiau nei 95 proc. moterų, sergančių pirmos stadijos krūties vėžiu, visiškai išgydomos. 2005 m. rugsėjo 23 d., SAM įsakymu Nr. V-729 „Dėl atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programos patvirtinimo“, buvo patvirtinta krūties vėžio prevencijos programa. Ši programa skirta moterų nuo 50 iki 69 metų amžiaus susirgimų prevencijai. Šiaulių TLK duomenimis 2008 metais prie asmens sveikatos priežiūros įstaigų buvo prisirašiusios 18 455 50-69 metų amžiaus moterys.

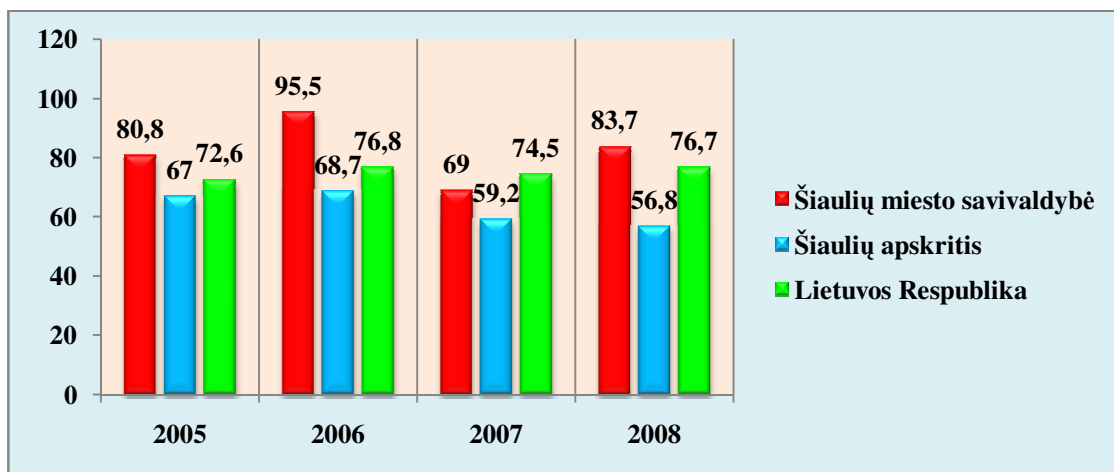
Šios programos priemonės yra taikomos vieną kartą per dvejus metus. Viena iš programos priemonių yra pokalbiai su moterimis apie krūties piktybinių navikų profilaktikos priemones bei patarimai kaip stiprinti ir išsaugoti sveikatą, bei moterų nukreipimas atlikti mamografinį tyrimą. 2005 metų gruodžio mėnesį tik 150 moterims buvo suteiktos informavimo ir siuntimo atlikti mamografiją paslaugos, 2006 metais šis skaičius išaugo iki 4 256 paslaugų. 2008 metais šių paslaugų skaičius buvo 3 378 (8.3 pav.).

8.3 pav. Suteiktų informavimo dėl krūties piktybinių navikų profilaktikos ir siuntimo atlikti mamografiją paslaugų skaičius Šiaulių mieste 2005 gruodžio mėn. - 2008 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Šiaulių TLK.

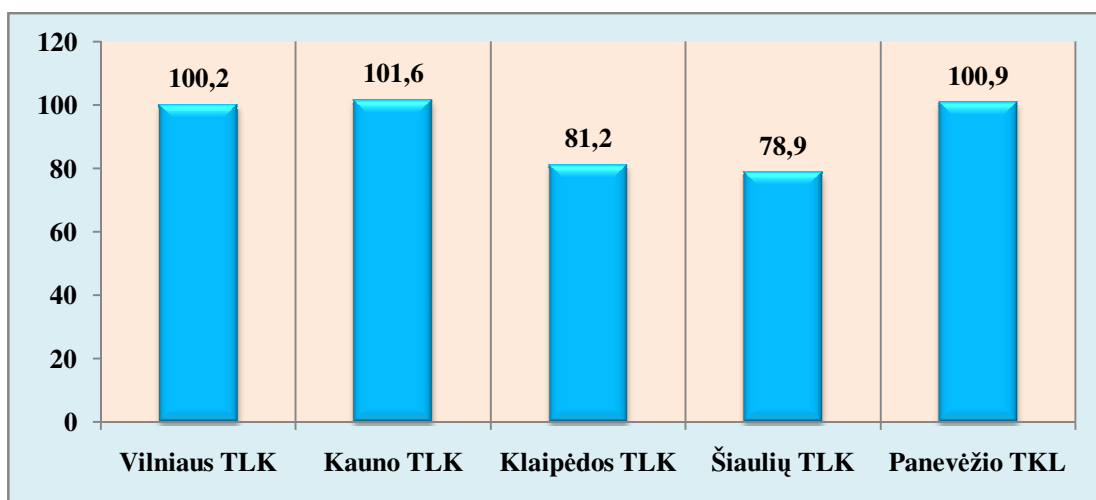
Onkologijos instituto duomenimis, Šiaulių mieste nuo 2005 metų iki 2006 metų sergamumas krūties vėžiu didėjo (8.4 pav.). 2008 metais, palyginus su 2005 metais, sergamumo rodiklis sumažėjo. Tam galėjo turėti įtakos 2008 metais sumažėjęs atliktų paslaugų skaičius. Šalies krūties vėžio sergamumo rodiklis per pastaruosius ketverius metus išliko gana stabilus ir keitėsi nežymiai.

8.4 pav. Sergamumo dinamika krūties vėžiu Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (100 000 gyv.)

Šaltinis: Vilniaus universiteto onkologijos institutas.

2008 metais mamogramų atlikimo paslaugų daugiausia užregistruota Vilniaus, Kauno bei Panevėžio miestų teritorinėse ligonių kasose. Šiauliuose tokių paslaugų atlikta 78,9 proc. nuo Valstybinės ligonių kasos (VLK) plano (7.5 pav.).

8.5 pav. Mamogramų atlikimo paslaugos vykdymas 2008 m. didžiuosiuose Lietuvos miestuose (proc. nuo VLK plano*)

* - Planas – 55 tūkst. paslaugų

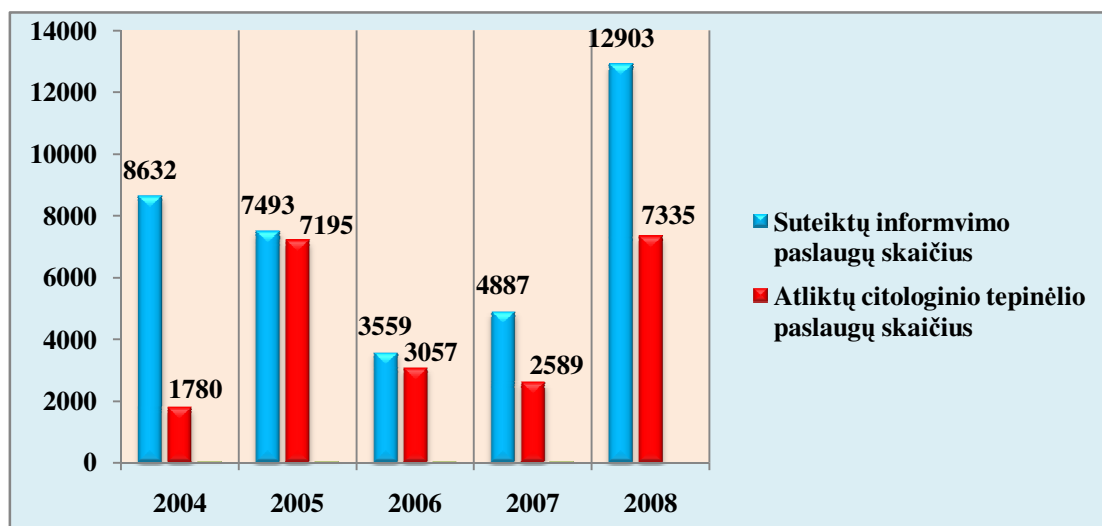
Šaltinis: Valstybinė ligonių kasa.

2004 metų birželio 30 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu Nr. V-482, buvo patvirtinta gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių programa.

Valstybinių ligonių kasos duomenimis daugelyje šalių skiriasi pagal gimdos kaklelio vėžio prevencinę programą tikrinamų moterų amžius ir kvietimo pasitikrinti intervalai. Dažniausiai tikrinamos moterys nuo 25 iki 60-65 metų amžiaus, o pasitikrinti dažniausiai kviečiama kas trejus

metus. Lietuvoje iki 2008-ųjų buvo tikrinamos 30-60 metų amžiaus moterys. 2008 metais prie Šiaulių miesto asmens sveikatos priežiūros įstaigų buvo prisirašiusios 35 913 moterys. Nuo 2008-ųjų profilaktiškai tikrinamų dėl gimdos kaklelio vėžio moterų amžiaus intervalas pakoreguotas – imta tikrinti 25-60 amžiaus metų moteris.

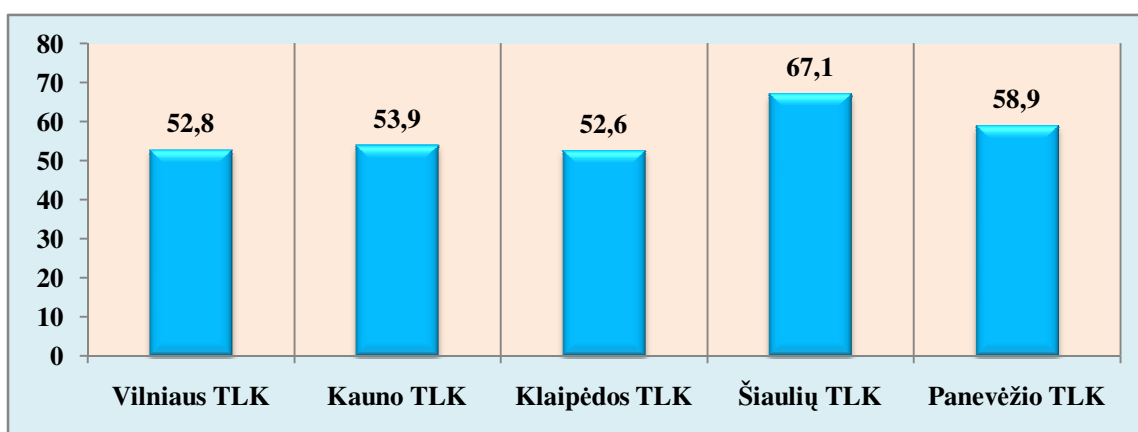
Šiaulių TLK duomenimis, 2008 metais buvo suteiktos 12 903 moterims informavimo paslaugos ir 7 335-ioms atliktas citologinis tepinėlis dėl gimdos kaklelio piktybinių navikų. 2008 metais itin ženkliai pakilo informacijos teikimas bei atliktų citologinio tepinėlio skaičius, lyginant su praėjusiais metais (7.6 pav.).

8.6 pav. Suteiktų informavimo paslaugų ir atliktų citologinio tepinėlio paslaugų skaičius Šiaulių mieste 2004 - 2008 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Šiaulių TLK.

Valstybinės ligonių kasos duomenimis, Šiauliuose buvo atlikta daugiausia citologinio tepinėlio ištyrimo paslaugų, lyginant visus didžiuosius Lietuvos miestus (7.7 pav.).

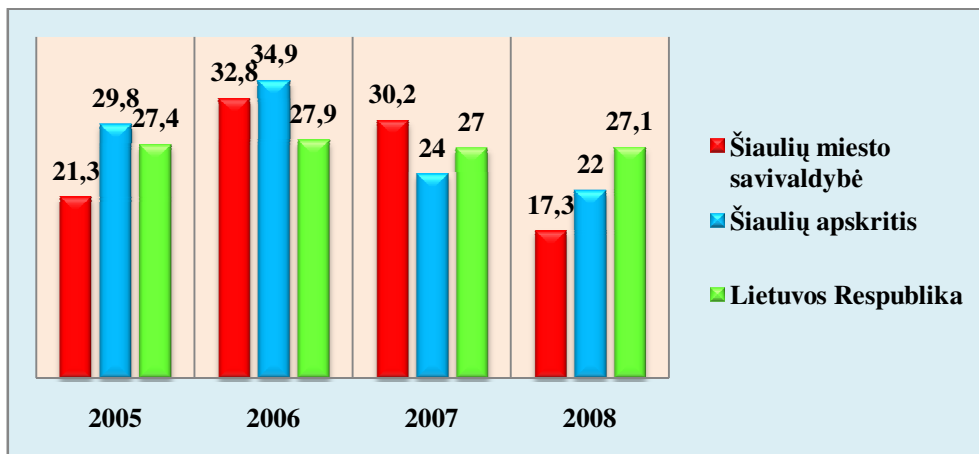

8.7 pav. Citologinio tepinėlio paėmimo paslaugos teikimas 2008 metais didžiuosiuose Lietuvos miestuose (proc. nuo plano*)

* - planas 227 tūkst. moterų

Šaltinis: Valstybinė ligonių kasa.

Moterų sveikatos patikros dėl gimdos kaklelio patologijos programų naudą ir efektyvumą rodo sergamumas gimdos kaklelio vėžiu (7.8 pav.).

8.8 pav. Sergamumo gimdos kaklelio vėžiu dinamika Šiaulių mieste, apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2005-2008 m. (100 000gyv.)

Šaltinis: Vilniaus universiteto onkologijos institutas.

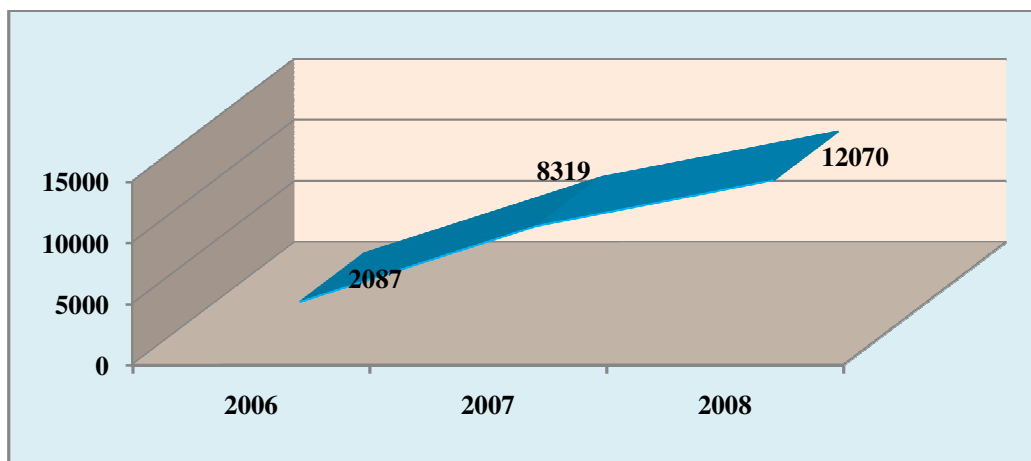
Praėjusių metų prevencinių programų rezultatai įtikina, kad sergančiųjų vėžiu gali būti gerokai mažiau. Vilniaus universiteto onkologijos instituto duomenimis, nuo 2004-ųjų pradėjus vykdyti gimdos kaklelio piktybinių navikų programą Lietuvoje dažniau diagnozuojamas I stadijos ir rečiau – II–IV stadijų vėžys. Įrodyta, kad aktyvi krūties vėžio prevencinė programa gali padėti sumažinti mirtingumą nuo vėžio net 25–30 procentų. Mirtingumo mažėjimui įtakos turi ir priešinės liaukos vėžio prevencinė programa, kuri Lietuvoje vykdoma geriausiai iš visų vėžio prevencijos programų.

Širdies ir kraujagyslių ligos Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, yra dažniausia mirtingumo priežastis. 2005 m. lapkričio 25 d. SAM įsakymu Nr. V-913 buvo patvirtinta Asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijų priemonių finansavimo programa.

Šios programos tikslas – sumažinti sergamumą širdies ir kraujagyslių ligomis. Programos priemonės taikomos vieną kartą per metus 40-55 metų vyrams bei 50-65 metų moterims. Šiaulių TLK duomenimis Šiaulių mieste prie sveikatos priežiūros įstaigų 2008 metais buvo prisirašę 16 548 40-55 metų vyrų ir 15 314 50-65 metų moterų.

Viena pagrindinių programos priemonių yra informavimo apie didelę širdies ir kraujagyslių ligų tikimybę, šios tikimybės įvertinimo, pirminės prevencijos priemonių plano sudarymo ar siuntimo išsamiai įvertinti širdies ir kraujagyslių ligų tikimybę paslauga. 2007 metais šalyje tokių paslaugų suteikta 73 417 gyventojų, 2008 metais – 105 385.

Šiaulių mieste 2008 metais suteikta 12 070 tokių paslaugų, palyginus su 2007 metais paslaugų skaičius pakilo nuo 8 319 iki 12 070 (7.9 pav.).

8.9 pav. Informavimo apie didelę širdies ir kraujagyslių ligų tikimybę, šios tikimybės įvertinimo, pirminės prevencijos priemonių plano sudarymo ar siuntimo išsamiai įvertinti širdies ir kraujagyslių ligų tikimybę paslaugų skaičius Šiaulių mieste 2006-2008 m. (abs.sk)

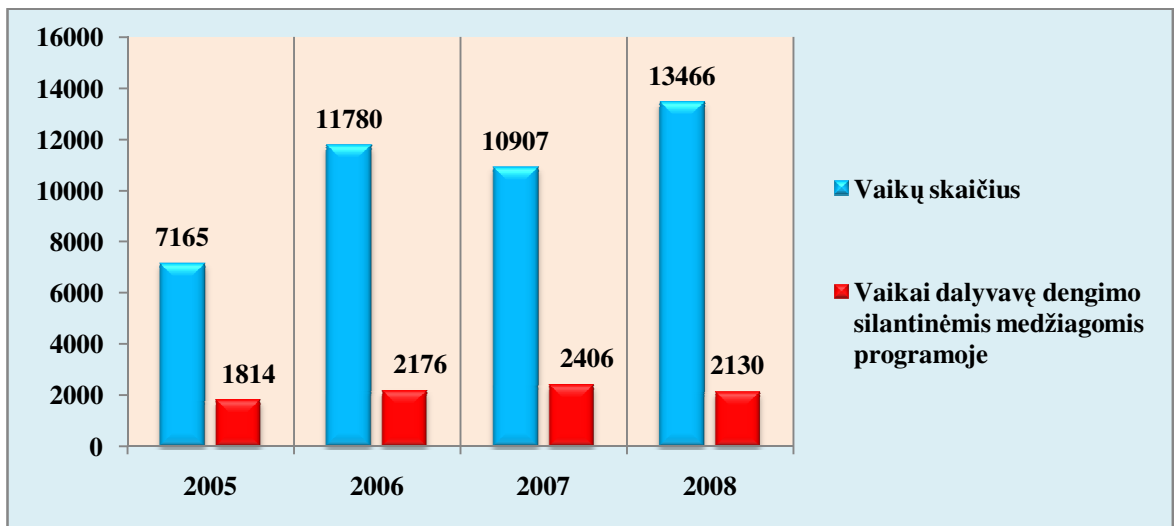
Šaltinis: Šiaulių TLK.

Lietuvoje dantų ėduonis labai paplitęs: net 94 proc. šešiametčių vaikų dantų - jau pažeisti ėduonies. Dar blogesni vyresnių vaikų dantys. Ėduonis yra pažeidęs nuo 69 iki 98 proc. dvylikametčių ir nuo 84 iki 100 proc. penkiolikametčių dantų.

2004 metais pradėta Vaikų dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programa. Nuo programos vykdymo pradžios iki 2009 m. daugiau kaip 191 tūkst. vaikų buvo suteikta silantavimo paslauga. Programa skirta vaikų nuo 6 iki 14 metų nuolatinių krūminių dantų kramtomųjų paviršių ėduonies prevencijai.

Šiaulių TLK duomenimis, silantais 2005 metais buvo dengiami 6 - 8 metų vaikų krūminiai dantys, 2006 – 2007 metais – 5 - 13 metų vaikų, o 2008 metais – 6 – 14 metų vaikų krūminiai dantys. Šios paslaugos vaikams teikiamos nemokamai. Nuolatinių pirmųjų krūminių dantų kramtomųjų paviršių dengimą organizuoja savivaldybės gydytojas, o vykdo asmens sveikatos priežiūros įstaigos, sudariusios sutartis su TLK dėl pirminės odontologinės pagalbos paslaugų teikimo ir apmokėjimo. Vaikų dantis silantinėmis medžiagomis dengia bendrosios praktikos odontologai ar burnos higienistai.

Uždengus dantų vageles silantais krūminiai dantys apsaugomi nuo gedimo. Padengti dantis silantais kur kas pigiau nei juos plombuoti. Gaila, kad mūsų šalyje vaikų dengimo silantinėmis medžiagomis prevencinė programa vykdoma vis dar vangokai, vaikų, dalyvavusių programoje skaičius kilo iki 2007 metų, o nuo 2007 iki 2008 metų sumažėjo (7.10 pav.).

8.10 pav. Vaikų dalyvavusių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis Šiaulių mieste skaičius 2005-2008 m. (abs. sk.)

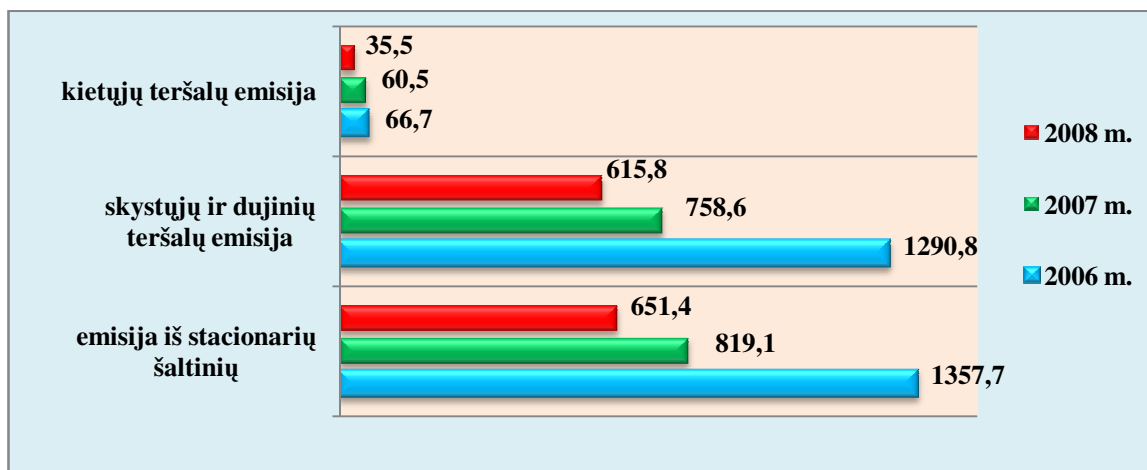
Šaltinis: Šiaulių TLK.

9. APLINKA

9.1. Aplinkos oro kokybės stebėjimas

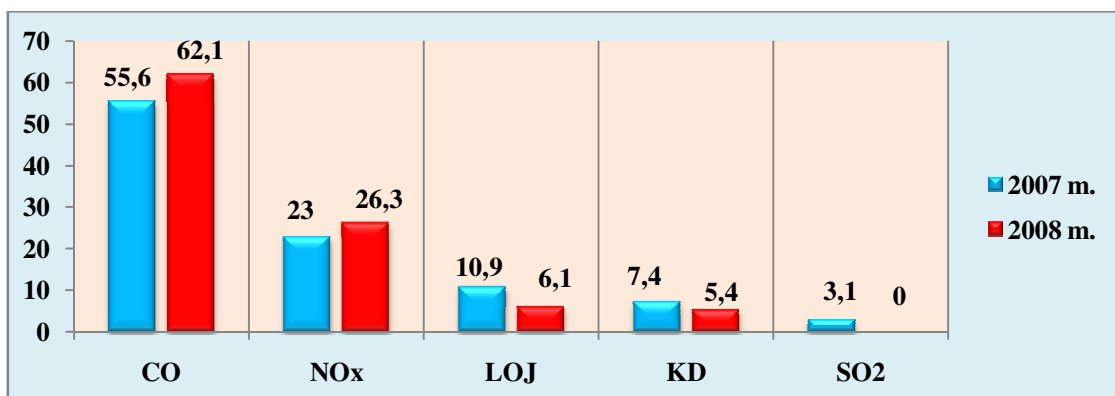
Šiaulių regiono aplinkos apsaugos departamento (RAAD) duomenimis, 2008 m. Šiaulių mieste iš stacionarių atmosferos teršimo šaltinių, į aplinkos orą išmesta 651,4 t teršalų, kuriuos sudaro 60 pavadinimų medžiagos (9.1.1 pav.). Kietųjų teršalų kiekis 35,5 t, skystų ir dujinių 615,8 t. Didžiausią dalį emisijose sudaro anglies (404,6 t) ir azoto oksidai (171,5 t), išsiskiriantys į aplinką iš organinio kuro deginimo įrenginių (9.1.2 pav.). Daugiausia kietųjų dalelių (28,3 t) į aplinkos orą išsiskiria gamybinių procesų metu ir deginant organinį kurą (6,6 t).

Lyginant su 2007 m., ataskaitiniais metais stacionarių atmosferos teršimo šaltinių emisijos Šiaulių mieste sumažėjo nuo 819,1 t iki 651,4 t (1,3 karto). Kietųjų dalelių emisijos sumažėjo nuo 60,5 t iki 35,5 t (1,7 karto), skystų ir dujinių nuo 758,6 t iki 615,8 t (1,2 karto).

9.1.1 pav. Stacionarių atmosferos teršimo šaltinių emisijų kiekiai 2006-2008 m. (t/metus)

Šaltinis: Šiaulių municipalinė aplinkos tyrimų laboratorija.

9.1.2 pav. Stacionarių atmosferos teršimo šaltinių emisijų sudėtis Šiaulių miesto savivaldybėje 2007 - 2008 m. (proc.)

Šaltinis: Šiaulių municipalinė aplinkos tyrimų laboratorija.

Valstybinio oro monitoringo duomenimis, kietųjų dalelių KD10 koncentracija 2008 metais 12 kartų viršijo paros ribinę vertę. Daugiausia ir didžiausi viršijimai gauta balandžio mėnesį (6 kartai), spalio (1 kartas), lapkričio (2 kartai) ir gruodžio (3 kartai) mėnesiais. Didžiausia paros kietųjų dalelių koncentracija išmatuota balandžio mėn. 81,3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ ir viršijo ribinę vertę 1,63 karto. Spalio mėn. didžiausia paros KD10 koncentracija sudarė 51,6 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, lapkričio mėn. 67,4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, gruodžio mėn. 69,2 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Vidutinė metų KD10 koncentracija kito nuo 16,8 iki 33,1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Didžiausia vertė gauta balandžio, lapkričio ir gruodžio mėn., o metų vidurkis lygus 22,2 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Vidutinė metų KD10 koncentracija neviršijo ribinės vertės, kuri 2008 metais lygi 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Lyginant su 2007 metais, vidutinė metų KD10 koncentracija šiemet sumažėjo 12,9 proc., o paros ribinės vertės viršijimų skaičius šiemet sumažėjo 6 vienetais.

Azoto oksidų ir anglies monoksido koncentracija miesto aplinkos ore 2008 metais neviršijo ribinių verčių ir kito nuo 0,05 iki 0,4 DLK. Azoto dioksido koncentracijos ribinė vertė su leistinu nuokrypio dydžiu 2008 metais buvo lygi 0,222 mg/m^3 , anglies monoksido ribinė vertė – 10 mg/m^3 .

Azoto dioksido koncentracija miesto aplinkos ore per tyrimų laikotarpį kito nuo 0,019 iki 0,086 mg/m^3 . Miesto teritorijos dalis, kurioje azoto dioksido koncentracija neviršijo 0,1 DLK (sąlyginai neužteršta), sudarė 2 proc., kito nuo 0,1 iki 0,2 DLK (mažai užteršta) – 84 proc. ir viršijo 0,2 DLK (vidutiniškai užteršta) – 14 proc.

Didžiausia azoto dioksido koncentracija gauta centrinėje ir rytinėje miesto dalyse: Dubijos, Žemaitės, Tilžės ir Serbentų gatvių aplinkoje (0,047-0,086 mg/m^3) bei šiaurinėje miesto dalyje - J.Basanavičiaus ir Dvaro g. aplinkos ore (0,062-0,67 mg/m^3). Mažiausia tarša azoto oksidais gauta pietinėje miesto dalyje, Gytarių mikrorajono aplinkoje.

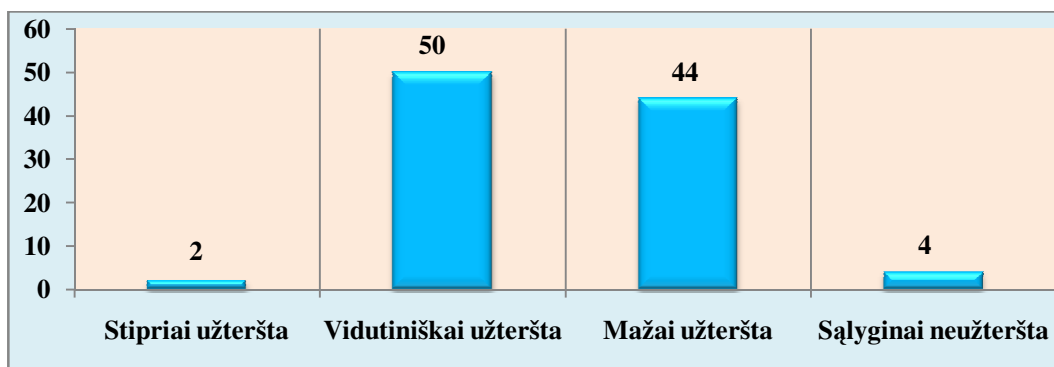
Anglies monoksido koncentracija miesto aplinkos ore kito nuo 0,8 iki 3,53 mg/m^3 . Miesto teritorija, kurioje anglies monoksido koncentracija 2008 metais neviršijo 0,1 DLK (sąlyginai neužteršta) sudarė 6 proc., kito nuo 0,1 ir 0,25 DLK (mažai užteršta) – 88 proc., ir viršijo 0,25 DLK (vidutiniškai užteršta) – 6 proc. Didžiausia anglies monoksido koncentracija gauta centrinėje ir šiaurinėje miesto dalyse, Tilžės, Žemaitės ir Dubijos gatvių aplinkoje (2,73 - 3,53 mg/m^3) bei rytinėje miesto dalyje, Pramonės ir Serbentų gatvių aplinkoje (2,63 - 3 mg/m^3). Mažiausia anglies monoksido koncentracija gauta pietinėje miesto dalyje, Dainų ir Gytarių mikrorajonuose.

Lyginant su 2007 metais atliktų maršrutinių oro tyrimų duomenimis, šiemet vidutinė metinė NO_2 koncentracija miesto aplinkos ore padidėjo 1,2 karto, CO koncentracija nepakito. Į aplinkos orą patenkančių teršalų sklaidą ir jų koncentracijų kaupimąsi centrinėje, šiaurinėje ir rytinėje miesto dalyse, Tilžės, Žemaitės, Dubijos gatvių aplinkos ore lėmė autotransporto išmetamų teršalų kiekio (emisijų) didėjimas sparčiai augant eismo intensyvumui pagrindinėse miesto gatvėse,

bei sklaidai nepalankios meteorologinės sąlygos esant silpnam, nepastovios krypties vėjui, ypač centrinėje miesto dalyje.

Suminių kietųjų dalelių koncentracija per tyrimų laikotarpį miesto aplinkos ore neviršijo ribinių verčių ir kito nuo 0,008 iki 0,285 mg/m³. Didžiausia kietųjų dalelių koncentracija gauta gruodžio, lapkričio, kovo, balandžio mėnesiais: centrinėje miesto dalyje ir Medelyne kovo mėn.; Pabalių mikrorajone gruodžio mėn. Mažiausia KD koncentracija gauta pietinėje miesto dalyje sausio ir birželio mėn. Šildymo sezono metu kietųjų dalelių koncentracija individualių gyvenamųjų namų mikrorajonų aplinkos ore padidėjo 1,6 karto.

Sąlyginai neužteršta miesto teritorija sudarė 4 proc. mažai užteršta 44 proc., o vidutiniškai užteršta 50 proc. miesto dalies (9.1.3 pav.). 2 proc. miesto teritorijos priklausė stipriai užterštai zoni. Lyginant su 2007 metų tuo pačiu laikotarpiu, 2008 m. padidėjo mažai užterštos teritorijos dalis iki 40 proc., vidutiniškai užterštos teritorijos padidėjo iki 15 proc., o stipriai užterštos teritorijos sumažėjo 60 proc.

9.1.3 pav. Šiaulių miesto teritorijos pasiskirstymas pagal kompleksinės oro taršos kategorijas (proc.)

Šaltinis: Šiaulių municipalinė aplinkos tyrimų laboratorija.

9.2. Triukšmas, jo šaltiniai ir poveikis žmonių sveikatai

Triukšmo strateginis kartografavimas Lietuvoje vykdomas įgyvendinant Lietuvos Respublikos triukšmo valdymo įstatymo, Valstybinės triukšmo strateginio kartografavimo programos ir Valstybinės triukšmo prevencijos veiksmų 2007-2013 metų programos reikalavimus. Triukšmo strateginis kartografavimas įgyvendinamas dviem etapais: 1) pirmasis etapas apėmė 2006–2007 metų laikotarpį; 2) antrasis apima 2008–2012 metų laikotarpį. Bendras Šiaulių miesto savivaldybės aglomeracijos strateginis triukšmo žemėlapis, kurį sudaro patikslintas autotransporto, geležinkelio, oro uosto ir pramoninio triukšmo sklaidos žemėlapiai, turi būti parengtas ir patvirtintas iki 2012 m. birželio 30 d.

Autotransporto keliamo triukšmo indėlis miestų aplinkoje sudaro iki 80 proc. bendro visų šaltinių poveikio. Pagrindiniai parametrai, nuo kurių priklauso autotransporto keliamas triukšmas yra eksploatuojamų transporto priemonių techninių būklių, gatvių dangos kokybės, eismo intensyvumas, važiavimo greitis ir gatvių užstatymas. Be to transportui būdingos specifinės savybės: 1) nuolat didėjantys automobilių srautai mieste (Šiauliuose 5-8 proc. kasmet); 2) didelė automobilių koncentracija nedideliuose plotuose (329 gatvės, 430 gatvių ruožų, 60 pagrindinių sankryžų); 3) autotransporto eismo paros dinamika (rytiniai ir vakariniai pikai, kurių metu eismo intensyvumas siekia 2000 ir daugiau aut./val.); 4) mažos automobilizacijos augimo ribojimo galimybės; 5) atsiliekantis gatvių tinklo plėtimas, gatvių dangos kokybės užtikrinimas (32 proc. miesto gatvių su žvyro danga).

Vidutinis metinis paros eismo intensyvumas (VMPEI) pagrindinėse miesto gatvėse kito nuo 7550 iki 25310 automobilių per parą. Didžiausias eismo intensyvumas gautas Tilžės g. ruože tarp Pramonės ir Aukštabalio g. (25310 aut.), Aukštabalio ir Gardino g. (23045 aut.) bei Dubijos ir Pramonės g. (21627 aut.). Antroje vietoje pagal bendrą VMPEI yra Architektų g. ruožas tarp Gardino ir Aukštabalio g. (22379 aut.). Trečioje vietoje Žemaitės g. ruožas tarp Dubijos ir Vilniaus g. (20431 aut.) ir ketvirtoje Pramonės g. ruožas tarp Tilžės ir Išradėjų g. (20287 aut.). Didžiausias krovinių automobilių eismas Tilžės gatve, ruože tarp Pramonės ir Aukštabalio g. (4261 aut.), Aukštabalio ir Gardino g. (3882 aut.) bei Vytauto ir Dubijos g. (3415 aut.).

Šiaulių miesto autotransporto triukšmo kartografavimo duomenimis, iš 43 mieste esančių bendrojo lavinimo ir ugdymo įstaigų didžiausias paros (L_{dvn}) triukšmo lygis (nuo 65 iki 69 dBA) buvo centrinėje miesto dalyje arčiausiai pagrindinių gatvių esančių J. Janonio gimnazijos, Santarvės ir Daukanto vidurinių mokyklų bei Jovaro pagrindinės mokyklos aplinkoje. Lopšelių/darželių bei sveikatos priežiūros ir gydymo įstaigų, patenkančių į L_{dvn} reikšmių intervalą, viršijantį leistiną lygį (65 dBA) mieste nebuvo.

Viso mieste buvo 539 gyvenamieji namai, kurių aplinkoje buvo viršijami leistini paros ar nakties triukšmo rodikliai. Tai pietinėje ir centrinėje miesto dalyse arčiausiai pagrindinių gatvių (Žemaitės, Tilžės, Vilniaus, Dubijos gatvių ir Aušros alėjos) esantys gyvenamieji namai. Gyventojų, kurių būstai veikiami paros triukšmo, viršijančio leistiną triukšmo lygį ($L_{dvn} > 65 \text{ dBA}$), skaičius mieste lygus 8 907 ir sudarė 7,2 proc. visų miesto gyventojų. Gyventojų, kurių būstai veikiami nakties triukšmo, viršijančio leistiną triukšmo lygį ($L_n > 55 \text{ dBA}$), skaičius mieste lygus 38 623 ir sudarė 31,2 proc.

Triukšmo nuolatinių matavimų pietiniame gyvenamajame mikrorajone duomenimis, maksimalaus triukšmo lygis per tyrimų laikotarpį (sausio - liepos ir rugsėjo mėn.) kito nuo 85,6 iki 107,5 dBA. Daugiausia viršijimų gauta sausio (35 proc.) ir vasario (42 proc.) mėnesiais. Didžiausios maksimalaus triukšmo vertės, viršijančios 100 dBA, gautos sausio, balandžio ir liepos

mėn. karinių lėktuvų skrydžių, šventinių salių bei perkūnijos metu. Mažiausia viršijimų gauta rugsėjo (11 proc.), liepos (15 proc.) ir gegužės (18 proc.) mėnesiais.

Lyginant su 2007 metais atliktų triukšmo matavimų duomenimis, paros L_{dvn} triukšmo rodiklio metų vidutinė reikšmė 2008 metais sumažėjo 0,2 dBA, L_d triukšmo rodiklio metų vidutinė reikšmė sumažėjo 0,1 dBA, L_v triukšmo rodiklio metų vidutinė reikšmė sumažėjo 0,1 dBA ir L_n triukšmo rodiklio metų vidutinė reikšmė sumažėjo 0,4 dBA.

9.3. Paviršinio vandens telkinių stebėjimas ir vertinimas

Bendras Šiaulių miesto paviršinio vandens telkinių plotas – 1280 ha ir užima 15,7 proc. miesto teritorijos.

Pagrindiniai cheminiai vandens kokybės rodikliai: ištirpęs deguonis, biocheminis deguonis sunaudojimas, nitritai, nitratai, amonio azotas, fosfatai 2008 m. Rėkyvos, Talkšos, Ginkūnų ežero, Prūdelio ir Švedės tvenkinio, Kulpės upelyje atkarpoje nuo Rėkyvos ežero iki Ginkūnų ežero ribinių verčių neviršijo. Vijolės upelyje, žemiau miesto, vidutinė nitritų koncentracija viršijo ribinę vertę 2 kartus, fosfatų ir BDS7 vertes 1,2 karto (5 lentelė).

Vertinant atvirus vandens telkinius pagal pavojingų medžiagų didžiausias leistinas koncentracijas (DLK), 2008 m. vidutinė metinė bendro fosforo ir bendro azoto koncentracija Talkšos, Rėkyvos, Ginkūnų ežeruose ir Švedės tvenkinyje nebuvo viršyta. Prūdelio tvenkinyje, dėl didelio nitratų kiekio, bendro azoto vidutinė koncentracija buvo 3,0 mg/l ir viršijo DLK 1,5 karto.

Vijolės upelyje už Medelyno rajono randami dideli fosforo ir azoto junginių kiekiai. Fosfatų ir bendro fosforo koncentracija viršija DLK 2-3 kartus, nitratų ir bendro azoto 1,3 - 1,7 kartus, nitritų 2,9 kartus. Su paviršinės nuotekomis į upelį patenka dideli skendinčių medžiagų, naftos, chloridų kiekiai. Šių teršalų koncentracija polaidžio bei intensyvių kritulių metu upelyje žemiau miesto padidėja nuo 2 iki 5 kartų.

Kulpėje bendro fosforo, fosfatų, amonio azoto koncentracijos kito nežymiai ir neviršijo DLK. Didžiausia tarša šioje upės atkarpoje fiksuojama nitratais, kurių koncentracija ties įtekėjimu į Prūdelį, lyginant su nitratų koncentracija Kulpėje ties ištekėjimu iš Rėkyvos, padidėjo 10 kartų. Vienas iš vandens kokybės rodiklių – bendras ištirpusio deguonies kiekis, Šiaulių miesto atviruose vandens telkiniuose 2008 m. svyravo nuo 10,6 mg/l O₂ iki 4,2 mg/l O₂.

Organinių medžiagų, azoto ir fosforo junginių bei chloridų koncentracija neviršijo didžiausių leistinų koncentracijų, nustatytų nuotekoms, išleidžiamoms į gamtinę aplinką.

Melioracijos griovyje ties sąvartynu ir Švedės tvenkiniu, lyginant su foninėmis vertėmis, amonio azoto koncentracija padidėja nuo 6 iki 9 kartų, nitritų nuo 2 iki 3 kartų, chloridų nuo 2 iki 4 kartų. Lyginant su 2007 m. šiemet chloridų ir azoto junginių koncentracija sumažėjo nuo 11 iki 20 proc.

2008 m. nemokamai nitratų koncentracija ištirta 200 miesto gyventojų šulinių vandenyje. Nitratų koncentracija didžiausią leistiną normą (50 mg/l.) viršijo 28 proc. ištirtų šulinių. Maksimali nitratų koncentracija viršijo DLK net 6 kartus (319 mg/l), o daugiausia viršijimų nustatyta Medelyno mikrorajono, Margių ir Toločių sodų bendrijose.

5 lentelė. Šiaulių miesto paviršinio vandens telkinių būklė 2008 m.

	Ištirpęs deguonis, Mg/l O ₂	ph	Skendinčios medž., mg/l	BDS7, mg/l	Nitritai, mg/l	Nitratai, mgP/l	Amonio azotas, mgP/l	Fosfatai, mgP/l
EŽERAI								
Talkšos	10	8,12	6,6	2,3	0,014	0,81	0,06	0,024
Ginkūnų	9,1	8,14	5,8	2,0	0,015	0,83	0,06	0,019
Rėkyvos	9,8	8,20	19	3,6	0,003	0,17	0,32	0,009
TVENKINIAI								
Švedės	10,2	8,16	6,3	2,0	0,011	0,87	0,04	0,012
Prūdelio	9,4	8,16	6,2	2,3	0,029	1,93	0,10	0,014
UPĖS								
Kulpė iš Ginkūnų ež.	8,2	8,17	7,0	1,9	0,006	0,78	0,04	0,015
Vijolė už Medelyno r.	7,8	7,95	17	7,3	0,086	3,04	0,48	0,111
*Ribinė vertė	>=7	6-9	<=25	<=6	<=0,046	2,26	<=0,78	0.065

* - Paviršinių vandens telkinių, kuriuose gali gyventi ir veisti gėlavandenės žuvis, apsaugos reikalavimų aprašas. LR AM įsakymas 2005 m. gruodžio 21 d. Nr. D1-633

Šiaulių miesto maudyklų vandens kokybės rezultatai. Šiaulių miesto savivaldybės visuomenės sveikatos biuras vasaros sezono metu reguliariai gauna informacija iš Šiaulių sporto mokyklos „Atžalynas“, kuriai miesto savivaldybės deleguota funkcija tirti ir teikti informacija apie Šiaulių miesto maudyklų vandens kokybės rezultatus. Tiriama keturių miesto maudyklų vandens telkiniu kokybė. Į stebimų maudyklų sąrašą yra įtraukta Talšos ežero prie Salduvės parko maudykla, Prūdelio tvenkinys, Rėkyvos ežeras prie Bačiūnų maudyklų ir Rėkyvos maudykla.

Nuo 2008 metų sausio 1 dienos įsigaliojo Lietuvos higienos normos HN 92:2007 „Paplūdimiai ir jų maudyklų vandens kokybė“. Ši higienos norma reglamentuoja maudyklų vandens

kokybės reikalavimus, vandens kokybės rodiklių nustatymo metodus, vandens kokybės stebėseną, vertinimą ir klasifikavimą.

Iš kiekvienos maudyklos vienas vandens mėginys turi būti paimtas prieš pat kiekvieno maudymosi sezono pradžią. Per maudymosi sezoną turi būti paimta ir ištirta ne mažiau kaip 8 mėginiai, įskaitant ir pirmą mėginį prieš sezono pradžią.

Maudyklų vandens kokybės vertinimas atliekamas remiantis mikrobiologinių parametru (žarninių enterokokų, žarninių lazdelių (*E. coli*)) duomenų rinkiniu bei salmonelių skaičius. Žarninių enterokokų neturi viršyti 100. 6 lentelėje matote 2008 metų maudyklų vandens kokybės analizę.

6 lentelė. Maudyklų vandens kokybė Šiauliuose 2008 m.

Metai	Maudyklų pavadinimas	Bandinio ėmimo data	Rodikliai			
			Mikrobiologiniai rodikliai			Fiziniai ir cheminiai rodikliai
			E.coli sk.	Fekalinių streptokokų sk.	Vandenilio jonų koncentracija, pH	Degumonies sotis
2008 m. 05 – 27 – 09 - 09	<i>Rėkyvos ežeras prie Balčiūnų maudyklų</i>	05-27	12	10	*	*
		06-09	20	25	*	*
		06-30	10	42	*	*
		07-16	122	8	*	*
		07-30	7	6	*	*
		08-12	20	40	*	*
		08-28	80	20	*	*
	<i>Rėkyvos ežeras</i>	09-09	70	14	*	*
		05-27	7	neaptikta	*	*
		06-09	26	18	*	*
		06-30	7	6	*	*
		07-16	14	41	*	*
		07-30	8	8	*	*
		08-12	26	32	*	*
		08-28	116	34	*	*
	<i>Talšos</i>	09-09	48	130	*	*
		07-27	44	20	*	*

	<i>ežeras</i>					
		06-09	14	30	*	*
		06-30	22	12	*	*
		07-16	226	126	*	*
		07-30	114	90	*	*
		08-12	14	38	*	*
		08-28	26	190	*	*
		09-09	46	26	*	*
	<i>Prūdelio tvenkinys</i>	05-27	7	neaptikta	*	*
		06-09	neaptikta	13	*	*
		06-30	18	27	*	*
		07-16	18	7	*	*
		07-30	86	13	*	*
		08-12	11	12	*	*
		08-28	50	280	*	*
		09-09	580	50	*	*

* - Salmonelių skaičius, vandenilio jonų koncentracija (pH) ir deguonies sotis nuo 2008 metų privaloma tikrinti koncentraciją susidarius išskirtinei situacijai, kai maudyklų vanduo galėjo būti užterštas tam tikra medžiaga.

Gyvenamosios aplinkos kokybė, vandens ir oro taršos bei triukšmo mažinimas turi didelę reikšmę žmogaus sveikatai bei įtaką sergamumo lygiui. Aplinkos apsauga reikalinga žmogaus sveikatai išsaugoti. Aplinkos stebėseną padeda nustatyti aplinkos taršos mastus ir poveikį gyventojų sveikatai. Prioritetas teikiamas aplinkos užterštumo stebėjimui bei sistemingiems paviršinių vandens telkinių, oro bei triukšmo vertinimams.

10. TYRIMAS „Mokinių mitybos organizavimas mokyklose“

Tyrimo pagrindumas.

Sparčiai kintanti maisto pramonė, gausėjanti maisto produktų pasiūla, rinkos globalizacija ir įtaigi reklama veikia gyventojų mitybos įpročius. Vykstantiems pokyčiams ypač imlūs jauni žmonės. Sveikus produktus paauglių mitybos racione išstumia riebus ir daug cukraus turintys patiekalai. Tokiomis aplinkybėmis atsiranda palankios sąlygos nesveikiems mitybos įpročiams formuotis, kurie skatina lėtinių neinfekcinių ligų epidemiją bei spartų antsvorio plitimą.

2009 metų vasario – kovo mėnesiais Šiaulių miesto savivaldybės visuomenės sveikatos biuras, siekdamas rūpintis ir stiprinti vaikų ir paauglių sveikatą, vykdė Šiaulių miesto ir apskrities mokinių mitybos organizavimo mokyklose tyrimą.

Gavus tyrimo rezultatus, galima vertinti Šiaulių miesto bei apskrities mokinių mitybos ypatumus, įvertinti mokyklų valgyklų būklę bei sveikos mitybos propagavimo galimybes ir atkreipti politikų, asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų, nevyriausybinių organizacijų ir visų, siekiančių sveiką vaikų gyvenimą, dėmesį į mokinių mitybos ypatumus, esamas problemas, mokyklos maitinimo organizavimą.

Tyrimo tikslas – įvertinti Šiaulių miesto bei apskrities mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mitybos įpročius ir maitinimo mokykloje kokybę, pateikti pasiūlymus kaip ją gerinti.

Apklauskos organizavimas ir kontingentas.

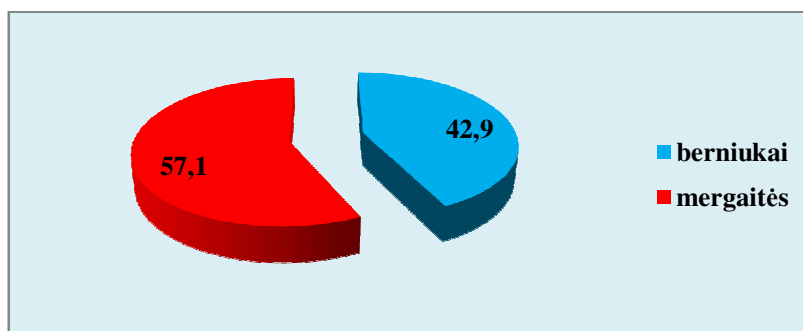
Tyrimas derintas su Kauno medicinos universitetu. Tyrimą buvo numatyta atlikti Šiaulių miesto bei apskrities mokyklose, kiekviename regione atsitiktinai atrenkant po 2 mokyklas. Rajonuose, siekiant surinkti patikimesnę medžiagą apie regiono mokinių mitybą, ir atsižvelgiant į tai, kad mokyklose mokinių skaičius gali būti mažesnis, buvo pasirinkta daugiau mokyklų. Pagal gyvenamąją vietą tyrimas buvo vykdytas:

- ❖ Šiaulių miesto savivaldybėje;
- ❖ Šiaulių rajone;
- ❖ Joniškio miesto savivaldybėje;
- ❖ Joniškio rajone;
- ❖ Kelmės miesto savivaldybėje;
- ❖ Kelmės rajone.

Analizės metu buvo siekiama palyginti mieste ir rajone gyvenančių vaikų mitybos organizavimo ypatumus. Todėl Šiauliuose, Kelmėje ir Joniškyje gyvenantys mokiniai reprezentavo miesto respondentus, o pastarųjų rajono gyvenviečių mokiniai – rajono tiriamuosius.

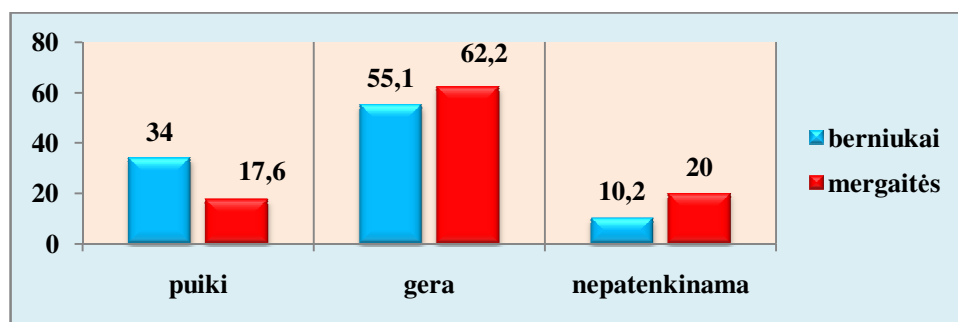
Tyrimė dalyvavo 2 amžiaus grupių vaikai, t. y. 9 ir 11 klasių mokiniai iš pasirinktų Šiaulių miesto ir apskrities mokyklų. Kiekvienoje mokykloje buvo pasirinkta devinta ir vienuolikta klasė, arba vienintelė mokykloje esanti tos amžiaus grupės klasė. Išimties atveju, jei klasėje besimokančių mokinių skaičius buvo nepakankamas, arba atsisakiusiųjų dalyvauti tyrime mokinių dalis buvo didelė, tuo atveju buvo tirtos kelios klasės.

Buvo išdalinta 1200 anketų, pilnai užpildytos grįžo 774, taigi tiriamųjų skaičius $n=774$ (64,5 proc.). Apklaustųjų mokinių pasiskirstymas pagal lytį buvo panašus: 47,5 proc. berniukų bei 52,5 proc. mergaičių (10.1 pav.).

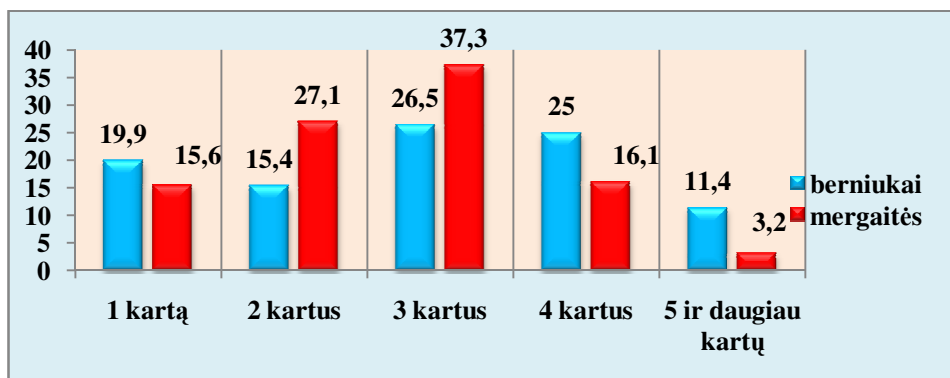
10.1 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal lytį (proc.)

Objektyviai žmogaus sveikata vertinama remiantis medicininio patikrinimo rezultatais, tačiau svarbu ir tai, kaip pats asmuo vertina savo sveikatą. Žmogaus sveikata ne visada sutampa su fizine sveikatos būkle – ji priklauso nuo daugelio psichologinių, socialinių bei kultūrinių veiksnių. Pagal tyrimo duomenis didžiausia dalis mokinių nurodė, jog savo sveikatą vertina gerai (55,1 proc. berniukų ir 62,2 proc. mergaičių). Nepatenkinamai savo sveikatą vertina dvigubai didesnė dalis mergaičių nei berniukų (20 proc. mergaičių ir 10,2 proc. berniukų) ($p < 0,05$) (10.2 pav.).

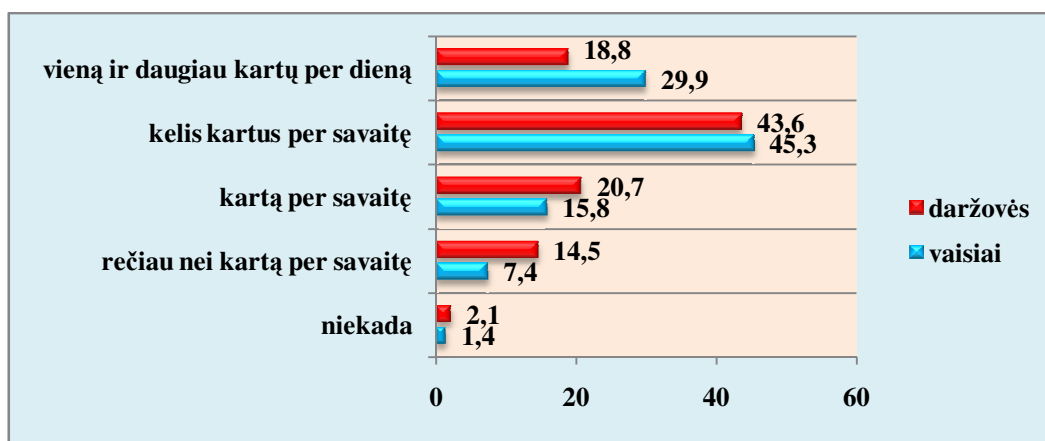
10.2 pav. Savo sveikatos vertinimas, atsižvelgiant į lytį (proc.)

Didžiausia dalis mergaičių (37,3 proc.) bei berniukų (26,5 proc.) teigė per dieną valgantys 3 kartus. Nemaža dalis berniukų per dieną valgo 4 kartus (25 proc.), 27,1 proc. mergaičių – 2 kartus per dieną ($p < 0,05$) (10.3 pav.). Didžioji dalis devintokų bei vienuoliktokų kasdien maitinasi 2-3 kartus, atitinkamai: 53,5 proc. ir 56,1 proc. ($p > 0,05$).

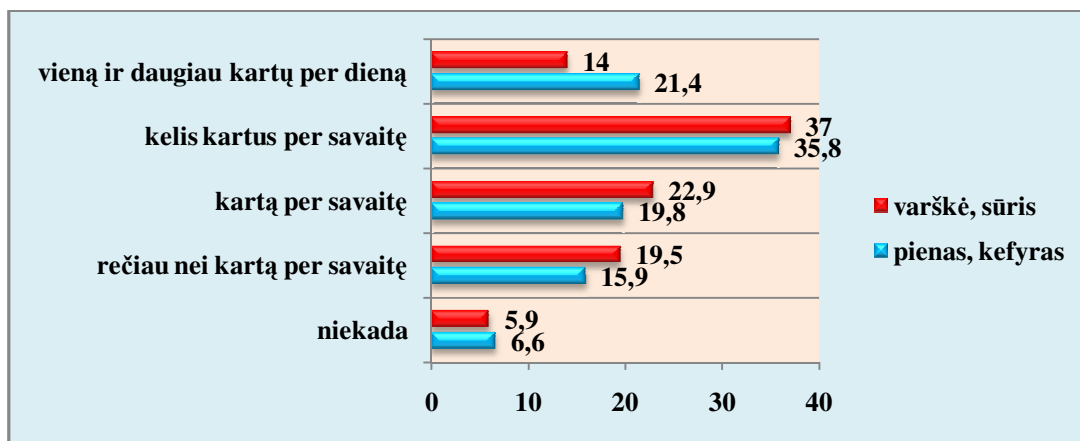
10.3 pav. Valgymo dažnis, atsižvelgiant į lytį (proc.)

Tyrimo duomenimis mokiniai gana dažnai vartoja šviežias daržoves bei vaisius. 43,9 proc. mergaičių ir 47,3 proc. berniukų kelis kartus per savaitę vartoja vaisius. Statistiškai buvo daugiau mergaičių (34,4 proc.) nei berniukų (23,8 proc.) vartojančių vaisius vieną ir daugiau kartų per dieną ($p < 0,05$). Vieną ar kelis kartus per dieną daržoves vartojo 18 proc. berniukų ir 19,3 proc. mergaičių. Daugiausia respondentų daržoves valgė kelis kartus per savaitę (42,8 proc. berniukų ir 44,3 proc. mergaičių) ($p > 0,05$).

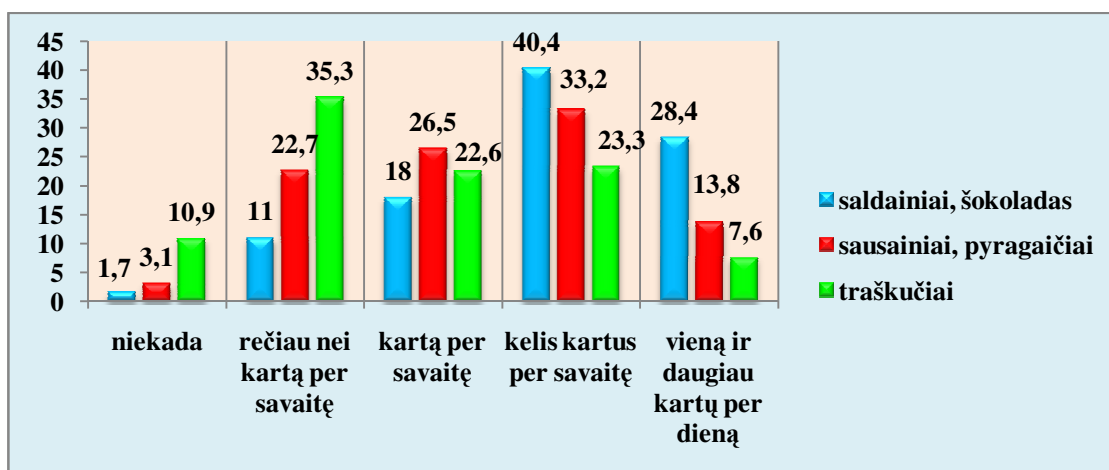
10.4 pav. Daržovių ir vaisių vartojimo dažnis (proc.)

Pieno produktus dažniau vartojo berniukai nei mergaitės, kartą per dieną ir dažniau pieną, kefyra ar jogurtą vartojo 23,1 proc. berniukų ir 19,9 proc. mergaičių ($p < 0,05$). Mieste besimokantys tyrimo dalyviai dažniau vartojo šį pieno produktą nei rajonų. Kartą ar dažniau pieną ar kefyra vartojo 23,9 proc. miesto bei 19,4 proc. rajono mokiniai ($p < 0,05$). Varškę, sūrį taip pat dažniau rinkosi berniukai nei mergaitės. Kartą ir dažniau per dieną juos vartojo 16,2 proc. berniukų bei 12,2 proc. mergaičių ($p < 0,05$). Didžiausia dalis devintų bei vienuoliktų klasių mokinių (atitinkamai: 24,3 proc. ir 28,7 proc.) varškės ar sūrio produktus vartojo 2 – 4 dienas per savaitę, didesnė dalis devintokų šiuos produktus vartojo kartą ir dažniau per dieną ($p < 0,05$).

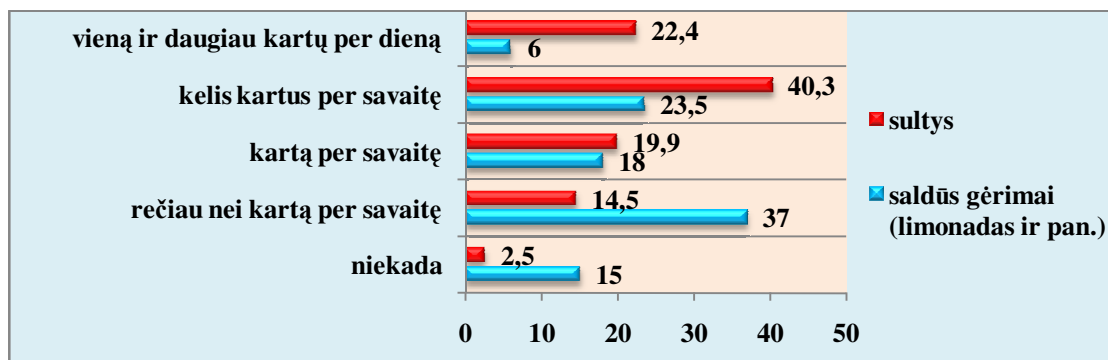
10.5 pav. Pieno produktų vartojimo dažnis (proc.)

Statistiškai dažniau mergaitės vartoja saldinius, šokoladą – kartą ir dažniau per dieną šių saldžių maisto produktų valgė 33 proc. mergaičių ir 22,3 proc. berniukų ($p < 0,05$). Didžiausia dalis devintų (31,5 proc.) bei vienuoliktų (39 proc.) klasių mokinių traškučius teigė vartojantys rečiau nei kartą per savaitę ($p < 0,05$). Tortus, pyragėlius 23,3 proc. miesto mokinių teigė vartojantys 2 – 4 dienas per savaitę, tokia pati dalis nurodė juos vartojantys rečiau nei kartą per savaitę, tuo tarpu 29,2 proc. rajono tyrimo dalyvių sausainius ir pyragaičius vartojo kartą per savaitę ($p > 0,05$).

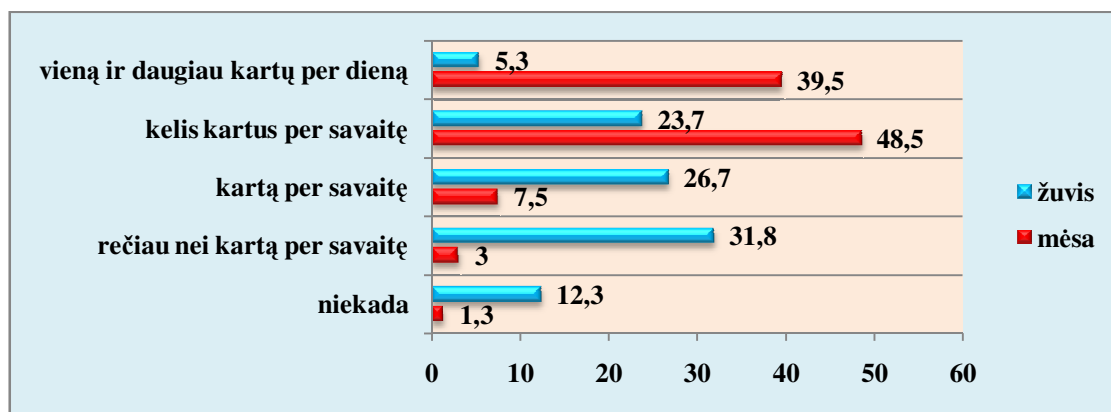
10.6 pav. Kai kurių konditerinių maisto produktų vartojimo dažnis (proc.)

Kokakolą ir kitų panašius saldžius gazuotus gėrimus didžioji dalis vartoja rečiau nei kartą per savaitę (35,2 proc. berniukų ir 38,2 proc. mergaičių) ($p < 0,05$). 35,2 proc. berniukų be 24 proc. mergaičių sultis geria 2 – 4 dienas per savaitę ($p < 0,05$). Tyrimo rezultatai rodo, kad devintų klasių mokiniai dažniau vartoja saldžius gazuotus gėrimus nei vienuoliktokai ($p < 0,05$). Kartą ir dažniau šiuos gėrimus teigė vartojantys 7,2 proc. devintokų ir 5 proc. vienuoliktokų. Sultis kartą ar dažniau per dieną vartojo 27,6 proc. devintų ir 17,4 proc. vienuoliktų klasių moksleivių ($p < 0,05$).

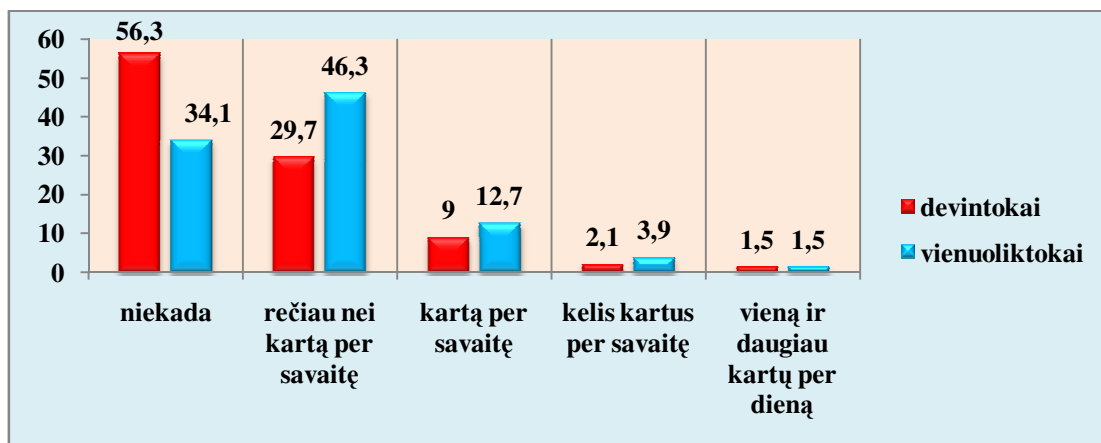
10.7 pav. Sulčių ir saldžiųjų gėrimų vartojimo dažnis (proc.)

Tyrimo duomenimis respondentai dažniau valgo mėsą bei jos produktus nei žuvį (10.8 pav.). 38,9 proc. berniukų ir 40 proc. mergaičių mėsą vartoja kartą ar dažniau per savaitę ($p < 0,05$). Tuo tarpu žuvį didžiausia dalis respondentų vartoja rečiau nei kartą per savaitę.

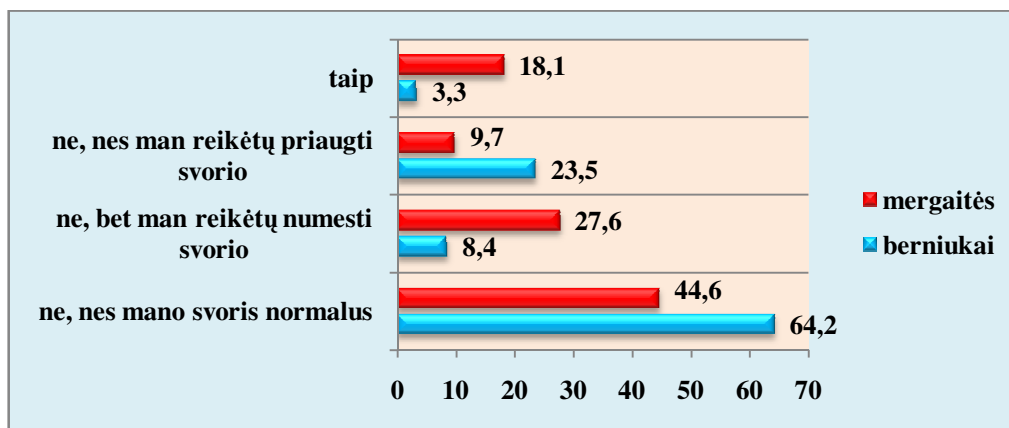
10.8 pav. Žuvies ir mėsos vartojimo dažnis (proc.)

Alkoholinius gėrimus dažniau vartojo berniukai nei mergaitės. Nebuvo vartoję alkoholinių gėrimų 43,1 proc. berniukų bei 46,8 proc. mergaičių ($p < 0,05$). Daugiau nei pusė devintokų teigė, kad alkoholio niekada nėra vartoję (56,3 proc.). 46,3 proc. vienuoliktokų alkoholinius gėrimus vartojo rečiau nei kartą per savaitę ($p < 0,05$) (10.9 pav.). Mieste besimokantys tyrimo dalyviai vartojo šiek tiek dažniau alkoholinius gėrimus nei rajono mokiniai – kartą per savaitę jo vartojo 13,9 proc. miesto ir 8,5 proc. rajono mokiniai ($p > 0,05$).

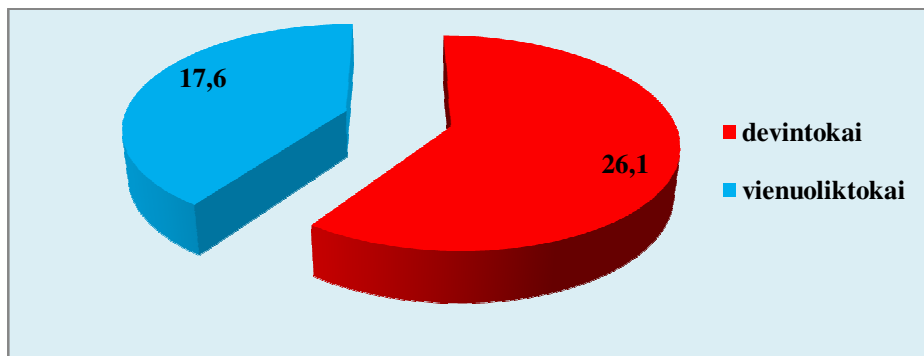
10.9 pav. Mokinių alkoholio vartojimo dažnis, atsižvelgiant į klases (proc.)

Didžioji dalis tyrimo dalyvių teigė, kad jų svoris yra normalus ir nesilaiko dietos (64,2 proc. berniukų ir 44,6 proc. mergaičių) (10.10 pav.). Tyrimo metu laikėsi dietos statistiškai daugiau mergaičių (18,1 proc.) nei berniukų (3,3 proc.) ($p < 0,05$). Taip pat pastebėtas skirtumas analizuojant mokinių pasiskirstymą pagal gyventąją vietą – didesnė dalis miesto mokinių teigė laikantys dietos arba mažiau valgo, kad sumažintų kūno svorį (15,3 proc. miesto ir 9 proc. rajono respondentų) ($p < 0,05$). Kad kūno svoris normalus nurodė 45,1 proc. miesto bei 59,1 proc. rajono mokinių.

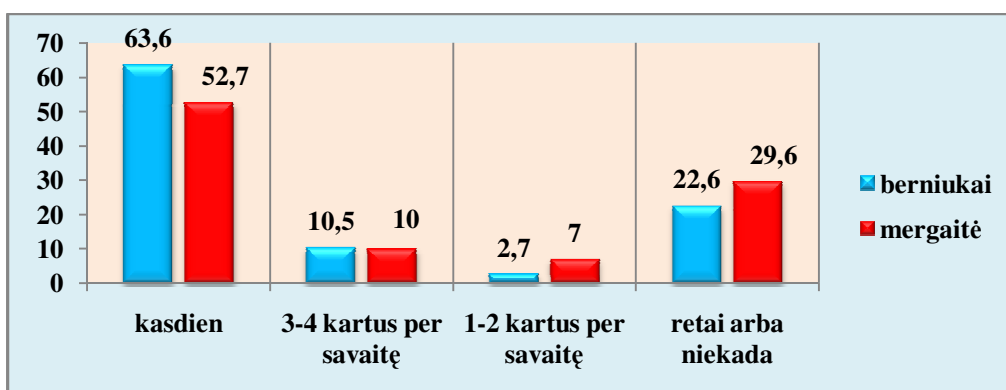
10.10 pav. Dietos laikymasis, atsižvelgiant į lytį (proc.)

Mokyklos valgykloje nemokamus pietus gauna 21,8 proc. visų tirtų respondentų (22,3 proc. berniukų ir 21,5 proc. mergaičių) ($p > 0,05$). Pasiskirstyme klasių atžvilgiu, daugiau tokių mokinių buvo devintokų (10.11 pav.) ($p > 0,05$). Taip pat ir rajono mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokykloje buvo didesnė dalis (23,9 proc.) nei miesto (19,2 proc.) ($p > 0,05$).

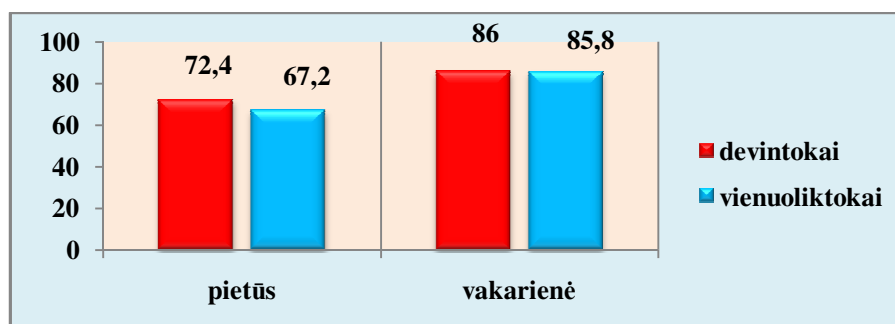
10.11 pav. Respondentų, gaunančių nemokamus pietus mokyklos valgykloje, pasiskirstymas, atsižvelgiant į klases (proc.)

Kasdien pusryčiauja didžiausia dalis respondentų (63,6 proc. berniukų ir 52,7 proc. mergaičių) ($p < 0,05$). Mokiniai retai valgo šiltus pusryčius ar pietus mokyklos valgykloje ($p > 0,05$). Statistiškai didesnė dalis rajono mokinių kasdien pusryčiauja ar pietauja mokyklos valgykloje (21,2 proc. miesto ir 38,2 proc. rajono tiriamųjų) ($p < 0,05$).

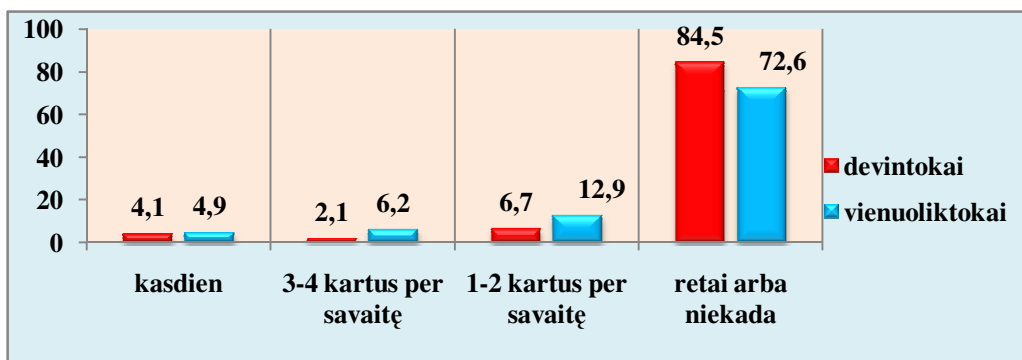
10.12 pav. Pusryčiavimo dažnis tomis dienomis kada mokiniai eina į mokyklą, atsižvelgiant į lytį (proc.)

Dažniausiai respondentai valgo pietus bei vakarienę namuose – pietus kasdien valgo 71,1 proc. berniukų ir 68,8 proc. mergaičių ($p > 0,05$), vakarienę – 90,7 proc. berniukų ir 82,4 proc. mergaičių ($p < 0,05$).

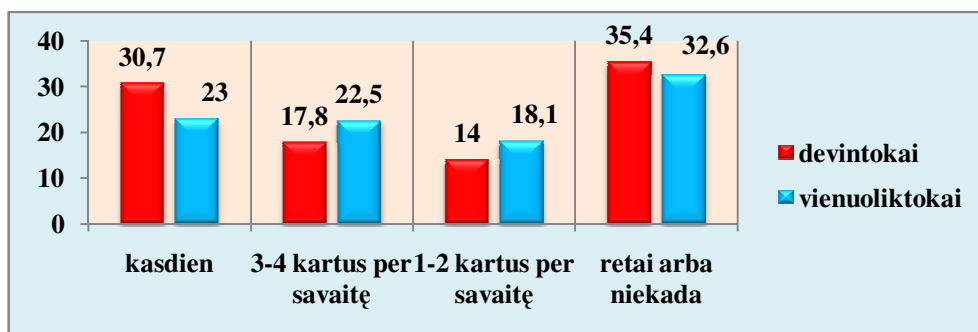
10.13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pietavimą bei vakarieniavimą namuose kiekvieną dieną (proc.)

Bufetas yra beveik visose mokyklose. Sriubą didžioji dalis respondentų perka retai arba iš viso jos neperka (81,5 proc. berniukų ir 77,6 proc. mergaičių). Kasdien sriubą mokyklos valgykloje perka 6,1 proc. berniukų ir 3,4 proc. mergaičių ($p < 0,05$). Vienuoliktokai statistiškai reikšmingai dažniau perka sriubą nei devintokai (10.14 pav.) ($p < 0,05$). Rajono mokinių buvo daugiau kurie nurodė kasdien perkantys sriubą mokyklos valgykloje nei miesto (2,7 proc. miesto ir 6 proc. rajono respondentų) ($p < 0,05$).

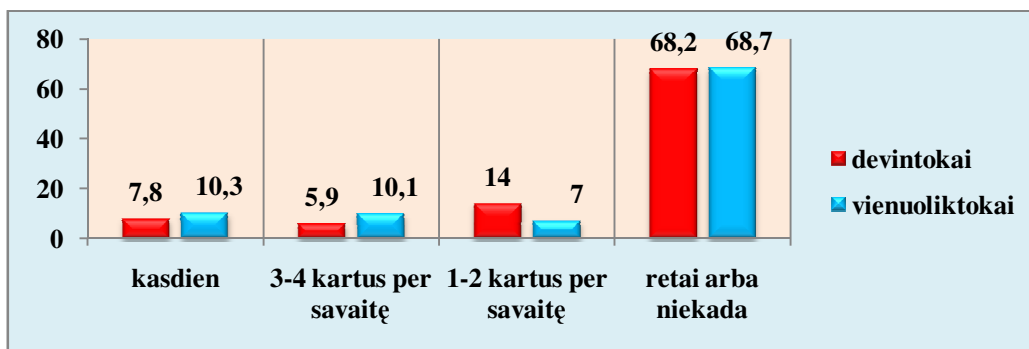
10.14 pav. Sriubos vartojimas mokyklos valgykloje, atsižvelgiant į klases (proc.)

Karštą antrąjį patiekalą mokiniai dažniausiai perka kasdien, lyginant su kitais maisto patiekalais. Kasdien karštą patiekalą valgo 27,1 proc. berniukų ir 27,2 proc. mergaičių ($p > 0,05$). Trečdalis devintų klasių mokinių teigė kasdien perkantys antrą karštą patiekalą mokyklos valgykloje (30,7 proc.) (10.15 pav.) ($p < 0,05$). Statistiškai daugiau rajono nei miesto mokinių kasdien perka antrą karštą patiekalą (23,3 proc. miesto ir 29,7 proc. rajono) ($p < 0,05$).

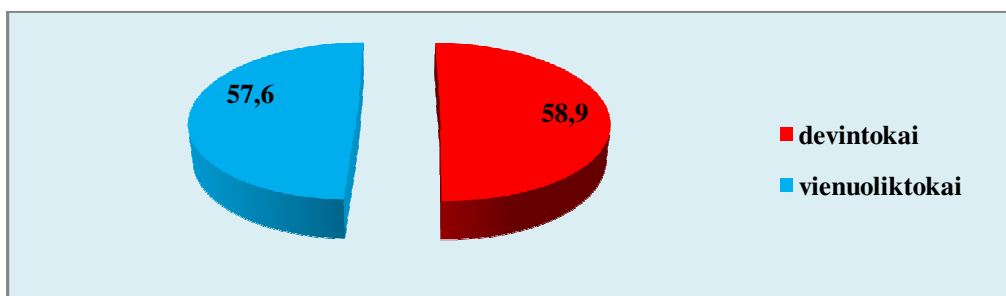
10.15 pav. Antro karšto patiekalo vartojimas mokyklos valgykloje, atsižvelgiant į klases (proc.)

Mokyklos valgykloje daržovių salotas kasdien perkančių daugiau buvo berniukų (11,6 proc.) nei mergaičių (7,3 proc.). Tačiau, respondentų, kurie nurodė, kad salotų niekada neperka, arba tai daro retai, didesnę dalį sudarė berniukai (70,8 proc.) nei mergaitės (67,8 proc.) ($p < 0,05$). 7,8 proc. devintokų ir 10,3 proc. vienuoliktokų teigė kasdien perkantys daržovių salotas (10.16 pav.) ($p < 0,05$). Tyrimo duomenimis daugiau rajono mokinių vartojo salotas nei miesto mokiniai – kasdien daržovių salotas pirkė 5 proc. miesto ir 12,2 proc. rajono mokinių ($p < 0,05$).

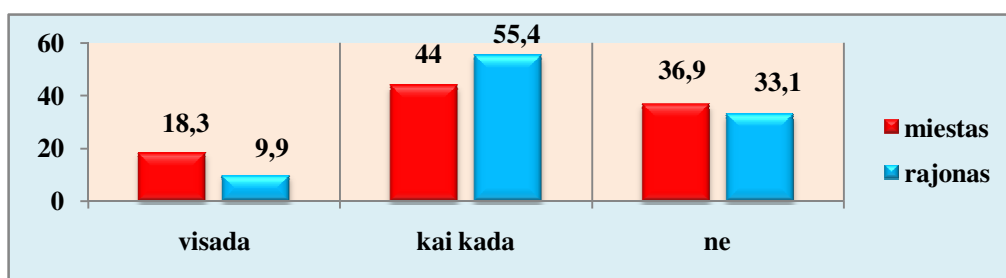
10.16 pav. Daržovių, salotų vartojimas mokyklos valgykloje (proc.)

Didžiąją dalį respondentų tenkina mokyklos valgiaraštyje siūlomų patiekalų įvairovė. Tai sudarė 58,3 proc. respondentų (58,9 proc. devintokų ir 57,6 proc. vienuoliktokų) (10.17 pav.). Statistiškai didesnė dalis rajono mokinių tenkino mokyklos valgiaraštyje siūlomi patiekalai (53,1 proc. miesto ir 62,3 proc. rajono respondentų) ($p < 0,05$).

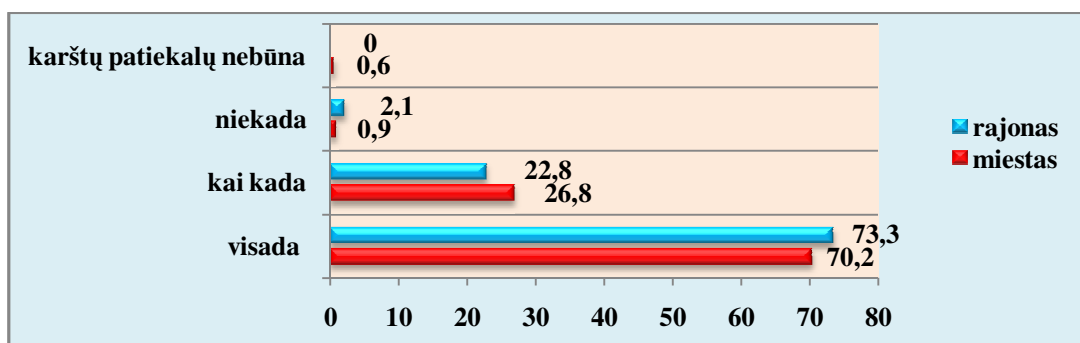
10.17 pav. Mokinių dalis, kuriuos tenkina mokyklos valgiaraštyje siūlomų patiekalų įvairovė (proc.)

Daugumos mokinių teigimu (94 proc.), mokyklose, prie valgyklos yra praustuvų, skirtų nusiplauti rankoms. Tačiau rankas prieš valgį didžioji dalis respondentų plauna ne visada, o tik kai kada (45 proc. berniukų ir 55,3 proc. mergaičių) (10.18 pav.) ($p < 0,05$). Beveik dvigubai daugiau miesto respondentų (18,3 proc.) nurodė plaunantys rankas prieš valgį nei rajono (9,9 proc.) ($p < 0,05$).

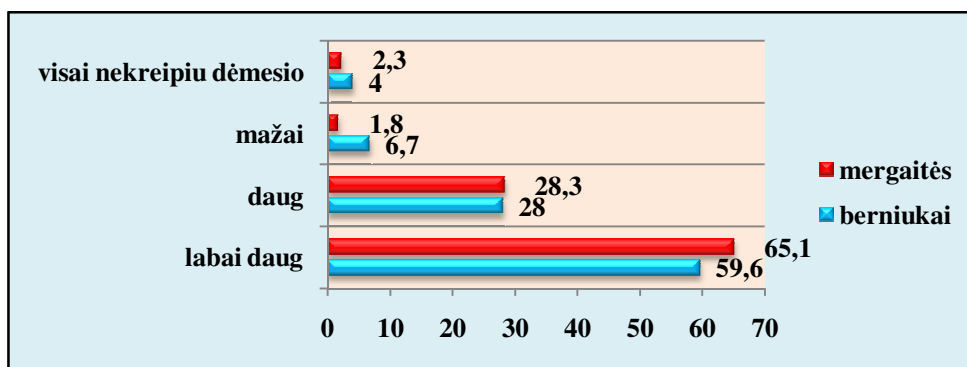
10.18 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai ar prieš valgydamas mokykloje nusiplauna rankas, atsižvelgiant į gyvenamąją vietą (proc.)

Mokyklos valgykloje galima visada pasirinkti karštus patiekalus – tai teigė dauguma respondentų (67,2 proc. berniukų ir 76,7 proc. mergaičių) ($p < 0,05$). Rajono didesnė dalis respondentų teigė, kad visada galima pasirinkti karštų patiekalų mokyklos valgykloje (10.19 pav.).

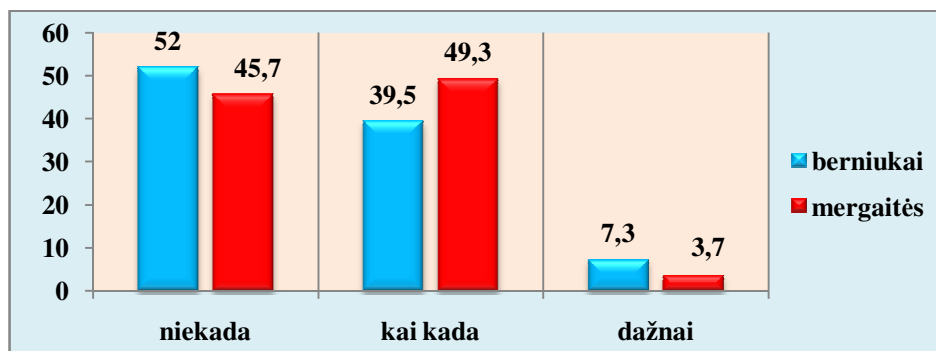
10.19 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai ar mokykloje yra galimybė pasirinkti karštus patiekalus, atsižvelgiant į gyvenamąją vietą (proc.)

Pagrindinis respondentų rodiklis, pagal kurį renkasi patiekalą, buvo skonis. Labai daug dėmesio jam skyrė 59,6 proc. berniukų ir 65,1 proc. mergaičių ($p < 0,05$). Visai į skonį nekreipė dėmesio 4 proc. berniukų bei 2,3 proc. mergaičių (10.20 pav.). Didesnę reikšmę skoniui teikia devintokai nei vienuoliktokai ($p < 0,05$). Labai daug dėmesio skiria skoniui 67,4 proc. devintokų ir 56,8 proc. vienuoliktokų. 65,2 proc. miesto ir 59,8 proc. rajono respondentų teigė skoniui skiriantys labai daug dėmesio ($p > 0,05$).

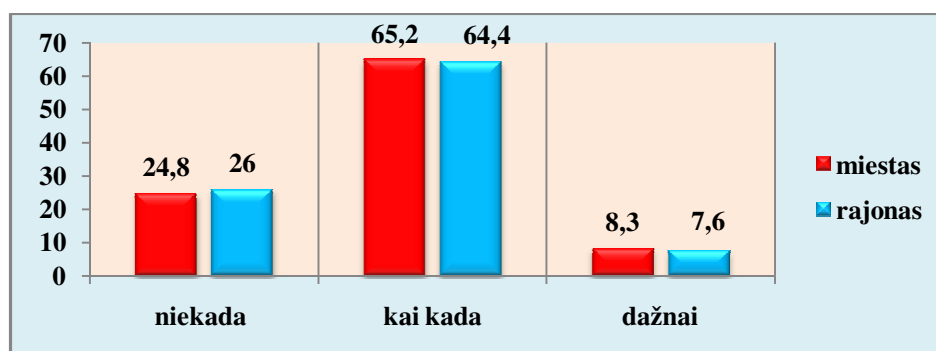
10.20 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai kiek dėmesio skiria skoniui, atsižvelgiant į lytį (proc.)

Didžiausia dalis berniukų (52 proc.) nurodė, kad jie niekada nesijautė nemaloniai pavalgius mokyklos valgykloje, tuo tarpu 49,3 proc. mergaičių šis jausmas kai kada atsiranda pavalgius mokyklos valgykloje ($p < 0,05$) (10.21 pav.). 47 proc. devintų ir 42,4 proc. vienuoliktų klasių mokinių teigė kai kada jautęsi nemaloniai pavalgius mokyklos valgykloje. Miesto ir rajono pasiskirstymas šiuo atžvilgiu gana panašus. Didžioji dalis miesto ir rajono respondentų teigė niekada nesijautę nemaloniai (46,9 proc. miesto ir 48,7 proc. rajono tyrimo dalyvių) ($p > 0,05$).

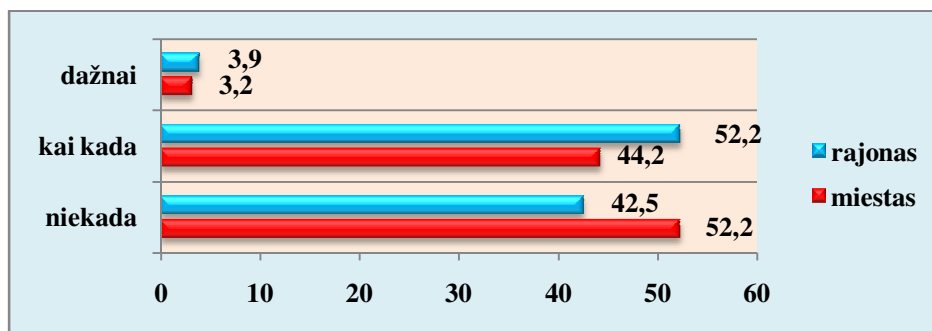
10.21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kaip dažnai juos lydi nemalonūs jausmas pavalgius mokykloje (proc.)

Didžioji dalis respondentų nurodė, kad kai kada atrodo, kad maistas buvo neskanus (62,9 proc. berniukų ir 67,1 proc. mergaičių). Dažnai maistas atrodė neskanus 8,2 proc. berniukų ir 7,8 proc. mergaičių ($p > 0,05$). Vienuoliktokų dalis buvo didesnė nei devintokų, kuriems kartais maistas atrodė neskanus (60,7 proc. devintokų ir 68,7 proc. vienuoliktokų) ($p > 0,05$). Miesto ir rajono tiriamųjų pasiskirstymas pagal šį požymį buvo panašus (10.22 pav.).

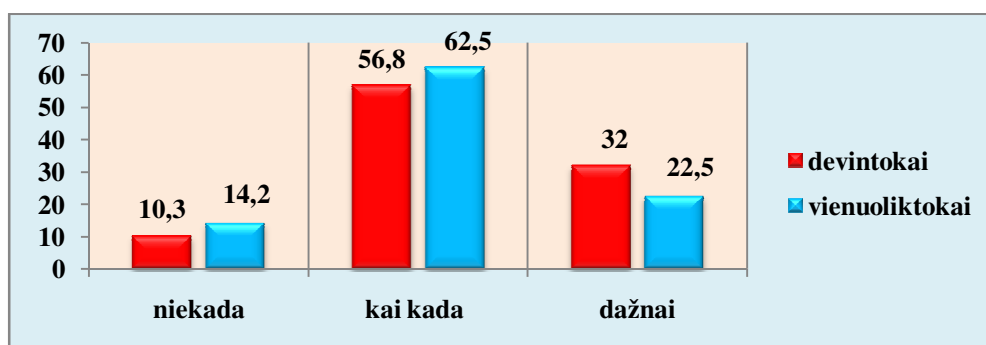
10.22 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai ar dažnai atrodo kad maistas buvo neskanus, atsižvelgiant į gyvenamąją vietą (proc.)

Daugiau nei pusė tyrimo dalyvavusių berniukų (54,5 proc.) teigė, kad visiškai su mokytojais nekalba apie sveiką mitybą. Tuo tarpu 55,2 proc. mergaičių šia tema kai kada pasikalba su savo mokytojais ($p < 0,05$). Su mokytojais apie sveiką mitybą dažniau kalbasi devintokai nei vienuoliktokai - 41,6 proc. devintų ir 51,9 proc. vienuoliktų klasių moksleivių teigė niekada nekalbantys su mokytojais sveikos mitybos tema ($p > 0,05$). Daugiau nei pusė miesto mokinių (52,2 proc.) nurodė niekada nekalbantys su savo mokytojais šia tema, tuo tarpu tokia pati dalis rajono mokinių teigė kai kada kalbantys su mokytojais sveikos mitybos tema ($p < 0,05$) (10.23 pav.).

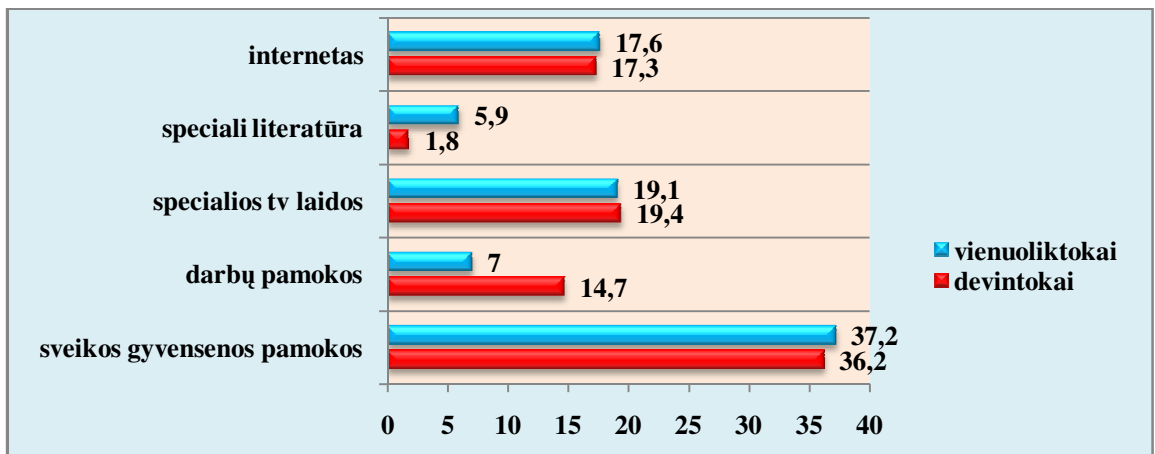
10.23 pav. Respondentų pokalbių apie sveiką mitybą su mokytojais dažnis, atsižvelgiant į gyvenamąją vietą (proc.)

Sveikai maitintis visai nesistengė statistiškai daugiau berniukų nei mergaičių (16,3 proc. berniukų ir 9,3 proc. mergaičių). Dažnai stengėsi pasirinkti sveiką maistą 26,2 proc. berniukų ir 28,1 proc. mergaičių ($p < 0,05$). Tyrimo duomenimis, devintokai dažniau stengiasi sveikai maitintis (32 proc. devintokų ir 22,5 proc. vienuoliktokų) (10.24 pav.) ($p < 0,05$). 29,2 proc. miesto ir 25,7 proc. rajono respondentų nurodė dažnai stengiantys sveikai maitintis ($p > 0,05$).

10.24 pav. Respondentų, kurie stengiasi sveikai maitintis, dažnis, atsižvelgiant į klases (proc.)

Tyrimo metu buvo mokinių prašoma pažymėti kokia forma labiausiai norėtų mokytis sveikos mitybos. 28,6 proc. berniukų ir 42,8 proc. mergaičių nurodė sveikos gyvensenos pamokas. Taip pat nemaža dalis (23,2 proc. berniukų ir 16,3 proc. mergaičių) teigė, jog norėtų, kad būtų specialios televizijos laidos, kurios mokintų sveikos mitybos ($p < 0,05$). 36,2 proc. devintokų ir 37,2 proc. vienuoliktokų sveikos mitybos norėtų mokytis sveikos gyvensenos pamokose (10.25 pav.). Mažiausiai respondentai norėtų skaityti specialią literatūrą (1,8 proc. devintokų ir 5,9 proc. vienuoliktokų) ($p < 0,05$). Miesto ir rajono respondentų atsakymų pasiskirstymas buvo panašus. Didžiausia dalis respondentų (38,6 proc. miesto ir 35,2 proc. rajono) norėtų mokytis sveikos mitybos sveikos gyvensenos pamokose ($p > 0,05$).

10.25 pav. Mokymosi formos, kuriomis respondentai norėtų mokytis sveikos mitybos, atsižvelgiant į klases (proc.)

Mokykloje mokiniai suvalgo tik dalį jų dienos racione esančių produktų. Tad vertinant mokinių mitybą tik mokykloje dar sunku apibendrintai teigti, kad mokiniai gauna tik sveiką maistą. Tačiau jeigu šeimoje vaikams bus formuojamos sveikos mitybos tradicijos, namuose ir mokykloje bus kalbama, kokie daržovių, pieno produktų, žuvies, geriamojo vandens ir natūralaus mineralinio vandens pranašumai prieš „nesveikus“ produktus, jie bus skatinami patys apsispręsti, kas yra geriau jų sveikatai. Vien draudimais mokykloje nėra įmanoma užtikrinti sveikos mitybos principų. Daug kas priklauso ir nuo aplinkinių suaugusiųjų pastangų ir pačių vaikų sąmoningumo.

APIBENDRINIMAS

Leidinyje pateikti duomenys ir jų analizė aiškiai parodo pagrindines Šiaulių miesto, o taip pat ir apskrities bei mūsų šalies sveikatos problemas. Nepaisant neigiamų rezultatų, leidinyje galima išvelgti ir teigiamus pokyčius. Džiugina tai, kad ataskaitiniais metais Šiaulių mieste sumažėjo mirtingumas, bei nuo 2006 m. kilo gimstamumo rodiklis. 2008 m. žymiai išaugo Šiaulių gyventojų vidutinė gyvenimo trukmė, kurią labiausiai lėmė sumažėjęs kūdikių mirtingumas. Mažėja sergamumas aktyvia tuberkuliozės forma, bei sergamumas kai kuriomis lytiškai plintančiomis ligomis. Teigiamai kito eismo įvykių dinamika, aktyviai vykdomos prevencinės programos.

Kita vertus, išryškėja spęstini sveikatos rodikliai, tokie kaip sparčiai didėjanti bedarbystė ir su jomis susijusios neigiama įtaka gyventojų sveikatai, nuolat mažėjantis gyventojų skaičius ne tik Šiauliuose bet ir visoje šalyje. Kasmet auga abortų skaičius Šiaulių mieste, kurių pagrindinė priežastis – savaiminiai persileidimai, taip pat didžiausias vaikų ir suaugusių sergamumas, lyginant su apskrities ir Lietuvos rodikliais. Vis dar neefektyviai vykdoma kai kurių sveikatos rodiklių (narkomanija ir kt.) registracija ir valdymas. Taip pat reikia nepamiršti gyvenamosios aplinkos kokybės įtakos žmogaus sveikatai bei įtakos sergamumo lygiui.

Pastaruoju metu Lietuvoje akivaizdžiai ryškėja prieštaravimai tarp radikalaus mokyklų valgyklų restruktūrizacijos proceso ir mokinių sveikos mitybos siekimo. Deja, iki šiol šalyje nėra tobulos mokinių mitybos priežiūros sistemos. Taigi, vis aktualesnis tampa poreikis gilintis į mokinių mitybos organizavimą. Vykdoma vis daugiau tyrimų, kurių rezultatai skatina visuomenę reaguoti į esamas problemas, ir į tai, kokią didelę reikšmę augančio ir bręstančio jauno žmogaus organizmui turi visavertė mityba. Mitybos įpročiai atsiranda vaikystėje ir paauglystėje, tad mokyklos vaidmuo skatinant tinkamą mokinių mitybą yra labai svarbus. Mokykla turi žengti pirmą žingsnį bendradarbiaujant su mokinių tėvais, sprendžiant sveikos mitybos klausimus.

Sveikata vertinama kaip didžiausia asmeninė vertybė. Kiekvienas žmogus, vertindamas savo gyvenimo kokybę, pirmiausia pabrėžia savo sveikatos būklę. Tačiau sveikata yra ir visuomeninė vertybė. Kuo sveikesnė visuomenė, tuo turtingesnė valstybė. Paprastai turtingesnės valstybės labiau rūpinasi savo gyventojų sveikata, o žmonės ten ilgiau ir sveikiau gyvena. Sprendžiant šiuolaikinės visuomenės sveikatos problemas, būtina mobilizuoti visą visuomenę, visas sveikatą įtakančias socialines bei ekonomines struktūras. Tai padaryti bus neįmanoma, jei nebus politinio įsipareigojimo, atitinkamos infrastruktūros visuomenės sveikatos programoms įgyvendinti.